

SETA

**1 KASIM 2015 SEÇİMLERİ'NDE
KÜRT OYLARININ MUHTEMEL
DİNAMİKLERİ SAHA RAPORU**

**(Diyarbakır, Urfa, Adıyaman, Antep, Mersin, Muş, Bitlis, Van,
Bingöl, Ağrı, Erzurum, İstanbul, Ankara, Kocaeli, Bursa, İzmir)**

7-15 Eylül 2015

Takdim

7 Haziran 2015 Seçimleri'nde AK Parti'nin aldığı Kürt oylarındaki ve genç oylarındaki düşüş dikkat çekici boyutlara ulaştı. Bu nedenle 1 Kasım 2015 seçimlerine giden süreçte SETA olarak, bu iki gruptan kaynaklanan oy kaybına odaklanmak ihtiyacı ve sorumluluğundan hareketle bu çalışma yapıldı. Bu nedenle seçimlere doğru giden süreçte bu iki seçmen grubunun oy verme dinamiklerini anlamak üzere anket çalışması ve yüz yüze mülakatlardan oluşan saha çalışması yapma gerekliliği ortaya çıktı. Bu çalışma bir ön rapor niteliğindedir. Kürt seçmen saha araştırması hem yüz yüze görüşmeler hem de anket çalışması şeklinde iki farklı modülden oluşmaktadır. Yüz yüze görüşmeler tamalanmış ancak, 4000 kişilik anket çalışması şu an sahada devam etmektedir.

Bu kapsamda öncelikli olarak Kürt oyların 1 Kasım seçimlerinde AK Parti açısından muhtemel dinamiklerini ortaya koyabilmek için yoğun Kürt oyuna sahip 16 ilde (Diyarbakır, Antep, Urfa, Adıyaman, Mersin, Muş, Bitlis, Van, Bingöl, Kars, Erzurum, İstanbul, Ankara, Kocaeli, Bursa, İzmir) saha çalışması gerçekleştirildi. Saha çalışması yapılan şehirler arasında Diyarbakır gibi yoğun Kürt nüfusu ile bölge açısından ön planda yer alan illerin yanında Bursa gibi belli oranda Kürt nüfus barındıran şehirler de yer almaktadır. Seçilen şehirlerin her birisinde en az 10 kişi ve gruplarla yüz yüze görüşme gerçekleştirildi. Bu çalışma genel bir seçim çalışması olmayıp Kürt oylarına yoğunlaştığı için, saha çalışması yapılan şehirlerde AK Parti teşkilat mensubu ve tabanına odaklanmaktansa, parti aidiyetine odaklanmadan Kürt kimliğine sahip kişilerle görüşülmeye özen gösterildi. Bu kapsamda esnaf, iş adamı, akademisyen, STK temsilcisi, yerel gazeteci ve gençlik temsilcileri ile görüşüldü.

Görüşmeler neticesinde saha çalışması yapılan her il için detaylı müstakil raporlar hazırlandı. Müstakil şehir raporlarının yanında genel eğilimleri veren, saha çalışmasından çıkan tespitleri aktaran ve sorun alanları için çeşitli politikalar öneren bir de genel değerlendirme raporu hazırlandı. Ekte ilk olarak genel değerlendirme raporu daha sonra da müstakil şehir raporları arz edilmiştir. İlgili şehirlerde görüşmelerde saha çalışmasını yapan uzman ve akademisyenlerin analizleri tek bir formata getirilmeye çalışılsa da, bazı farklılıklar içerebilmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

1) Mülakatlarda Çözüm Süreci boyunca yapılan yanlış uygulamalar sonucunda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde devlet otoritesinin aşındığı dile getirilmiştir. Katılımcılar bu durum zincirleme olarak iki sonuç doğurduğunu aktarmışlardır;

i) “Devlet bundan sonra PKK’lı olmayan Kürtleri koruyamayacak” algısı bölgede yerleşmektedir.

ii) Devlet cezalandırma ve ödüllendirme kapasitesini yitirirken, bu alanı PKK’nın doldurduğu sıkça dile getirilmektedir. Örneğin PKK istediği iş adamının önünü açıp, istediğini engelleme kapasitesine ulaştığı ifade edilmiştir.

iii) PKK’nın uyguladığı şehir savaşı stratejisi ile PKK ile halk arasındaki sınır muğlaklaşmıştır. PKK bu durumu kullanarak toplumu “halk savaşı”na doğru yönlendirmektedir.

iv) KCK, YDG-H gibi yapılanmalar, vergi toplama, kimlik kontrolü ve mahkemeler gibi uygulamalar örgüte devletimsi bir karakter kazandırmaktadır. Böylece PKK halk içerisinde normalleşmeye çalışmaktadır.

v) PKK Kobani ile kazandığını düşündüğü uluslararası meşruiyeti Türkiye içine taşımaya çalışmaktadır. YDG-H aracılığı ile “Kürtleri devlete karşı savunduğu” izlenimini vermektedir.

vi) PKK güç gösterisi ile şehrin psikolojik atmosferini yönlendirmektedir. Örneğin 7 Haziran seçimleri öncesinde gerçekleşen HDP’nin Diyarbakır mitingindeki patlama sonrasında, HDP’liler iki gün boyunca sokaklarda havaya ateş ederek konvoylar oluşturmuşlar ve bütün şehirlerin psikolojisini yönetmişlerdir.

vi) Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda kamu düzenini tesis etmeye dönük operasyonların HDP’ye oy verse bile militanlaşmamış Kürt seçmen tarafından dahi desteklendiği saha çalışmasından çıkan bir sonuçtur.

2) AK Parti’ye oy veren Kürtler’de bile Kürt kimliği tahmin edilenin çok ötesinde kuvvetli olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle operasyonlar devam ederken;

i) Devlet yetkilileri, AK Parti milletvekilleri, kamuoyunda AK Parti ile ilişkilendirilen figürler, sosyal medya hesapları vb. itinalı bir dil kullanma gerekliliği

konuştuğumuz aktörler tarafından dile getirilmiştir. Örneğin teröristlerin dini inançları, PKK kamplarındaki çarpık cinsel ilişkilere vb. gibi söylemler her ne kadar teröristleri hedef alsa da seçmen tarafından Kürt kimliğine bir hücum olarak algılanmaktadır.

ii) Devletin PKK'nın düşmanı Kürtler'in dostu olduğu söyleminin artık tek başına yeterli olmadığı mülakatlarda ifade edilmiştir. Bu söylemin çeşitli uygulamalar ile desteklenmesi gerekmektedir. Örneğin PKK ile mücadelede uygunsuz açıklamalar yapan veya gayrimeşru adımlar atan yetkililer hızlı, etkin ve kamusal bir şekilde cezalandırılmalıdır. Örneğin öldürülen bir kadın teröristin çıplak bedeninin fotoğraflarının kamuoyuna yansması neticesinde Muş valisi görevden alınmıştır. Ancak bu görevden alma kamusal ve etkili bir şekilde ilan edilmediği için etkili olmamıştır. Hatta Muş'ta yapılan görüşmelerde birçok kişinin valinin hadisenin üzerine gidip, sorumluları cezalandırmak için soruşturma açtığı ve soruşturmayı engellemek için görevinden uzaklaştırıldığına inandığı gözlemlenmiştir.

iii) Bu noktada Cumhurbaşkanlığı makamının devreye girmesi sayın Cumhurbaşkanının Kürt seçmen nezdindeki imajı hem de 1 Kasım seçimlerindeki başarı açısından faydalı olabilir. Terörle mücadelede yaşanan münferit bir hak ihlalinin Cumhurbaşkanı tarafından dillendirilmesi, talimatıyla soruşturma açılması gibi uygulamalar Cumhurbaşkanlığı makamının saygınlığı ve yüceliği ile örtüşerek devletin Kürtler'le değil PKK ile savaştığı algısını kuvvetlendirecektir. AK Parti'nin Kürt seçmenle olan ilişkisinden Cumhurbaşkanın belirleyiciliği görüşmelerde sıkça dile getirilmiştir. Kürt seçmenin Cumhurbaşkanından "gönül alıcı" jest ve söylemler beklediği ifade edilmiştir.

iv) Yoğun olarak bölgeye tayin edilen paralel yapı ile ilişkili bürokratlar Kürt kimliğini hedef alan, bölge insanını rencide eden eylemler içerisinde bulunmaktadır. Bu tür eylemler PKK/HDP'nin propagandasının da katkısıyla AK Parti hanesine yazılmakta, Kürt seçmende olumsuz bir algı oluşmasına neden olmaktadır.

3) PKK bölgede çok etkili bir iletişim ve propaganda savaşı yürütmektedir. Buna karşılık devlet, hükümet ve AK Parti iletişim alanında çok yetersiz kaldığı saha çalışmasında gözlemlenen bir diğer husustur;

i) Terörle mücadele kapsamında ortaya çıkması muhtemel gelişmelerle ilgili iletişim senaryolarının hazırlanması gerekliliği hissedilmektedir. Seçim ve terörle

mücadele süreçlerinde yaşanması muhtemel siyasi partilere saldırı, çok sayıda sivil ve asker şehide neden olan saldırılar, toplumda infial yaratacak ve şok etkisi uyandıracak diğer muhtemel gelişmeler vuku bulduğunda kimlerin konuşacağı ve hangi mesajları vereceğinin önceden belirlenmesi etkili iletişim açısından olumlu sonuçlar doğurabilir.

ii) Gündem olmak, şahsi siyasi çıkarlarını gözetmek için yapılan plansız, sert ve iddialı açıklamaların PKK olmayın Kürt seçmeni de incittiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde terörle mücadelede artık klişeleşmiş ancak toplumsal bir karşılığı kalmayan açıklamalar da olumlu bir etki doğurmamaktadır. Örneğin son süreçte hemen her gün bir devlet yetkilisi “Kandil’i PKK’nın başına yıkacağız”, “Teröristlerin kökünü kazıyacağız”, “Dünyayı başlarına yıkacağız” şeklinde açıklamalar yapmaktadır. Sert mesajların sık sık tekrarlanması etkilerini azaltmaktadır.

iii) Dağlıca saldırısı, Cizre’deki sokağa çıkma yasağı gibi gelişmelerde sürekli, etkili ve hızlı bilgilendirme yapılmalıdır. Devlet kanalından etkili bilgilendirme yapılmadığında PKK’nın bu boşluğu çok ustaca kullandığı saha çalışması yapılan birçok aktör tarafından dillendirilmiştir. Bu durumun üzücü sonuçları Cizre olaylarında görülmüştür. Cenazelerin defnedilemediği, ilçede altyapının çöktüğü, gıda sıkıntısının başladığı ve sivillerin öldürüldüğü iddiaları PKK ve unsurları tarafından yayılırken devlet ve hükümet tarafından yürütülen iletişimin yeterince etkili olmadığı sahada gözlemlenmiştir. Bu gibi durumlarda Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, hükümet, parti ve bakanlık sözcülerinin anlık bilgilendirme yapma, PKK’nın ortaya attığı her iddiayı ciddiye alarak somut delillerle çürütmesine olan ihtiyaç sahada aktarılmıştır.

4) Görüşmeler esnasında bir çok aktör seçimlere yakın bir zamanda PKK’nın tek taraflı ateşkes ilan etmesinin sürpriz olmayacağını ifade etmiştir;

i) Olası bir tek taraflı ateşkes sonrasında devletin operasyonlara neden devam ettiğinin Kürt seçmene açıklanması gerekecektir.

ii) PKK’nın ateşkes ilan etmesi ve devletin operasyonlara devam etmesi durumunda AK Parti’ye yapılandırılmak istenen “savaş istiyor” yaftasının bölge halkı nezdinde pekişeceği yapılan görüşmelerde aktarılmıştır. Bunun önünü almak için bu durumun gerçekleşmesi durumunda Kürt seçmeni ikna edecek söylemlerin geliştirilmesi beklentisi vardır.

iii) Bunun önünü almak için erken bir hamle yapılarak PKK'nın ateşkes manevrası boşa düşürülebilir. Örneğin Cumhurbaşkanlığı makamı veya Başbakanlık çözüm sürecinin devam edebileceği ancak silah bırakma veya sınır dışına çekilme olmadıkça operasyonların durmayacağı" gibi koşulları içeren çerçevesi çizilmiş bir yol haritası açıklayabilir.

iv) Bu tür bir yol haritasının milliyetçi seçimde doğurabileceği muhtemel rahatsızlığı dengelemek için yol haritası çift taraflı olarak kurgulanabilir. PKK'nın seçimlere kadar saldırılarını durdurulmaması halinde özellikle seçim ortamında kamu güvenliğini sağlamak için alınacak olan ciddi ve sert tedbirleri içeren ikinci bir yol haritası da açıklanabilir.

5) AK Parti'nin hizmet siyasetinin ve dini mesajlara dayanan beraberlik söyleminin yükselen Kürt kimliğinin neticesinde bölgede etkisinin azaldığı gözlemlenmektedir.

i) Saha görüşmelerinde Kürtlere Kürt Kimliğini dışlamayan "onurlu bir geri dönüş" yolunun açılması talebi gözlemlenmiştir.

ii) Kürt kimliğini ön plana çıkartan söylemlerin Batı illerinde oy kaybettirme riski göz önüne alındığında, Kürtlere geri dönüş alanının yerel aktörler ve söylemler üzerinden açılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

iii) Görüşülen aktörlerde AK Parti'nin Türkiye'nin her yerinde cari olan uygulama ve söylemlerinin yanında Kürt seçmene özel olarak tasarlanmış yerel aktörler tarafından dillendirilen içerisinde kimlik unsurları barındıran bir alt söylem geliştirmesi beklentisi mevcuttur.

6) Kürt seçmene hitap eden alt söylemin geliştirilebilmesi için AK Parti'nin yerel temsilcilerinin ciddi anlamda gözden geçirilmesi beklentisi görüşmelerde dile getirilmiştir.

i) Görüşmelerde AK Parti'nin yerel temsilcilerinin "zenginler" ve "seçkinler" partisi görüntüsü çizdiği gözlemlenmiştir.

ii) Görüşme yapılan her seçim bölgesinde teşkilatın yeterince organize olmadığı ve çalışmadığı ifade edilmiştir. Bazı görüşmelerde AK Parti'nin müşahit bulmakta sıkıntı çektiği ifade edilmiştir.

iii) AK Parti'nin yerel teşkilatlarında "siyaset ağaları" olarak ifade edilen bir grubun hâkimiyeti görüşülen kişiler tarafından ifade edilmiştir. Buna göre il

teşkilatlarındaki etkili isimler, şehrin ekonomik ve siyasi alanını kontrol etmeye çalışmakta ve buralardan şahsi çıkarlar devşirmektedirler.

iv) “Siyaset ağaları”nın güçleri ve etkileri sayesinde direkt aday olarak veya aday belirleme sürecine nüfuz ederek milletvekili listelerine de etki ettikleri, Kürtlere geri dönüş alanını açacak, sahada karşılığı olan, Kürtlere dönük alt söylemi oluşturacak aktörleri AK Parti siyasetinden uzaklaştırdıkları ifade edilmektedir.

v) Kürt seçim sahasında AK Parti'nin oy kaybına etki eden en önemli dinamiklerden birinin milletvekili adayları olduğu istisnasız tekrarlanmaktadır. Adaylarla ilgili şikayetler ise, “siyaset ağaları”, “kendisini ve çevresini zenginleştirmek için AK Parti'den yararlanan insanlar”, “kalbi ve zihni HDP'de çıkarı AK Parti'de olan insanlar”, “bölge dinamiklerini bilmeyen dışardan adaylar”, “yerelde bir karşılığı olmayan merkezin adayları”, “eski merkez sağ ve siyasi hayatı sonlanmış kişilerin diriltilmesi”, “dava adamı değil her dönemin adamı” vb. söylemler üzerinden yürütülmektedir.

DİYARBAKIR

AK Parti, Hükümet ve Cumhurbaşkanı

Diyarbakır'da görüştüğümüz AK Parti'yi destekleyen dindar ve muhafazakar elitlerde önemli bir kırgınlık olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu kırgınlığın iki hali olduğunu söyleyememek mümkün. Birincisi, kendilerinin birçok defa farklı şekillerde uyarılar yapmalarına rağmen bu uyarıların dikkate alınmamasından kaynaklanan psikolojik durum. Gerek Cumhurbaşkanı gerekse de Başbakan tarafından tanınan ve bilinen isimler olmalarını rağmen, ya Başbakanın ya da Cumhurbaşkanı'nın çevresindekilerinden engellemeleri nedeniyle, bölgeye yönelik tespitlerinin/önerilerinin aktarılamadığı şikayeti sıklıkla dile getirilmemektedir. Bu durum özellikle Diyarbakır gibi merkezi bir şehirde muhafazakar-dindar Kürt elitlerinde "artık bir şey yapmaya gerek yok şeklinde" ifade edilen psikolojik bir ruh halinin oluşmasına neden olmuş durumda. Özellikle bölgeye yönelik dinamikleri takip etmek için parti tarafından gönderilen kişilerin "çoğulcu" ve farklı görüşleri dinleme imkanı ortaya çıkararak mekanizmaları ya devreye sokmadıkları ya da "belirli şahıslar" üzerinden gidilmesi nedeniyle şehre yönelik doğru bir haritanın çıkarılması engellendiği düşünülmektedir. Bu bakımdan şehre yönelik, özellikle aday belirleme konusunda dar bir çevrenin görüşünün alındığı, bu dar çevrenin siyasi, ekonomik veya "aile çıkarları" bağlamında genel merkeze yönlendirmede buldukları bir durum ortaya çıkmaktadır.

İkinci eksen ise AK Parti'nin bölge siyasetine yönelik eleştiriler oluşturmaktadır. Bu bağlamda üç temel dinamikten bahsedilebilir. Birinci dile getirilen husus, Cumhurbaşkanı'nın söylemleri üzerinden bölgede oluşan algı ile ilgilidir. Cumhurbaşkanı'nın genel olarak Türkiye siyasetinde en önemli aktör olduğu, Kürt sorunun ondan başkası tarafından çözülmesinin mümkün olmadığı, Kürt halkının-özellikle de muhafazakar-dindanların-kendisinin "söyleceği söze baktığı" konusunda bir konsensus olsa da, Cumhurbaşkanı'nın benimsemiş olduğu "siyaset yapma" biçiminin Kürtleri AK Parti ya da hükümetin yanında tutma imkanının zorlaştığı konusu ortak bir vurgu ile dile getirilmektedir. 7 Haziran seçimleri sürecinde Cumhurbaşkanı'nın mitinglerini, "sertleşme, Kürtçe Kuran'ı Kerim, PKK üzerinden Kürtlerin dindarlığını sorgulama ve Çözüm sürecine yönelik devletçi bir refleks ortaya koyma" kavramları ile açıklamaktalar ve bu durumun Kürtleri incittiği tespitini yapmaktadırlar. Bu durum, büyük ölçüde dindar Kürtlerin yerelde ve bölgede siyasi çabalarını boşa çıkardığı gibi dindar Kürtlerin, HDP ve PKK ekseninde kendini ifade eden Kürt blok karşısında daha fazla yalnızlığa ittiği belirtilmektedir. Görüşülen kanat önderlerinden biri bu davranışın yerel AK Parti siyasetini de anlamsızlaştırdığını ifade ederek "AK Parti kibrinin, dindarların bedelini ödediği" bir sonuç ürettiğini söylemektedir. Hatta bir görüşmeci, Cumhurbaşkanı'nın konumu ile ilgili dindar Kürtler arasında "Kürt fobisi" olup olmadığı konusunda ciddi şüphelerinin olduğunu belirtmesi bu algıyı yansıtmaya bakımdan son derece dikkat çekicidir.

İkinci önemli nokta ise, AK Parti'nin bütününe ilişkindir. Burada elbette birçok altı çizilmesi gereken nokta olabilir ancak birkaç hususun dindar Kürtler açısından ortak kanaat olduğunu söylemek abartılı olmaz. Bunların en başında, AK Parti siyasi anlayışının/felsefesinin yenilik çizgisinden giderek uzaklaşarak "merkez sağlaşması" sonucu *ana-damar* kurucu paradigmanın aşındığı ve AK Parti ağırlık

merkezinden bir kopuşun ortaya çıktığı dile getirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, AK Parti'nin “müslümanca” tavrının silikleşerek maneviyattan maddiyata indirgenen, yerelin politik-ekonomisine hapsolan bir “siyaset tüccarlığı mekanizmasını” eskinin yerine ikame edilmesi bu eleştirilerin merkezinde yer almaktadır. Bu durum, özellikle aday belirleme süreçleri ve sonunda topluma sunulan adayların profillerine yönelik eleştirilerde daha da belirgin hale gelmektedir.

Üçüncü nokta ise çözüm sürecine ilişkindir. Çoğulcu bir Kürt kamusal alanının oluşmasını sağlamak yerine Kürt meselesini çözüm sürecinde “PKK'laştırmanın” ya da PKK'nın ve HDP'nin taleplerine indirgemenin dindar Kürtler açısından kırılması zor bir yapı ortaya çıkarması bu bakımdan eleştirilerin merkezinde yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle, PKK'nın çözüm sürecinde yaşanan rahatlamayı açık bir biçimde kötüye kullanarak daha fazla şehirlerde olmak üzere yeniden yapılanmaya gitmesi, bu çizginin dışındaki Kürtlerin masada yer almaması dindar Kürtlerde AK Parti'ye yönelik bir kırgınlığı da beraberinde getirmiştir. Görüşülen kişiler, bundan sonra PKK-HDP dışı kamusal Kürt alanının güçlendirilmesi gerektiğini ortak bir kanaat olarak sunmaktadırlar. Yine benzer bir şekilde “maddi ilişki” biçimlerinin Kürt kamusal alanının çeşitlenmesine hizmet etmek yerine, bireysel çıkarlara hizmet ettiği sıklıkla dile getirilen bir konudur. AK Parti'de “kibre dayalı özgüven patlamasının” süreçleri yönetmek bir kenara partiyi bölgede ve yerelde “savunmacı bir pozisyona” itmesi nedeniyle ters teptiği de bu bağlamda görüşmelerin ortak eleştiri noktaları arasında yer almaktadır. Görüşmecilerden birinin bu krizin ancak “AK Parti'nin kendi öz kimliği ile el sıkışması ve kendi Kürtleriyle barışmasıyla” aşılabilirliğini ileri sürmektedir.

PKK, Çözüm Süreci ve Yeni Durum

Kürt milliyetçisi, PKK sempatisini ya da HDPlilerle yapılan görüşmelerde, herkesin ortak kanaati PKK'nın önemli bir değişim geçirdiği şeklindedir. Burada dikkat çeken ilk husulardan biri, Kürt milliyetçisi, radikalizme açık ve daha radikal ayrılıkçı bir söylemin benimsendiği, örgütlenmelerin sayısında (YDG-H bunların başında yer alıyor) yaşanan artıştır. Örgütlenmelerin sayılarının artması bilinçli bir stratejinin ürünü olduğunu da söylemek mümkündür. Bu örgütlenmelerin hepsinin de ortak özelliği, PKK'nın etrafındaki örgütler olmalarıdır. Yani görünüşte ayrı STK'lar ya da siyasi oluşumlar gibi kurulmuş olsa da her biri pan-Kurdist hegemonyanın bir aygıtı olmalarıdır. Görüştüğümüz bir HDP'li bu durumun örgütün 2000'lerden sonra hayata geçirdiği; “PKK'nın tek başına varlığı ile Kürt sorununun çözülemeyeceğine” yönelik bakış açısının etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu örgütlenmelerin kimi siyasi, kimi askeri, kimi de para-militer bir nitelik taşımaktadır. Özellikle dindar—muhafazakar AK Partili Kürtlerin bu konuya getirdikleri eleştirinin muhatabı AK Parti hükümetidir. Diğer bir ifadeyle, Kürt kamusal alanın sadece PKK'ya teslim edilmesi ve dindarların şehrin ana damarı olmaktan giderek uzaklaştıkları siyasi bir atmosferin doğması eleştirilerin merkezinde yer almaktadır.

PKK örgütlenmesinin genel olarak iki temel fonksiyonundan söz etmek mümkündür. İlki, mümkün olduğunca çok sayıda insanı Kürt hareketine bağlanarak bu hareketin bütün Kürtler için bir *ana damar* haline getirilmesi işine yaramasıdır. Daha da önemlisi, özellikle YPG-H gibi para-militer yapılanmalar toplumsal statü açısından onlara bir kimlik kazandırdığı iddia edilmekte, toplumun diğerleri tarafından da saygı duyulmalarını sağlamanın hedeflendiği anlaşılmaktadır. Örneğin görüşülen bir HDP'li “ölümlere (asker-polis) halkın karşı olduğunu belirtse de gençlik örgütlenmesinin Kürt halkının devlete karşı korunmasını sağladığını” ifade

etmektedir. Aynı şekilde PKK'nın silah bırakması meselesi de bu kesimler tarafından yanlış bir strateji olarak ele alınıyor. İkincisi ise, bu örgütlenme sayesinde bütün kesimler ile irtibat kurularak farklı grupları hedefleyen yapılarla toplumun kılcal damarlarına nüfuz edilmektedir. Bu durum bölgeden bir akdemisyene göre; rakip siyasilerin etkinlikleri kırdığı gibi, söylemleri boşa çıkarıyor, her yerde eylem ve söylem üstünlüğü ele geçiriliyor. Herkes kontrol altına alınmaya, bütün alanlarda mutlak bir kontrol ve hegemonya oluşturulmaya çalışılıyor. Nitekim bunun bir sonucu olarak Erdoğan, AK Parti ve devlet algısı şekillendirilerek en basit gerçek olmayan hikayeler toplumun dilinde gerçekmiş gibi dolaşıma sokuluyor. Buna dair birçok örnek görüşmelerde bulunduğumuz kişiler tarafından anlatılmaktadır.

Şehir çatışması ve silahlanma

Görüştüğümüz bütün aktörler, PKK'nın özellikle Arap Baharı, Kobani ve Çözüm sürecinin oluşturduğu yeni konjonktür bağlamında bir tür strateji değişimine gittiğini ifade etmektedirler. Bu kapsamda değişimin fark edildiği öncelikli konu savaşın-çatışmanın şehir merkezlerine taşınmasıdır. Örneğin hendek kazmak, PKK'nın savaşı şehirlere taşıma stratejisinin en önemli parçalarından biri olarak tarif edilmektedir.

Görüşmelerimiz sonucunda Çözüm süreci boyunca PKK etkinlik alanı dört farklı biçimde genişlettiği ifade edilmektedir:

1. Kırsal ve dağlık kesimdeki sınırlı etki alanını şehirler ve başka alanlarda genişleterek vur-kaç-baskın stratejisinden "mahalle kontrolü-alan tutmaya" dönük yeni de facto bir durum oluşturmak.
2. YDG-H gibi para-militer silahlı güç oluşturarak özellikle oy dağılımının daha homojen olduğu ilçelerde ve illerde silahlı gücünü mümkün olan en fazla yerde tahkim etmek (görüştüğümüz kişiler bölgeye sokulan silah miktarına ilişkin farklı rakamlar verse de bu rakamın 80 bine kadar çıkarılanlar vardır).
3. Örgütün toplumsallaşmasını sağlayarak örgüt ile halk arasındaki bağlantıyı muğlaklaştırmak ve toplumu "halk direnişi" fikrine sürüklemek.
4. KCK gibi yapılanmalarla başta mahkeme, kimlik kontrolü, hendek kazmak suretiyle "devletimsi" bir yapının konsolide olmasını sağlayarak halk nezdinde normalleşmek.

Bütün bu amaçları gerçekleştirme konusunda en fazla öne çıkan yapılanmanın ise YDG-H olduğu ifade edilmektedir. YDG-H'nin çözüm süreciyle birlikte kurulması ise bu bakımdan örgütün değişen stratejisinin ilk işaretlerinden biri olarak okunmaktadır. YDG-H ana unsurları genellikle dağda eğitim almış kişilerden oluşmaktadır ve asıl olarak şehirlerdeki gençlere ve çocuklara dayandığı görüştüğümüz kişiler tarafından açık bir şekilde dile getirilmektedir. Ayrıca bu gençler kendilerinden öncekilere göre daha radikal ve sert bir anlayışa sahip olduğu gibi sert bir etnik-milliyetçi damara sahiptirler. Burada devlet-AK Parti müzkere edilmesi gereken bir olgu olmak yerine "Kürtlere boyun eğdirmeye çalışıldığı için" sürekli direnilmesi gereken "dış bir güç" olarak temsil edilmektedir. Nitekim çatışmanın AK Parti ile olduğu sıklıkla kullanılan bir ifade biçimidir. Örgütün YDG-H ile vermeye çalıştığı mesaj sadece şehirde güvenlik güçleri zarar vermek suretiyle değil, mahalle, sokak ve ilçe ölçeklerinden çatışma durumunu halka yayarak, "devletin kendi halkına karşı savaştığı" şeklinde ulusal ve uluslararası kavramsallaştırma yerleştirmektir.

YDG-H bu anlamda PKK'nın mahalleler ölçeğinde toplumu mobilize ederek eskisinden daha farklı bir güçle otoritesini tahkim etme işinde oldukça işlevsel bir yapılanma şeklinde tarif edilebilir. Özellikle Kobani sonrasında PYD ekseninde kazanılan uluslararası meşruiyetin bir benzerinin YDG-H aracılığıyla "Kürtlerin devlete karşı savunulduğu" izlenimiyle birlikte PKK'nında aynı meşruiyeti kazanmaya çalıştığı görüşmelerimizdeki ortak kanaatlerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bakış açısı HDP'li kürtlerdeki özgüven ifadelerinden daha rahat anlaşılmalıdır. Görüştüğümüz bir HDP'li "Devletin-Hükümetin Türkiye'yi yönetebileceğini ancak Kürtleri daha fazla elinde tutamayacağını" ifade ederken bölgesel şartların ve söz konusu yapılanmanın bunun için bir gerekçe olduğunu ifade etmektedir. Daha da önemlisi, bir görüşmeci "Arafta olan devletlerin iç dinamiklerle sorunlarını çözmesinin imkansız olduğunu" ifade ederek, Kürt meselesi ve PKK'nın artık Türkiye merkezli bir çözüme açık olmadığını dile getirmiştir. Burada kastedilen, PKK'nın Türkiye'ye karşı her zamankinden daha fazla kullanılabilir bir bölgesel aktör konumuna yükseldiği meselesidir. Yani başta İran ve Almanya olmak üzere ABD'nin örgütün yanında olacağı şeklinde kendinden emin bir söylem sürekli tekrar edilmektedir. Öyleki görüştüğümüz dindar bir AK Partili (ak parti adaylarından biri) "PKK'ye küfreden bir Kürt profili yok artık" şeklinde ifade ederek, örgütün toplum gözünde giderek meşrulaştığını belirtmektedir. Yine bölgede görüştüğümüz tecrübeli bir gazeteci "YDG-H'nin kriminalize edilmemesi gerektiği, bunun sadece örgütün işine yaradığını" dile getirmektedir. Gazeteciye göre hükümet, "Cizreyi Kobani gibi bir sembole dönüştürülmesine vesile olursa büyük bir hataya" düşecektir.

YDG-H'nin bir başka işlevi de kimlik kontrolü yaparak bölgeye "asayiş gücü" gibi hareket etmeye çalışması. Bu durumda PKK Kürt ordusu, YDG-H'de Kürt asayişi olarak kurgulanıyor. Bölgede bulunan tecrübeli biri buna işaret ederken şu şekilde bir analizde bulunmaktadır:

"YDG-H aynı zamanda PKK haricindeki siyasi grupları ve genel olarak toplumu sindirmek, baskılamak ve denetlemek noktasında da iş görüyor. Bilhassa potansiyel taşıyan siyasi hareketlerin kontrol altına alınması ve toplumun belli bir doğrultuda harekete geçirilmesi (misal herkesin kepenk kapatmaya mecbur kılınması gibi) noktasında YDG-H'nin zor gücüne başvuruluyor. Böylece herkese ve her kesime PKK'nın bölgedeki etkinliği gösteriliyor, iktidarın PKK'de olduğu hissi veriliyor ve bunu kalıcı kılmak adına sürekli eylemler yapılıyor."

Öte yandan PKK'nın şehre daha rahat nüfuz etmesi, bölgedeki devlet-güvenlik kuvvetleri ve toplum (genellikle HDP'liler) arasındaki krizleri daha kolay yönetmesini sağlamaktadır. Bu durum büyük ölçüde PKK'nın etki alanında bulunan geniş bir genç nüfusu sayesinde mümkün olmaktadır. Bu durum ister istemez kriz dönemlerinde (6-8 Ekim gibi) örgütün özellikle gençleri sürekli olarak sokakta tayakkuz halinde tutmasını sağlamak ve böylece kendi etki alanındaki kitle üzerinde otoritesini sürekli kılma imkanı bulmaktadır. Görüşmeciler bunu, "örgütün sokağın stresini ve kentin psikolojik atmosferini" yönetebilmeyi artık öğrendiği şeklinde açıklamaktadır. Ne var ki böylesi bir durum, dindar ve PKK-HDP çizgisinden uzak olan Kürtlerde ciddi bir psikolojik baskı oluşturmaktadır. Özellikle 7 Haziran öncesi HDP'nin Diyarbakır mitingindeki patlama sonrasında iki gün boyunca sokaklarda havaya silah sıkan, konvoylarla dolaşan kalabalıkları bu tür baskının oluşturulmasında sıklıkla kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır.

Çözüm sürecine yönelik eleştiriler:

Görüştiğimiz kişilerde çözüm sürecinde yapılan hataların neler olduğu sorulduğunda birkaç noktanın altı çizilmektedir:

1. Çözüm sürecinin muğlak olması ve şeffaf olmaması: taraflar en nihayi düzeyde ne talep ettiği tam olarak topluma anlatılamadı.
2. Çözüm süreci kurumsallaştırılmadı.
3. Kürt sorunu PKK sorununa indirildi ve Kürtlerin hakları PKK'nın silah bırakmasına bağlandı. PKK sorunu ile Kürt sorunu arasında bir ayırım yapılmadı.
4. Çözüm sürecini Hükümet adına yürütenler, Abdullah Öcalan'ı Kürt halkının tek lideri gibi sundu (bu daha çok dindarların eleştirisi).
5. Güvenlik bürokrasi son bir-buçuk yıldan bu yanda devletin ve hükümetin aleyhine çalıştı. Bu da hükümetin hatası olarak görülmekte.
6. Bölgesel konjürde Kürtlerin ve PKK'nın yaşadığı dönüşümün nereye evrildiği tam olarak okunamadı. Kobani sürekli bu analizlerde örnek gösterilmekte.
7. Çözüm sürecinde masadaki aktörler çeşitlendirilemedi.
8. PKK'nın şehir yapılanmaları engellenemedi.

Çözüm sürecine yönelik yapılması gerekenler

Görüşme yaptıklarımız acil olarak yapılması gerekenler şu başlıklar altında toplamaktadır:

1. Genel bir çerçevenin ilan edilerek bir yapılacaklar listesi ile takvim oluşturulmalı.
2. PKK'ye yönelik silahlı çatışmayı sonlandırma, Türkiye dışına çıkma, silah bırakma şeklinde şartlar koyarak bunlar yapılana kadar silahlı mücadelenin devam edeceğinin açıklanması.
3. Şehir'deki paramiliter güçlerin sonlandırılmasına yönelik operasyonların sürmesi.

BURSA

Yakın Dönem Siyasi Harita

Bursa’da AK Parti’nin oyları 7 Haziran Seçimlerinde düşmüş ve büyük ölçüde HDP’ye doğru kaymıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, Bursa’da özellikle Kürt nüfusun yoğunlaştığı Yıldırım ilçesindeki oy kaybı belirleyici olmuştur. Aşağıdaki tablo, son üç genel seçimin Bursa sonuçlarını dört parti açısından ortaya koymaktadır. Tabloda partilerin aldığı oyların yanında parantez içinde bulunan rakamlar partilerin elde ettiği milletvekili sayılarını göstermektedir.

<i>PARTİLER / SEÇİMLER</i>	<i>7 Haziran 2015</i>	<i>12 Haziran 2011</i>	<i>22 Temmuz 2007</i>
AK Parti	787,698 (9)	875.380 (11)	666.531 (10)
CHP	496,215 (5)	412.887 (5)	241.856 (3)
MHP	313,117 (3)	238.137 (2)	188.252 (3)
HDP/Bağımsızlar	104,711 (1)	27.284 (0)	14.183 (0)

Çözüm Süreci ve Akıbeti

Çözüm süreci Kürt seçmen üzerinde çok olumlu bir etki uyandırmış ve umut kaynağı olmuştur. Çözüm süreci, mimarı olarak nitelendirdikleri Erdoğan’a bölge şehirlerindeki ve Bursa’daki Kürt seçmen nezdinde sevgi ve olumlu bakış açısı kazandırdığı herkesin ittifak ettiği bir husus. Görüşmeye katılan özellikle muhafazakâr Kürt seçmen gözünde, Erdoğan Kürtlere en çok hizmet eden ve “*onları insan yerine koyan*” lider konumunda. Bu çerçevede, Kürt seçmenin gözünde çözüm sürecinin aktörlerini tespit etmeye yönelik soruya, gerek muhafazakâr Kürt seçmen gerekse kendisini siyasi yelpazenin sol tarafında konumlandıran Kürt seçmen çok açık bir şekilde ve alternatif kabul etmeksizin *Erdoğan* yanıtını vermektedir. Görüşmeye katılanların neredeyse tamamı “*Ben Recep Tayyip Erdoğan’ın ağzından çıkana bakarım*” ifadesini sözleşmişçesine beyan etmişlerdir. Dernek Başkanı olan bir Kürt seçmen, “*onca hizmeti getirdikten sonra, bir de üstüne çözüm sürecini başlattı. Dolayısıyla, tüm Kürtler ve bölge için bayram ilan etti*” ifadesini dile getirerek, sürece ve Erdoğan’a yönelik umutların düzeyine işaret etmiştir.

Çözüm sürecinin bitmesi ve ateşkesin sonlanması konusunda, *Kürt seçmen genel olarak her iki tarafında hatalı olduğunu düşünmektedir*. Bununla birlikte, daha fazla hatanın hükümette, hatta daha özelden sürecin hükümet cephesindeki tek aktörü

olarak gördüğü için Erdoğan'da olduğu yönünde HDP'nin söylemini tekrar etmekte.

Çözüm sürecinin bitmesine yönelik Erdoğan eleştirisi, tahmin edilebileceği gibi, sol tandanslı Kürt seçmeninde daha serttir. Sol tandanslı Kürt seçmen, AK Parti'nin tek başına iktidarını yeniden elde etmek için çözüm sürecinin sonlandırıldığı ve devletin silaha sarıldığı iddiasını HDP'nin medyada dillendirdiği sözlerle dile getirmektedir. Hatta, bu eleştiriler Suruç'ta yaşanan olayın devlet tarafından yaptırıldığına dair bir imaya kadar uzanmaktadır.

Açıkça kendisinin AK Parti'li olduğunu belirten seçmenleri de kapsayacak şekilde, muhafazakâr Kürt seçmen ise, çözüm süreci konusunda çelişkili bir politikanın izlendiği ve sürecin şeffaf götürülmediği yönünde hükümeti eleştirmektedir. Muhafazakâr Kürt seçmen, çok açık bir şekilde, Erdoğan'ın "Dolmabahçe mutabakatını tanımama", "Kürt sorunu yoktur" gibi beyanlarının bölgedeki ve Bursa'daki Kürt seçmen üzerinde yaralayıcı olduğunu, hayalkırıklığı yarattığını, umutları tükettiğini ve artık bu sürecin gözden çıkarıldığı yönünde bir izlenim bıraktığını ifade etmiştir. Sürecin daha iyi yönetilebileceği düşünülmektedir. Cumhurbaşkanı'nın söylediği sözlerin kolaylıkla Kürt seçmen için bir kampanyaya dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. AK Parti'den HDP'ye oy kayışını da büyük ölçüde bu unsura bağlamaktadır.

Birçok muhafazakâr Kürt seçmen, "Kürtlerin Recep Tayyip Erdoğan'ı çok sevdiğini, hala sevmeye devam ettiğini, ancak çok fazla kırıldığını" ifade etmektedir. Çözüm sürecinde "devletin alanı boş bıraktığı ve bölgedeki insanları PKK ile kaderine terk ettiği veya baş başa bıraktığı" eleştirisi çok sık bir şekilde ifade edilmektedir. Ticaretle uğraşan ve sosyo-ekonomik açıdan iyi durumda olan bir Kürt esnaf, "mahkemeler kurulmuş; uymazsan, karşı gelirsene yargılıyor ve cezalandırıyor. Sabah asker var; gece PKK geliyor, kimse yok. Mahkemeler kurulana kadar devlet neredeydi? Yol keserken, vergi alırken devlet neredeydi? Söyleyin, siz ne yapardınız" diyerek bu hususa dikkat çekmektedir. Bu ve buna benzer beyanlar görüşmeler esnasında çok sık zikredilmiştir.

Kürt seçmen HDP'yi dik duramamakla eleştirmektedir. Siyasi yolla bu sorunun çözümü için HDP'ye oy verildiğini, ancak HDP'nin dik durmadığı ifade edilmektedir. Kandil ise, "o zaten bir terör örgütü, ne yapacağı ve yaptığı belli" denilerek veya "zaten çözüm sürecinin sonuçlanmasını kendi varlığı için PKK istemez" denilerek, bir kenara koyulmaktadır.

HDP'nin ve Kandil'in eylem ve söylemleri çözüm sürecinin bitmesinde etkili olmadı mı? şeklindeki bir soruya bir Dernek Başkanı, "bize umudu AK Parti verdi. Recep Tayyip Erdoğan analar ağlamayacak dedi. HDP ben PKK ile bağımı koparacağım demedi ki. O yüzden zaten Kürtlerin Recep Tayyip Erdoğan nezdindeki hayal kırıklığı büyük. Umutları tükendi ve bu seçim sonucuna yansdı" diyerek cevap vermiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a kırılmakla birlikte, çözüm sürecinin akıbeti konusunda, tek aktör olarak O görülmektedir. Bu köklü sorunu sadece Recep Tayyip Erdoğan'ın çözebileceğine yönelik inanç, Kürt seçmenin ekseriyetinde hala çok güçlüdür. Görüşmeye katılan sağcı ve solcu tüm Kürt seçmenler, çözüm sürecinin devam etmesi gerektiğini ve Cumhurbaşkanı'nın bunu bir cümlesi ile sağlayabileceğini ifade etmektedir. Kürt seçmen nezdinde istenirse yarın çözüm süreci tekrar başlayabilir görüşü oldukça yaygındır.

Kürt seçmene göre, Kürtler çözüm sürecinden yanıdır ve asla ayrılıkçı değildir. Görüşülen birçok Kürt seçmen, ailevi ve sosyolojik bağlara işaret ederek, ayrılmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir.

PKK Eylemleri, Askeri Operasyonlar

PKK'nın yol kesme, hendek kazma ve vergi toplama gibi eylemlerinin bölgedeki insanları çok rahatsız ettiği, bu eylemlerin bölge halkı tarafından hoş karşılanmadığı, ancak bir şey yapamadıkları açıkça dile getirilmiştir.

Askeri operasyonlar konusunda, Kürt seçmen ikiye bölünmüş gibi görünmektedir. Bir kısmı, artık devletin bir şekilde varlığını hissettirmesi gerektiğini düşünürken; bazıları devletin varlığını askeri operasyonlarla değil, başka bir şekilde hissettirmesi gerektiğini ve askeri operasyonların hoş karşılanmadığını ifade etmektedir.

7 Haziran ve 1 Kasım Seçimlerinin Dinamikleri

Bölgedeki ve Bursa'daki Kürt seçmenlerin isteğini ve 7 Haziran seçimlerindeki oy kullanma psikolojisini bir Dernek Başkanı şöyle özetlemektedir:

“Kürt seçmen, AK Parti'ye kırıncılığını ve kızgınlığını göstermek istedi ve tepkisel olarak HDP'ye oy verdi. Amaca ulaşılmış gibi. Kürt seçmen böyle davranmasaydı, belki de sizinle bu görüşmeyi yapmayacaktık”

“Kürtler AK Parti tek başına iktidar olsun, ama HDP barajı geçsin istedi. Ancak %13 alacaklarını Kürt seçmen de beklemiyordu. Bakış açısı şuydu: %10.1 ile de olsa HDP parlamentoya girsin.”

7 Haziran Seçimlerinde, Türkiye'de ve özellikle bölgede AK Parti'den HDP'ye oy kayışında sırasıyla aşağıdaki faktörlerin etkili olduğu Kürt seçmen tarafından belirtilmektedir.

1. Yukarıda özetlenen ve Kürt seçmen tarafından çelişkili olarak nitelendirilen çözüm süreci politikasının, gerek bölgede gerekse Bursa'daki Kürtlerde “kandırılıyor” hissiyatı uyandırdığı çok sıkça dile getirilmektedir. Artık bir vakitten sonra, verilen hakların veya sağlanan imkânların bahşediliyormuş edasıyla verilmesi yönünde bir algının oluşmaya başladığı ve kendi mahallemizdekilerden de mi “zılgıt ve dayak” yiyeceğiz fikrinin yerleşmesi özellikle muhafazakâr Kürt seçmen tarafından zikredilmiştir. Bu açıdan bir tepki olarak, HDP'ye oy kayışı gerçekleşmiştir.

Ayrıca, bir Dernek Başkanı, sürecin çok uzun sürdüğünü ve Kürt seçmenin artık geçmişinden gelen birikimle çok da sabrının kalmadığını ifade etmiştir.

2. Bölgede PKK'nın baskı ve tehditleri.

3. Kürt seçmenin HDP'yi parlamentoya sokarak, artık mücadelelerini silah üzerinden değil, HDP aracılığıyla siyasi olarak sürdürme isteği ve böylece silahın ve PKK'nın zamanla eriyeceği fikrinin kabulü. Bir Dernek Başkanı, özellikle bu faktörün çok belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Bölgedeki insanların ve Kürt seçmenin silahtan ve insanların ölmesinden bıktığı ve HDP üzerinden siyaset yoluyla meselenin ele alınması için oy verdiği görüşülen Kürt seçmenler tarafından çok sık dile getirilmiştir.

4. Türkiye'nin her yerinde Kürtlere yer vermeyen milletvekili aday listeleri. Özellikle bölgede dışardan getirilen; bölgeyi ve bölge insanını tanımayan ve yöre

halkı ile bağlantı kuramayacak milletvekili adaylarının listelerde yer alması. Kötü listeler çerçevesinde, kimlik siyasetinin ön plana çıkması.

5. Eğer HDP barajı geçemezse, ülkede ve bölgede daha kötü şeylerin olabileceği ihtimali ve bu yönde bir kaygının Kürt seçiminde yaygınlaşması.

6. Kürt seçmenin medya tarafından yönlendirilmesi ve özellikle Selahattin Demirtaş'ın medya tarafından parlatılması.

1 Kasım Seçimlerinde Kürt seçmenin oyunu belirleyecek faktörler ise üç başlıkta dile getirilmektedir.

1.Cumhurbaşkanı'nın eski söylemine geri dönmesi ve çözüm sürecini yeniden başlatacağının işaretlerini göstermesi.

Bir Dernek Başkanı ve sosyo-ekonomik açıdan iyi durumda ticaretle uğraşan bir seçmen şöyle diyor: *"Kürt halkının önünde üç seçenek vardı: Abdullah Öcalan, Selahattin Demirtaş ve Kandil. Kürtler, 7 Haziran'da Selahattin Demirtaş'ı tercih etti.*

Ticaretle uğraşan bir esnaf şöyle diyor: *"7 Haziran'da Kürtler HDP'ye verdi. Eğer hatalardan dönülmezse, 1 Kasım'da da HDP'ye verir. İki kere art arda oylar oraya giderse, oylar orda yerleşmeye başlar. Benim ülke için de korkum bu. Bu seçimde Kürt oylarının nereye gittiği çok önemli. Yerleşmemesi isteniyorsa, tedbir alınmalı."*

2. Cumhurbaşkanı'nın sahaya inme meselesi

Sosyo-ekonomik açıdan iyi durumda bulunan ve ticaretle uğraşan bir Kürt seçmen şöyle diyor: *"Ben Tayyip Erdoğan'ı çok seviyorum. Kürt halkına çok hizmet etti, onlar için çok şey yaptı. Ona vefa için oy veriyorum. Her seçimde yakın çevremi ikna etmeye çalışıyorum. Ama artık sahaya inmesin. Çünkü, konuştuğça kendi imajı, karizmasından gidiyor. Bana kendini özletsin. Fırsat versin, ben sevdiğim adamı özleyeyim. Az konuşsun, ama sağlam mesaj versin. Senin seçim meydanında elinde niye Kur'an var? Sen Süleyman Demirel misin? Sen Tayyipsin. Büyük insansın."*

Aslen Diyarbakırlı ve bir dönem AK Parti eski belediye meclis üyesi şöyle diyor: *"Partilerde üç halka var: Başbakan, yakınındaki çevre ve milletvekilleri. Başbakan bakanlık yapacak, bakanlık yapma kabiliyetine sahip olacak ve komisyon başkanlığı falan yapacak 100 kişiyi belirliyor. Geri kalanını hassas olunan konulara dikkat ederek belirleyin diye yakın çevresine, yani ikinci halkaya bırakıyor. Bu yakın halka aday niteliğini o kadar düşürüyor ki, milletvekili seçilenler ne yapacağını şaşırıyor. Halkın doğrudan muhatap olduğu bu üçüncü halkada kibir, iş yapmama, çalışmama had safhada. Biz hasletlerimizi kaybettik. Biz zenginlikle imtihanımızı kaybettik."*

3. Milletvekili listelerinde Kürtleri seçilebilecek yere koymak ve özellikle bölgeye dışardan aday monte etmemek.

1 Kasım'da Öncelik Verilmesi Gereken Politika Alanları

Sağlık ve ulaşım, Kürt seçmen tarafından AK Parti'nin en başarılı bulunduğu alanlar olarak görülmektedir.

Kitapların ücretsiz verilmesi ve FATİH Projelerine yönelik olumlu ifadelere rağmen, **eğitim** AK Parti'nin başarısız olduğu alan olarak gösterilmektedir.

Asgari ücretin artırılması ve emeklilerin desteklenmesi konusunda, görüşülen Kürt seçmenler arasında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazıları (özellikle emekliler)

devletin emeklilere hiçbir şey vermediğini ve devletin cimri olamayacağını vurgularken; bazıları ise bu taahhütlerin gerçekçi olmadığını ve halk nezdinde çok fazla yansımalarının olmadığını ifade etmektedir.

Bursa'da 7 Haziran ve 1 Kasım Seçimlerinin Dinamikleri

Kürt siyasal hareketi, 7 Haziran Seçimlerinde ilk defa Bursa'dan parlamentoya vekil göndermiştir. Bunun en temel sebebi olarak, *sol kökenliler ve muhafazakârlar olmak üzere Kürt seçmenin tamamı söz birliği etmişçesine, 7 Haziran Seçimi AK Parti Bursa Milletvekili Aday Listesinin (çok) kötü olmasını göstermişlerdir.*

Esnaf, memur, dernek başkanı, eski milletvekili adayı ve eski belediye meclis üyesini de kapsayan bütün Kürt seçmenler, seçilebilecek yerde bir Kürt milletvekili adayının AK Parti listesinde olmadığını ve bunun bir tepki yarattığını ifade etmişlerdir.

Ayrı ayrı zamanlarda görüşülen görüşmeciler şöyle diyor: *“Bursa'da hep nüfus dikkate alınıyor deniyor. Demografik yapıya bakıldığı söyleniyor. Bursa'da 350-400 bin civarında Kürt nüfus var. Hatta ben daha da fazla olduklarını düşünüyorum. Ama 350-400 bin olsun. Bu nüfusa karşılık gelecek bir milletvekili kesin seçilebilecek yerde olmalıydı. Kürtler listeye bir baktı,. Doğu kökenli ilk milletvekili adayı 12. sırada. Onun da Kürt olduğu tartışılır. Kürtçe bilmez. İlk sekizin 4'ü Gürcü ve 4'ü Göçmen. Milletvekili adayları seçim ziyaretinde bile bulunamadılar. Kürtlerin yoğun olarak oturduğu mahallelere giremediler bile. Girseler ne diyeceklerdi? O halkla nasıl temas kuracaklardı? Sıcaklığı nasıl hissettireceklerdi? Bu çok büyük bir tepki yarattı. Bu yıllardan beri de böyle. En sonunda bir birikim olarak, biz bu seçimde de AK Parti'ye verirsek, ne zaman vermeyeceğiz dediler. Bizi kim temsil edecek, derdimi kime anlatacağım dediler.”*

Eski meclis üyesi şöyle diyor: *“Sosyolojik aidiyet önemlidir. Bu da her kesim için normaldir. Ancak aidiyet taassubluğu kötü bir şeydir. Bursa'da Arnavut kökenli “Makedon Yapılanma”, bu ifadeyi bilerek kullanıyorum, Bursa'da Kürtleri taassubluğa itmiştir. 7 Haziran'da Kürtler listeye baktığında, kendini göremedi.”*

Yine, Dernek Başkanları ve muhafazakâr Kürt seçmen, listeye *“gerçek anlamda”* 1 veya 2 temsilcinin seçilebilecek yerden girmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Şöyle belirtmektedirler: *“Listeye Doğulu gibi gösterip, Zaza, Arap, Türkmen kökenli falan değil; Kürt kimliğini gizlemeyen, çekinmeyen, Kürtçe konuşabilen, halkla temas kurabilen, mahalleye girdiğinde Kürtçe millete hitap edecek, Kürt milletinin derdini dinleyecek aday gösterebilirler.”*

Muhafazakâr bir Kürt seçmen ve bir Dernek Başkanı, *“Allahtan HDP 1. sırada dışardan monte bir kadın aday gösterdi. Bursa'da oturan Kürt seçmenin %90'ı muhafazakârdır. Kadın aday bazı özellikleriyle yapıyla uymuyordu. Altan Tan gibi muhafazakâr ve dindar bir aday gösterebilirlerdi, 2. Milletvekilini bile çıkarabilirlerdi.”* diyor.

Memur olan bir Kürt seçmen, ticaretle uğraşan esnaf ve Dernek Başkanları, *“Bakın açık konuşayım, AK Parti listesi o kadar kötüydü ki, değil Kürtleri Dağlıları (Bursa'nın yerlileri) bile küstürdüler.”*

Bu noktada, nerdeyse görüşülen tüm Kürt seçmenlerin özellikle vurguladığı husus, *“Şehrin Abisi”* olarak nitelendirdikleri (Faruk Çelik veya Bülent Arınç'ı kastederek veya doğrudan zikrederek) kişilerin nitelikli aday belirlemek yerine kendi *“adamlarını”* yerleştirmek gayreti içerisinde olmalarıdır. Eski belediye meclis üyesi,

7 Haziran'da AK Parti'den aday olan kişi, memur ve dernek başkanları “*bu kişilerin kendinin önüne geçecek, inisiyatif alacak, toplumsal karşılığı alan adaylar yerine sözünden çıkmayacak, onun önüne geçmeyecek, pısrık adayları belirlediklerini*” iddia etmektedirler. *Dışardan ithal abiye artık bu şehir kaldıramamaktadır*).

Bursa'da AK Parti'den HDP'ye oy kayışında, Kürt seçmenin dile getirdiği ikinci önemli faktör, *belediyenin kaynakların dağıtılmasında ve bürokratik kadroların doldurulmasında ayırım yapılmasıdır*. Bunu örneklendirmek açısından bir Dernek Başkanı, diğer önemli derneklerin (Balgöç ve Dağlılar gibi) binalarının devlete ait olduğunu ve belediye tarafından tahsis edildiğini; ancak kendilerinin dernek binalarını kendi imkânları ile sağladıklarını ifade etmektedir.

Kürt seçmen tarafından dile getirilen bir diğer önemli faktör, belediyenin kaynak dağıtımının yanı sıra, **ilgi ve etkinliklere katılım açısından da ayırım yapmasıdır**. Örneğin, bir Dernek Başkanı şöyle diyor: “*4.000 kişinin katılımı bir etkinlik yaptım. Bakan, AK Parti Milletvekilleri, Büyükşehir Belediye Başkanı, İl Başkanı, İl Başkan Yardımcısı, hepsine ayrı ayrı davetiye gönderdim, özellikle vekilleri, başkanı ve teşkilatı aradım. Bir tek İl Başkan Yardımcısı geldi. HDP'den bir tek kişiye davetiye gönderdim. Sekiz HDP milletvekili etkinliğe katıldı. Millet kimi gördü? HDP'lileri gördü. Buradaki Kürtlerin çok büyük çoğunluğu muhafazakâr ve dindar. Hepsi AK Parti'den kim geldi diye soruyor ve bunu görüyor. Ama Balgöç vb. derneklerin en küçük ve katılımı çok az etkinliklerine bakanı götürüyorlar ve yerel medyada şatafatlı bir şekilde haber yapıyorlar.*”

Kürt seçmen tarafından dile getirilen diğer husus, **Kürtler için önemli bazı sorunlara belediyenin çözüm bulamamasıdır**. Bunların başında, Kürt nüfusun çok yoğun şekilde yaşadığı Yıldırım'da bulunan ve çoğunluğunda Kürtlerin oturduğu *Kaçak Konutlara (yaklaşık 80.000 konut) elektrik ve su verilememesi ve bu soruna en azından seçim döneminde geçici bile olsa çözüm bulunamaması* dile getirilmektedir. Ayrıca, *ulaşım alanında dolmuşların ve özel halk otobüslerinin büyük ölçüde Kürtlerin elinde olduğu ve bu nüfusun şikâyetlerini iletebilmelerinde hiçbir zaman belediyede muhatap bulamadıkları* ifade edilmiştir.

Çok açık şekilde, milletvekili adayı ve dernek başkanları şunu ifade etmektedir: “*Bu sorunlar HDP tarafından kullanılmış ve Kürt seçmene yönelik ‘sizi insan yerine koymuyorlar’ söylemini pekiştirmek için çokça zikredilmiştir.*”

Tüm bu faktörler birleştiğinde, Kürt seçmen AK Parti'ye ders vermek için HDP'ye tepkisel olarak oy vermiştir. Nitekim, bu tepkiselliği ifade etmek için görüşmeciler şu cümleyi ifade ediyor: “*Aslında Kürt seçmen HDP'nin adayını da hiç tanıyamıyordu, bilmiyordu. HDP'nin adayı da dışardan monte idi. Ama verdi.*”

7 Haziran Seçimindeki AK Parti milletvekili adayı, “*önceden özellikle Yıldırım'daki Kürt oyların %75-80'i AK Parti'ye gidiyordu. Bu seçimde %50-%50 gibi oldu. Zaten bu da vekil çıkarmalarını sağladı*” demektedir.

Ve görüşülen tüm Kürt seçmenler, *sadece Nilüfer ilçesinde çok az miktarda CHP'den HDP'ye oy geçişi olduğunu, bunun milletvekili çıkarma ihtimalini etkileyecek potansiyele sahip olmadığını, asıl oy kayışının Yıldırım ve Emek'te AK Parti'den HDP'ye olduğunu belirtmekte ve “eğer aynı hatalar ve liste tekrarlanırsa, HDP yine vekil çıkaracaktır.*” demektedir.

Sonuç olarak, 1 Kasım seçimlerinde Bursa'da HDP'ye giden Kürt seçmenin oylarını geri getirmenin yolu, *bu seçmen kitlesine daha yakından ilgi gösterme ve çok iyi bir aday listesinden geçmektedir*.

ANALİZ

Türkiye geneli itibariyle değerlendirecek olursak, Kürt seçmenin 7 Haziran'daki oy tercihi üzerinde çözüm sürecinin gidişatı ve çözüm süreci çerçevesinde AK Parti yetkililerinin, ve Cumhurbaşkanımız Erdoğan'ın söylemlerinin belirleyici olduğuna yönelik bir algı mevcut. Çözüm sürecinin mimarı ve başat aktörü olarak, Cumhurbaşkanı'nın söylemleri olumlu veya olumsuz anlamda Kürt seçmen üzerinde büyük etkiye sahiptir.

Son dönemde çözüm süreci bağlamında dile getirilen beyanlarının, AK Parti'nin çözüm süreci politikasının Kürt seçmen tarafından çelişkili olarak algılanmasına yol açtığı ve son dönem söylemlerin Kürt seçmenini yaraladığına yönelik geniş bir söylem haritası bulunmaktadır. Son dönem söylemler, Kürt seçmende "tanınma problemi" olarak ifade edebileceğimiz bir sorunun yeniden nüksetmesine ve hükümete karşı bir güven bunalımına yol açtığı dile getirilmektedir. Görüşülen Kürt seçmenin birçoğu özellikle son bir haftadır devam eden sokağa dökülmeler nedeniyle yaşamsal anlamda da kendini güvende hissetmemeye başladığını ifade etmektedir.

Bununla birlikte, Kürt seçmen bu kaostan çıkmanın temel adresi olarak AK Parti'yi ve Cumhurbaşkanını görmektedir.

Bursa özelindeki bir analiz, esasında makro ölçekte Kürt seçmende oluşan algının ve kırılmaların bir yansımasını karşımıza çıkarmaktadır. Bursa'da HDP'nin vekil çıkarması, aslında Türkiye genelinde Kürt seçmende görülen ve kendilerinin "hayalkırıklığı" veya "umutların tükenmesi" olarak ifade ettikleri tepkinin bir yansımasıdır. Bursa'da 7 Haziran seçimlerinde AK Parti Listesinde bir Kürt'ün seçilebilecek bir yerde olup olmadığına özellikle bakılması veya dernek başkanlarının etkinliklere katılım açısından ayrımcılık yapıldığı iddiaları bu tanınma ve güven sorununa işaret etmektedir.

Bursa özelinde, yukarıda belirtilen unsurun yanı sıra, özellikle aday listesinin Kürtlerin beklentilerini karşılamaması ve seçilmiş ve atanmış yerel aktörlerin Kürt kesim ile yakın temas ve iletişim içerisinde olmaması oyların kaybedilmesinde belirleyici olmuştur. Bu durum, Bursa'da Kürt seçmende muhatap alınmadıkları ve dikkate değer bulunmadıkları yönünde bir algıya dönüşmüştür.

ÖNERİLER

Türkiye Geneli Açısından;

1. Hükümetin Kürt seçmene değer verdiğinin hissettirilmesi ve kimlikleri açısından bir "tanınma probleminin" olmadığını göstermesi gerekmektedir.
2. Kürtler geleneksel toplum yapısına ve değerlerine sahip olduğu için, AK Parti bünyesinde kurulacak ve doğrudan Başbakan'a bağlı olacak bir heyet aracılığıyla, seçmen üzerinde etkili olan şeyh, mele ve kanaat önderleri ile sıkı temas kurulmalı, süreklilik arz eden diyalog inşa edilmeli ve istişarelerde bulunulmalıdır.
3. Kürt seçmenin oylarının tekrar kazanılması temel hedef olarak belirlenecekse, çözüm sürecine ilişkin söylemler yumuşatılmalı ve sürecin devam edeceğine yönelik mesajlar verilmelidir.
4. AK Parti'nin çözüm sürecine yönelik politikası, ismi ve yüzü eskiyen isimler üzerinden yürütülmemelidir.

5. Çözüm süreci yürütülürken, devlet askeri operasyonların dışında bölgede varlığını hissettirmeli, bölgedeki Kürt vatandaşlar nezdinde oluşan kaderine terk edildikleri algısını kırmalıdır.
6. Hukuk ve insan hakları sınırları içerisinde askeri operasyonlara devam edilmelidir.
7. Hükümet Kürt kökenli vatandaşlara güven telkin edecek söylemler geliştirmeli ve bu güvenin yeniden inşa edilmesi için tedbirler almalıdır.
8. HDP'nin Kürt seçmeni kandırdığı ve çözüm sürecine hiçbir katkı sağlamadığı daha fazla vurgulanmalıdır.
9. Türkiye'de her ilde Kürt seçmene hitap edecek milletvekili adaylarının listedeki konumları yeniden gözden geçirilmelidir.
10. Bilgi yayma potansiyeli gücünden yararlanmak güdüsüyle, sosyal medya araçları daha etkin kullanılmalı ve bu mecrada yaşanan dezenformasyon ile daha güçlü mücadele edilmelidir. (çünkü, mülakatlar esnasında görüşülen bütün kişiler sosyal medya üzerinden atılan mesajları göstermektedir).

Bursa çısından, Kürt Seçmenin talepleri şu başlıklarla özetlenebilir:

1. AK Parti Milletvekili Aday listesinde biri seçilebilecek yerden olmak üzere en az 2 Kürt kökenli adaya yer verilmelidir.
2. Şehrin siyaseti sadece bir kişinin (Şehrin Abisi) iki dudağının arasına bırakılmamalıdır.
3. Dışardan monte aday ve büyük isim Bursa'dan aday gösterilmemelidir.
4. Kürt seçmenin bürokraside de var olduğunu hissettirecek bazı üst düzey pozisyonlara Kürt kökenli bürokratlardan atama yapılmalıdır.
5. Bursa AK Parti Milletvekilleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve AK Parti İl Teşkilatı Kürt seçmen ile daha yakın temas kurmalıdır. Festival, önemli gece gibi etkinliklerinde daha fazla boy göstermelidir.
6. AK Parti İl Teşkilatı daha organize ve koordinasyon içinde çalışmalıdır.

GAZİANTEP

Genel Dinamikler

Söz konusu görüşmelere genel sorular olarak; bölgede Kürt oylarında yaşanan düşüşün nedeni, PKK'ya yönelik yapılan operasyonların oluşturduğu yankı, çözüm sürecine bakış, gençlerin PKK'yle ilişkileri, AK Parti'nin aday profilleri ve yerel karşılıkları gibi eksenler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda sivil toplumdan gençlere, kanaat önderlerinden esnaflara kadar Kürt oylarının HDP'ye kaymasının temel nedeni olarak; AK Parti milletvekili adaylarının şehrin dinamikleri ile uyumlu olmaması gösterilmiştir. Bu anlamda AK Parti adaylarının bölgede karşılık bulmadığı dolayısıyla Kürt halkı için temsilci niteliği taşımadığı vurgulanmıştır. Aday profiline yönelik eleştirileri bölge aşiretleriyle koparılan bağlar izlemiştir. Bu minvalde bölgede aşiretlerinin küstürüldüğü ve aşiret liderlerine yakın davranılmadığı söylenmiştir. Söz konusu bu rolü HDP'nin AK Parti'den kaptığı ise önemli tespitler arasında yer almaktadır. Nitekim HDP'nin bu stratejisinin bölgede karşılık bulduğu, aşiretlerden destekler aldığı dile getirilmiştir. AK Parti'nin ise aşiretlerle bağlar kurma noktasında geçmiş dönemlerde izlediği proaktif politikaya nazaran çok pasif kaldığı ve bu nedenle bölgede oy düşüşü yaşandığı söylenmektedir.

Üniversite öğrencilerin temel kaygısı ise toplumda artan şiddet olaylarının öğrenciler arasında bir kutuplaştırma oluşturacağı ve zaman içerisinde bu kutuplaşmanın derinleşeceği yönündedir. Bu bağlamda üniversiteye yeni kayıt yaptıracak öğrencilerin, kendisini ya HDP'nin gençlik yapılanmalarında ya da ona karşı olarak MHP'nin Ülkü Ocakları'nda bulacağından çekinen öğrenciler, bu durumun nedeni olarak keskin kutuplaşmayı göstermektedirler. Bu sorunla ilgili gençler tarafından aktarılan daha uç örnekler; 7 Haziran öncesi HDP gençlik kuruluşlarının halaylar eşliğinde propagandalar yaptığı ve "sempatik" organizasyonlarla gençlerin dikkatini çektiği yönündedir. HDP gençlik örgütlerinin bu olumlu etkilerini sosyal medya üzerinden devam ettirdiklerini, özellikle gençlerle sosyal medya aracılığıyla güçlü ilişkiler kurduklarını aktarmaktadırlar.

Kanaat önderlerinin genel tespitleri ise "cizre operasyonlarına" yönelik olarak yoğunlaşmaktadır. Bu operasyonların halk arasında propaganda savaşına döndüğü özellikle bölge insanlarının acıları üzerinden HDP'nin politika geliştirdiği vurgulanmakta ve sokağa çıkma yasakları sonrasında "Kızılay" gibi kuruluşların yardım yapması gerektiği iletilmektedir. Bu yardımların pek çok yerden duyurulmasının önemli olduğu söylenmiş ve bölgede devletin her alanda var olması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Esnaflar ise bölgede yaşanan "korcu" havasının ister istemez ekonomik maliyetler oluşturduğunu, bu nedenle pazarlamacıların dahi bölgeye gidemediklerini iletmıştır. Mamafih bu durum nedeniyle orta gelirli esnafın ekonomik sıkıntılar çektiği aktarılmıştır. Özellikle bölgede ticaret ağının daraldığı vurgulanarak, büyüyen Gaziantep ekonomisinin zor günler geçirme ihtimalinden bahsedilmiştir. Bu durumun

sadece bir kesime değil Türk, Kürt ve Arap bütün esnaflara zarar verdiği söylenmiş ve bölge istikrarının ekonomik gelişme için önem taşıdığı aktarılmıştır.

Tüm bu eksenler içerisinde operasyonlar olumlu karşılık bulmuş gözükmektedir. Özellikle zorluklarına rağmen bölge halkı operasyonları desteklemektedir. Nitekim silahsızlanma ve çözüm süreci gibi konular yerine operasyonların desteklenmesi konjonktürü iyi şekilde özetlemektedir. Ayrıca bölgede sivil toplum kuruluşlarının karar vericilerle bağlarını güçlendirilmesi gerekliliği aktarılmıştır. Bu ereve de bürokrasi ve siyasi temsil kapasitesi olan kişilerle yerel sivil toplum kuruluşları arasında bağların tesis edilmesi veyahut kuvvetlendirilmesi elzem gözükmektedir. Bu taleplerin yanı sıra niversite öğrencilerine yönelik olarak HDP'nin alan bulduğu "sempatik" siyaset ekseninin daraltılması ve bunun için gençlere yönelik yakın aktivitelerin arttırılması gerekmektedir. Ek olarak Aday profillerinin kapsayıcılığı bölgede kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle adayların temsil durumu ve sosyolojik erevesi iyi şekilde analiz edilerek kapsayıcılığı olan isimlerin aday gösterilmesi bölgede dengeleri değiştirecek başat unsur olarak göze çarpmaktadır. Son olarak aşiretlere yönelik bağların yeniden tesis edilme ihtiyaı, bölgede önem arz eden bir başka unsurdur. Bu bağlamda kstrlen aşiretlerle görüşmeler gerçekleştirilmesi ve bağların kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle bölgede niceliksel ölçütlere bakılmaksızın tüm aşiretlerle iletişime geçilmesi, bölgede hem barışın sağlanması hem de seçimler öncesinde HDP'ye yönelik oy kaymalarının önlenmesi için dikkat çekmektedir.

URFA

Genel Dinamikler

Görüşmeler üç ana eksen üzerine oturtuldu. AK Parti'nin 7 Haziran seçimlerindeki kaybı ve HDP'nin bölgede hızlı yükselişi neye bağlanabilir? Bu durum değiştirilebilir mi? Değiştirmek için yapılması gerekenler nelerdir? Yapılan bu görüşmelerde dokuz başlık, AK Parti'nin oy kaybının sebebi olarak verildi. Yerel teşkilatlar, adaylar, gençlik kolları, yolsuzluk iddiaları, çözüm süreci, Kobane olayları, demografik değişimler, AK Parti'nin iktidar yorgunluğu.

Teşkilat

Urfa'da AK Parti'nin son seçimde karşılaştığı oy kaybının neden olduğuna dair bir soru sorulduğunda ilk verilen cevap neredeyse tamamıyla teşkilatla ilgili. AK Parti İl başkanının kendisi dâhil, teşkilatların HDP teşkilatı ile karşılaştırıldığında çok geri kaldığını düşünmekte. İl Başkanı, AK Parti'nin yerel teşkilatlarının işe yararlığından bile şüphe duymakta. Kapı kapı dolaşan kadın teşkilatlarının ve mahalle çalışmalarının artık AK Parti için mümkün olmadığını, çünkü kapısına gidilen seçmenin hâlihazırda tamamlanmış olan hizmet siyasetine değer vermediğini, gelen AK Parti temsilcisine kendi kişisel taleplerini ilettiğini söylüyor. İktidar partisi temsilcisinin kendi kapısına geldiğinde kendisine iş sözü vermesini beklediği için diğer söylemlerle ilgilenmeyen seçmen, AK Parti teşkilatları tarafından daha fazla ziyaret edilmez olmuş. Bunun yerine kadın teşkilatları göstermelik mahalle ziyaretleri yaptığı belirtildi. AK Partili bir kişinin evine yapılan bir ziyaretin fotoğraflanarak sosyal medyada paylaşılmasıyla yetinildiği ifade edildi.

Şehrin en önemli sivil toplum kuruluşu temsilcisi yerel siyasetçiler arasındaki kavganın teşkilatlar üzerindeki bozulmanın asıl kaynağı olduğunu dile getirmekte. Bir önceki belediye başkanına yakın olduğu hissedilen bu sivil toplum örgütü temsilcisi şehrin milletvekillerinin kendi arasındaki kavganın tüm şehre ve teşkilata yansıdığını düşünüyor. Ayrıca bahsi geçen milletvekili adaylarının özgül ağırlıklarının olmadığını, bunların sadece partilerine yük olduğunu dile getirdi.

Şehrin en önemli yerel gazetecilerinden birisi bir önceki belediye başkanına yakın biri olmamasına rağmen, belediye başkanlığında değişime gidişin iyi bir işaret olmadığını düşünüyor. Teşkilat içerisinde kırılmalıkların sürekli artarak devam ettiğini belirtmekte. Bahsi geçen gazeteci teşkilat konusunda milletvekilleri veya gençlik örgütlerine paralel olarak meclis üyelerinin seçmen tarafından çok önemsendiğini dile getirerek, asıl sorunun AK Parti il meclis üyelerinde olduğunu düşünmekte. HDP ev ev dolaşırken AK Parti teşkilatının hiç böylesi bir çabaya girmediğini dile getirdi. HDP'nin ev ziyaretlerinin çok başarılı olduğunu bu ziyaretlerde "bir kez olsun" HDP'ye oy verilmesi gerektiği konusunda birçok kimseyi ikna ettiklerini her evden en az bir oy sloganının işe yaradığını düşünüyor.

Benzer görüşler şehrin beli başlı kanaat önderleri tarafından dile getirildi. Bu açıdan şehrin en önemli aşevinde hayır işlerine öncülük eden bir hoca, AK Parti'ye ulaşmanın imkânsız olduğunu düşünüyordu. 13 yıllık iktidar boyunca kendisine sadece bir kez ulaşıldığını belirtti. AK Parti'nin teşkilatlarının bu anlamda sıradan vatandaştan koptuğunu halkın nabzını tutmaya yönelik toplantıların elit otellerde düzenlendiğini bunların da halka inemediğini düşünüyordu.

Şehirde üç akademisyenle yapılan görüşmelerde de parti teşkilatı en temel gündem maddesi idi. Özellikle akademisyenlerden bir tanesi tüm meseleyi seçilmişlerin ulaşılmazlığına vurgu yapıyordu. Köy köy dolaşmak gerekirken, Urfa milletvekillerinin neredeyse şehre hiç uğramadığını şehirle bağlantısını kopardığını düşünüyordu. Daha önceden AK Parti'ye oy vermenin temel dinamiğinin yerel şartlar olmadığını belirten görüşmeciler, bu kez Tayyip Erdoğan kimliğinin ve bir kriz etrafındaki seçim hareketlenmesinin oluşmaması nedeniyle yerel dinamiklerin ilk kez rolünün bariz şekilde arttığını ifade ettiler. Giden oyların geri getirilebileceğine bunun için ise bir silkelenmeye ihtiyaç duyulduğuna vurgu yaptılar. Aksi takdirde HDP oylarının kemikleşebileceğinden korktuklarını da dile getirdiler.

Görüşmelerdeki bir esnaf ise tüm sorunun teşkilatlarda olduğunu büyük bir sitayişle dile getirdi. Genel merkezin zaten bu sorunları oldukça net bildiğini fakat yerel teşkilatlara yönelik bu tavrı ısrarla devam ettirdiğini bu anlamda genel merkezi asıl sorun olduğunu söyledi. Teşkilatla ilgili bütün bu sorunlar il başkanına iletildiğinde ise il başkanı sanki bu konuların kendisi ile hiçbir alakası yokmuş gibi bir tavır oldukça başarılı bir şekilde takındı ve konuyu makro düzlemde ele alarak aslında AK Parti bundan daha öte bir şey yapamaz şeklinde bir savunma geliştirdi.

Adaylar

Urfa özelinde en açık şekilde ortaya çıkan ve sürekli tekrarlanan bir sorun adayların Urfa'yı temsil etmemesiydi. Birecik'ten üç aday çıkarken asıl oy alanına bölgelerden yeterli sayıda aday çıkmaması ciddi rahatsızlık yarattı deniliyor. Birecik'ten çıkan iki adayın ise aynı aileden olduğu söyleniyor. Bunun adalet inancını sarstığı dile getirilmekte. Adayların özgün ağırlığının olmadığı da sık sık dile getirildi. Ama bu tür bir sohbet edildiğinde herkesin kendi adayını seslendirmeye başladığı da açıkça gözlemleniyor. Hatta birçok kimse açıkça isim vermekten bile çekinmiyor. Kimisi arkadaşının kimisi akrabasının bu işe daha layık olduğunu söylüyor.

Gençlik Kolları

Bütün görüşmeciler teşkilattaki sorunları dile getirirken, gençlik kollarına özellikle odaklanıyorlar. Bir görüşmeci "AK Parti gençlik kolları üyelerini güneş gözlüğü takan, takım elbise giyen, lüks otomobile binip, parti merkezinde bacak bacak üstüne atıp sigara için kişiler" şeklinde tanımladı. Sivil toplum örgütü lideri görüşmeci parti teşkilatı dışında kalan AK Partili gençlerin teşkilatlanamamak ve bilinçlenememek gibi bir sorunla karşı karşıya kaldıklarını partinin bu konuya hiç ehemmiyet vermediğini dile getirdi. Çeşitli sivil toplum örgütleri bu bağlamda gençlik evleri gibi projeler sunmuşlar ama partinin yerel temsilcileri, belediyesi ve milletvekilleri bu tür konulara ilgi göstermemiş. Sivil toplum örgütleri ise bu konuyu tek başına ne üstlenmeye niyetli ne de böyle bir kabiliyetleri var. Dolayısıyla özellikle Urfa'da gençler arasında Tayyip Erdoğan'a yönelik yoğun bir karalama kampanyası, HDP tarafından düzenlendiği ve bu durumun bir "nefret" algılamasına, oy devşirmek için özel olarak dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Grup halinde gençlerle yapılan uzun görüşmelerde ortaya oldukça ilginç veriler çıktı. Örneğin konuşulan 6 gencin biri AK

Parti'ye ikisi MHP'ye üç kişinin HDP'ye oy verdiğini beyan etti. Urfa gibi bir kentte rastgele oluşturulmuş bir sohbet ortamında MHP'nin AK Parti'den daha yüksek sayıda temsil edilebiliyor oluşu oldukça ilginç bir sonuç olurdu. Fakat sonradan anlaşıldığı kadarıyla Bahsi geçen gençlerden bazısı aslında AK Partiye oy vermiş fakat arkadaşlarının yanında bunu beyan etmekten utanmış. HDPliler arkadaşlarının yanında MHPliler olmak bile AK Partili olmak kadar "utanç verici" değilmiş.

Bu vakıa aslında Urfa'da bile sahanın HDP tarafından nasıl ele geçirildiğinin en iyi göstergesi. Sahayı ele geçirmekle kalmamış, söylemi ve normları belirlemeyi de başarmış. Bu bağlamda gençlerin HDP'yi neden tercih ettikleri neden AK Parti'ye yönelik bu tavrın geliştirildiği ve özellikle Erdoğan'a yönelik "nefretin" kaynakları soruşturuldu. Söyleşinin bu aşamasından gençler çok belirgin bir şekilde ezberletilmiş normatif ifadeleri tekrarlamaya başladılar. "Demirtaş'ı severim, demokrasiyi severim, barışı severim, twitter'ı severim" ve benzeri her türlü ezber arka arkaya sıralandı. Bu çerçevede ortaya çıkan resim ise aslında oldukça ırkçı bir duygusallığın ortaya çıktığı gözlemleniyor. Çözüm süreci ve hizmet siyasetini verili kabul eden gençler kendilerinde yüksek özgüvene dayalı bir hava üzerinden artık daha fazlasının gerekli olduğunu dile getirmekten kaçınmıyor. Ama aynı özgürlükçü genç başörtüsü ve benzeri konularda hala açık nefret dilini üretmekten çekinmiyor. Kendisinin özgürlükler konusundaki tutarsızlığı dile getirildiğinde ise bunu kabullenmekten kaçıyor. Hemen ezberlerine başvuruyor. HDP'nin saha hâkimiyeti gençlere AK Parti'nin verdiği değil, HDP'nin elde ettiği bir başarı olarak sunulmuş. Ve bu gençler daha fazlasını ancak HDP'nin vereceğini ve daha önemlisi verebileceğini düşünüyor. Kürt gençlerinde özgüven tartışmasız tavan yapmış.

Bu bilginin ise temelde üç kaynaktan üretildiği söylenebilir. Birinci kaynak HDP'nin kendisi, ikinci kaynak sosyal medya, üçüncü ve daha önemlisi ise Erdoğan karşıtı işbirliği. Birincisi, HDP ve PKK sahaya çözüm süreci esnasında hâkim olmuş şehir yapılanmalarını iyi kurmuş. Meslek örgütlerinden, üniversite lise teşkilatlanmalarına kadar oldukça hiyerarşik bir yapı kurulmuş ve yukarıdan iletilen mesaj bir saat içerisinde tüm HDP sempatanlarına ulaşacak hale getirilmiş. Örneğin Pazartesi gecesi gençlerle yapılan görüşmede Cizre operasyonunun daha ilk günü olmasına karşın Cizre'ye karşı duyarlılık tavan noktasındaydı ve süreç esnasında kullanılacak dil ve üretilen hikâyeler daha ilk günden üretilmiş ve Urfa'da gençler arasında anlatılır hale gelmişti. Daha Pazartesi gecesi (yani operasyonun ilk gecesi) gençler HDPlilerin sürekli kullandıkları buzdolabındaki çocuk cesedi söylemini dolaşıma sokmuşlardı bile. Kendi hikâyesini bir saat içinde tüm bölgeye yayabilme kapasitesine sahip.

Bilginin ikinci kaynağı ise sosyal medya. Her zaman ve her bölgede olduğu gibi AK Partili gençlerin sosyal medyadaki etkisizliği dikkat çekiyor ve sosyal medyada HDP'ye ait hesaplar etrafında kümelenen gençler bilgiyi bu kaynaktan çok hızlı şekilde elde ediyor. Bölgede bunun karşıtı bir sosyal medya örgütlenmesi mevcut değil. Üçüncü bilgi kaynağı ve hepsinden belki daha önemlisi Erdoğan karşıtı işbirliğidir. HDP destekli örgütler sürekli siyasal nitelikli toplantılar düzenliyor ve bu toplantılara dil kurma kabiliyetine sahip Erdoğan karşıtı aydınlar sürekli iştirak ediyor. Örneğin bir gençlik örgütünün düzenlediği Ortadoğu temalı toplantılar serisine şu isimleri geçen Erdoğan karşıtı yazarların hepsi katılmış: Cengiz Çandar, Ceyda Karan, Nuray Mert. Bu konuşmacıları her biri birer hafta arayla davet ediliyor ve konuşma yaptırılıyor. Sonuç olarak ortalama Kürt genci HDP destekçisi arkadaşlarının yanında HDP sempatanlığına devşiriliyor. Devşirilemeyen ise sessizliğe gömülüyor.

Yolsuzluk iddiaları

Arada sırada teşkilat meselesi ile birlikte gündeme gelen bir başka konu ise yolsuzluk meselesi. Buna göre bazı görüşmeciler AK Parti'nin kaybında yolsuzluk söylemlerinin ciddi etkisi olduğunu söylediler. Özellikle bir sivil toplum örgütü temsilcisi teşkilatlarda kronik hastalığın “yolsuzluk” olduğunu, teşkilatın değiştirilse bile yerine gelecek teşkilatın benzer işlere bulaşacağını söyledi. Özellikle genel merkezin etrafında üretilen yolsuzluk söyleminin de etkili olduğu düşünülüyor.

Çözüm süreci

Çözüm süreci konuşmaların ana gündem maddelerinden birisiydi. Her görüşmeciye yöneltilen soruya HDP destekçileri farklı AK Parti destekçileri farklı yanıt verdi. HDP destekçileri çözüm sürecini neredeyse görmezden gelirken, AK Parti seçmeni çözüm sürecini zaman zaman bir hata olarak görmekte. Bazıları çözüm sürecinin tamamını hata olarak görürken bazıları çözüm sürecinin yönteminin yanlış olduğunu dile getirdi. Buna göre ikinci grup çözüm süreci iyidir, bölgede bir canlanma bir huzur getirmiştir fakat çözüm süreci iyi yönetilmediği için PKK'nın etkinlik alanının artması ile ve HDP'ye verilen desteğin artması ile sonuçlanmıştır fikri oldukça yaygın.

Bir sivil toplum örgütü lideri çözüm sürecinin ürettiği tek şeyin terörü şehre getirmek olduğunu söyledi. Bir gazeteci ise çözüm sürecinin aslında iyi bir hedef olduğunu fakat sadece HDP'nin işine yaradığını dile getirdi. Yıllarca Kürtlerin daha iyi şartlara sahip olması gerektiğini dile getirdiğini bunu en zor dönemlerde yaptığını ve bu yolda yargılandığını hapis yattığını dile getiren Hoca, murad edilenin bu olmadığını ve HDP'yi güçlendirdiğini söyledi. HDPliler gençler çözüm süreci lafından genelde rahatsız oldular ve konuyu hemen çözüm sürecini Erdoğan bozdu ezberine getirdiler. HDPliler olmayan gençler ise ne düşündüklerini bilemez haldeler. HDPlilerin söylemelerinde kendilerini duygusal olarak rahatsız eden bir şeyin varlığının farkına varıyorlar fakat bunu akli olarak anlamlandırabilecek araçlara veya bunları dile getirebilecek cesarete sahip değiller.

Çözüm sürecinin etkilerine dair en iyi hesaplanmış tespiti ise bir akademisyenin yaptığı söylenebilir. Akademisyen özellikle anahtar olabilecek “özgüven” kavramını kullandı. Ona göre çözüm süreci Kürt seçmende bir özgüven yarattı ve Kürt seçmen artık tarihin içinde Kürtlerin zamanının geldiğine inandı. Bunun için Erdoğan'ın ve Ak Parti'nin inkâr edilmesi ve kendilerine ait olduğu varsayılan HDP'ye destek verilmelidir. Kürt seçmen arasında “sen Kürtsün Kürt öldürenlere nasıl oy verirsin” söyleminin yaygınlaştığını, çözüm sürecinin getirilerinin tamamen göz ardı edildiğini dile getirdi.

Kobane Olayları

Çok sık kullanılan iddialardan birisi de Kobane olaylarının ve bu olaylar sırasındaki AK Parti tavrının Kürt seçmen üzerinde etkili olduğu fikriydi. Örneğin bir gazeteci Kobane olaylarının Kürtler üzerinde birleştirici bir etki yarattığını Erdoğan'ın “düştü düşecek sözü” sonrası bütün öfkenin Erdoğan'a yönlendirildiğini söyledi. Bu ve benzeri ifadeler özellikle HDP destekçileri tarafından da sık sık dile getirildi. Kobane olayları öncesinde Kürt seçmenin halihazırda kararını vermiş olabileceği fikri öne sürüldüğünde görüşmeciler her ne olursa olsun bu ifadenin etki etmiş olabileceği fikrini savunmaya devam ettiler.

Sonuç

Derine inildiğinde AK Parti'nin bölgede yaşadığı oy kaybının aslında ana sebebinin çözüm süreci olduğu ortaya çıkıyor. Bütün iddialar asıl itibariyle sahanın kaybedilmiş olmasına çıkıyor. Hem söylem, hem siyasal, hem de güvenlik alanında sahanın kaybedilmiş olması AK Parti'nin yaşadığı oy kaybının ve HDP'nin elde ettiği başarının temel kaynağı gibi görünüyor. Bu sürecin dört mekanizma üzerinden yürüdüğü düşünülebilir: *özgüven, gelecek iktidar tahayyülü, Erdoğan karşıtlığı ve geçmişin geçmişte kalması*.

İlk olarak, çözüm süreci esnasında HDP'nin bölgede artırdığı teşkilatlanma ve sahaya hakim olma becerisinin doğurduğu ve tarihin akışı fikri ile birleşen bir özgün duygusu Kürt seçmenin HDP'ye yönelmesinde etkili olmuş. AK Parti ve benzeri siyasal partilerin ağırlığının her zaman yoğun biçimde hissedildiği bir şehir olan Urfa'da 12 vekilden bu kez sadece 7 tanesini alan AK Parti 5 tanesini HDP'ye kaptırmış durumda (bu oran eskiden 10'a 2 idi). Çözüm sürecinin genel etkisi Urfa'da da hissediliyor ve Kürt seçmen, tarihin geldiği bu noktada HDP önderliğinde daha fazla alan açabileceğine inanıyor. Buraya kadar başardık bundan sonrasının başarınız inanışı yüzde 13'ün verdiği coşku ile beraber oldukça kuvvetlenmiş. HDP seçmenleri AK Parti'nin çözüm sürecine katkısını tamamıyla göz ardı ederek bunu Kürtlerin bir başarısı olarak görüyor. Ve HDP'nin başarabileceğine inanıyor.

İkinci olarak, Urfa'da HDP oylarının hala ikinci sırada olmasına rağmen yeni güç dağılımının dikkate alındığı görünüyor. Urfa'da oldukça başarılı şekilde teşkilatlanmış HDP başaracağına dair kanıyı çok iyi yaymış durumda ve bu yeni durum diğer aktörlerce dikkate alınır olmuş. Örneğin belli başlı aşiretler o aşiretlerden aday gösterilmelerine rağmen oylarını AK Parti ve HDP arasında bölüştürme yoluna gitmişler. Yani aslında bu aşiretler yeni dönemde güçlenebileceğini düşündükleri HDP ile köprüleri atmaktan uzak duruyor ve mümkün olduğunca HDP'nin de gönlünü yapıyor. Çünkü bu aşiretler HDP'nin etki alanının artabileceği hesabını yapar olmuş.

Üçüncü olarak, sahadaki başarı imajı düşmanlık imajı ile perçinleniyor. Yerel olmaktan ziyade genel olan bu mesele Urfa'ya da yansımış. HDPliler Kürt halkının geleceğinin Erdoğan'ın siyaseten tasfiyesinin" gerektiğine bağlamış durumda. Bir nefret dili yaratarak en güçlü siyasal figürle mücadele verildiği hissi üzerinden birlik beraberlik çağrısında bulunmak alışkanlık halini almış.

Dördüncü olarak, Kürt seçmen geçmişe değil geleceğe oy veriyor ve özgürlük alanının genişlemiş olmasını HDP'ye bağlıyor. Özellikle gençler genişletilmiş özgürlük alanlarını verilmiş değil kazanılmış hak diye belirterek lafa başlıyor. Verilmiş olması ihtimali gündeme geldiğinde öfke baş gösteriyor. Bu haklar gençler tarafından verili olarak alınıyor ve sorgulanılmaz görülüyor.

Şehrin ileri gelenleri arasındaki kanıya göre AK Parti'nin oyları artabilir. Fakat aynı kişilere göre acilen köklü tedbirler almak gerek. Aksi takdirde şehirdeki HDP oyları kemikleşebilir. Şehrin yerel dinamiklerinden hareket edildiğinde geneli inanış daha temsil kabiliyeti yüksek, daha çalışkan, daha dürüst adaylar tercih edilmesi gerekir. Aşiretlerle işbirliğine yönelik ihtiyat payı bulunmakta. Çünkü, aşiretlerin etkisine yönelik farklı söylemler bulunmakta. Aday gösterilen bazı aşiretler bile kendi oylarını bilinçli olarak AK Parti ve HDP arasında taksim ettiği bir gerçek. Şehir merkezindeki bazı Urfalılar aşiret siyasetinden rahatsız olduklarını dile getirmeleri ayrı bir değerlendirme konusu. Bir başka öneri ise gençlere yönelik eğitim programlarının başlatılmasıdır.

AK Parti olmadan bölgenin daha iyi olmayacağı fikrinin bölgeye yayılması şarttır. Bunun için ise bölgede güvenlik, siyasal ve söylemsel üstünlüğün elde edilmesi gerekecektir. HDP etrafında toplanan Kürt seçmenin HDP'yi sorgulaması sağlanmadan AK Parti anlamlı başarılar alamayacağına yönelik bir kanaat mevcut.

ADİYAMAN

AK Parti Teşkilatı ve Adaylar Meselesi

Beş milletvekili çıkararak Adıyaman'da 4 AK Parti 1 HDP kazanmış. Daha önce 4 AK Parti 1 CHP imiş. Bu sefer özellikle şehirdeki alevi seçmenin de desteğini alan HDP, CHP'ye giden oyları kendisine kanallandırmış. Bunun Adıyaman için büyük bir sorun olduğunu gerekli tedbirler alınmazsa bu durumun daha da kötüye gidebileceği, Adıyaman'ın 3, 1, 1'e dönebileceğini böylelikle AK Parti'nin bir vekil daha kaybedeceğini görüşü ağırlıkta.

Diğer şehirlerde olduğu gibi yerel parti teşkilatı bir numaralı eleştiri kaynağı. Fakat bu durum Adıyaman'da daha abartılı şekilde karşımıza çıkıyor. Şehrin AK Parti kalesi olması nedeniyle yerel teşkilatın sürekli aynı kişiler ve aileler arasından oluştuğu ve milletvekilliklerinde anlamlı değişimler olmadığı yaygın kanaat. Bu bakımdan bazen siyasilerin kendisi bile bu kan değişiminden yoksun ve statükocu yerel teşkilat yapısından yakınır hale gelmiş. Bu bağlamda sürekli milletvekili olan isimlerin yerelde sevilmediği ve yerele hizmet getirmediği Ankara'ya arkasını dayararak sürekli seçildiğini düşünüyorlar.

Görüşülen kişilerin bir çoğu, şehrin rantının milletvekillerine yakın aileler arasında dağıtıldığını dile getirmektedirler. Şehirdeki, bürokratik atamaların da yine aynı kişiler tarafından gerçekleştirilmesinin de eleştiri konusu. Bu durumun maliyetlerinin AK Parti'ye yüklendiği ifade edilmekte. Seçimler öncesi yapılan temayül yoklamalarının aday belirlemeye etkisi olmamasının ciddi rahatsızlık yarattığını söylüyor. Sivil toplum örgütlerine danışılması sonra da umursanmamasının ve temayül yoklamalarının açıklanmamış olmasının yarattığı sorunlara işaret ediliyor. Partide değişik düzeylerde yerel siyaset yapmış bir kişi teşkilat ile vekillerin arasının bozuk olduğunu dile getirerek "ben yıllardır bu işlerin içindeyim bu kadar sorunlu ilişkiler görmedim" diyor: "İl başkanının vekilden haberi yok vekilin il başkanından haberi yok. Birinin atadığını diğeri görevden alıyor". Bu çekişmeler nedeniyle partinin Adıyaman'da sadece son on gün çalıştığı ifade edildi. Vekillerin Milli Görüş geleneğinden değil de DYP geleneğinden geliyor oluşunun rahatsızlık yarattığı da eleştiriler arasında. HDP'nin şehirde seçim sürecinde çok yoğun çalışmasına rağmen, AK Parti teşkilatının bir rahavet içinde olduğu vurgulanmakta.

Adıyaman için diğer bir eleştiri konusu Adıyaman'ın diğer illere göre Ak parti döneminde hizmetlerden yeterince yararlanamadığı görüşü hakim. Özellikle şehrin çevresindeki yolların yapılmamış olması şehirde sürekli tekrarlanan bir konu olarak duruyor. Genelde bunun sorumlusu olarak yine yerel teşkilat görülüyor.

Çözüm sürecine yönelik aktarılanlar

Çözüm sürecinin genel itibarıyla AK Parti'nin aleyhine çalıştığı izlenimi şehirde tamamıyla yaygın. İlim Yayma Cemiyeti temsilcisi çözüm sürecine bir dönem

Adıyaman halkının destek verdiğini ancak bu desteğin artık olmadığını; çünkü Adıyamanlıların çözüm sürecinin kötü sonuçlar ürettiğini gördüğünü söylüyor. Buna göre devletin boşalttığı tüm alanlar PKK tarafından doldurulduğu vurgulanmakta. Devlet ve hükümet bu konuda tedbir almakta oldukça geç kalmış durumda. Çözüm sürecinde üretilen rahatlığın özellikle gençliği HDP'ye ittiğini düşünülüyor. Eğitim alanında AK Parti'nin yeterli faaliyeti gösterememiş olması nedeniyle gençleri HDP tarafından devşirildiğini belirtiliyor. Zihin yapısının HDP tarafından şekillendirilmesinden şikâyet edilmekte.

Görüşülen bazı kişiler, çözüm sürecinin asıl itibarıyla önemli bir proje olduğunu fakat yönetiliş biçimi bakımından hatalar barındırdığını, PKK'nın elini güçlendirdiğini düşünüyor. Buna göre AK Parti algı yönetimini beceremedi. PKK ise bunu oldukça başarılı bir şekilde yerine getirdi. AK Parti daha önceleri bu tür süreçleri oldukça başarılı idare ediyordu ama bu sefer idare edemediği için oy kaybetti diye düşünüyor.

Diğer gruplar örgütsüzken örgütlü hareket eden HDP etkinliğini artırdı. AK Parti çözüm sürecini anlatamayınca HDP çözüm sürecini kendi başarısı gibi gösterdi. AK Parti'nin erken dönemindeki amatör ruha sahip HDP teşkilatları ciddi çalışmalar sergiliyor. HDP özellikle yerel medyayı çok iyi kullanıyor.

Memur-sen temsilcisine göre İHH bile Kobani'ye geç geldi. Bunu fırsat bilen HDP Kobani'yi AK Parti ve Erdoğan aleyhine bir kampanya haline dönüştürdü. Erdoğan karşıtları bölgede basın yoluyla HDP'ye destek vermekte. HDP'ye Erdoğan düşmanları destek verdi basın yoluyla.

Genç Seçmenler

Yine Adıyaman'da da gençlik meselesi ciddi yer tuttu. Görünene göre Kürt gençler burada da Erdoğan ve AK Parti "nefreti" etrafında mobilize ediliyor. HDP özellikle gençleri etkileyerek hareket ediyor.

İlim yayma cemiyeti temsilcisine göre üniversitelerde tek örgütlü grup PKK'dır. Bunun dışında ciddi bir siyasal örgütlenme yok. Dolayısıyla öğrenciler arasında en hızlı yaygınlaşan siyasal görüş HDP'ye ait. Hayret Vakfı temsilcisi 15-25 yaş arası gençlerin PKK'nın siyasal ve ideolojik dilinden ciddi anlamda etkilendiklerini düşünüyor. Çözüm sürecindeki rahatlığın sosyal medyadan etkilenen gençleri etkilediğini söylüyor. İlginç bir şekilde düğünlerin ve müziklerin şekillendirdiği ideolojik söyleme işaret etti. Düğünlerde bile kullanılan müziğin ideolojik bir bağlama oturduğu. Bu yöntemle gençlerin Kürt milliyetçiliğine devşirildiği düşünülüyor. Benzer bir müzik iddiası da Kent Konseyi üyesi tarafından seslendirildi. Oldukça ilginç olan bu iddiaya göre müzik bir eğitim aracı gibi gençlerin siyasallaşmasında kullanılıyor. Erdoğan'ı tek düşmanları olarak gören bu gençler diğer gençleri sindiriyor. AK Parti destekçisi gençler ise "küsün, çekingen, yalnız, örgütsüz ve heyecansız." Bu gençlerin HDP ile iletişim kanalları çok açık. Şehir örgütlenmeleri her şeye hazır.

Adıyaman Belediye başkanı, AK Parti ve Erdoğan karşıtlığının yalnızca Kürt gençlere ait bir durum olmadığını daha yaygın bir durum olduğunu söyledi. Artık kendi çocuklarımıza bile AK Partiyi anlatamıyoruz. Oylarını alamıyoruz dedi.

Adıyaman için sonuçlar

Adıyaman'da yerele kulak verildiğinde AK Partinin oy kaybına ve HDP'nin oy artırımına neden olarak üç farklı iddia dile getiriliyor. Teşkilatlardaki sorunlar,

hizmet yetersizliği ve çözüm süreci. Fakat mesele daraltıldıkça aslında diğer ikisi de devre dışı kalıyor ve çözüm süreci tek açıklama biçimi olarak ortaya çıkıyor. Bazıları çözüm sürecinin kendisinin bu sonucu doğurduğunu düşünürken, bazıları ise çözüm sürecinin yürütülüş ve sonlandırılış biçiminin bu sonuca neden olduğunu düşünüyor. İkinci tutum daha yaygın gibi duruyor. Adıyaman'da çözüm süreci biterken bunun iyi bir reklam ve algı yönetimi ile ifade edilmesi gerekirdi gibi bir yaklaşım var. Ama daha ayrıntılı konuşulmaya ve bu durumla nasıl başa çıkılması gerektiği konuşulmaya başlandığında, devletin sert bir şekilde müdahale etmesi yönündeki fikir dile getiriliyor.

Bu bağlamda algıların aslında seçmen davranışının bir sebebi değil seçmen davranışının meşrulaştırıcısı olma ihtimali çok daha yüksek. Aslında milliyetçi bir tutuma bürünen Kürt seçmen başarılı olma ihtimali doğduğunda kendisinin olduğu varsayılan partiye oy verince AK Parti'ye neden oy vermediğini anlamlı kılmak için bu tür ifadeler kullanması gerekir. Bu tür ifadeler öylesine sık kullanılmakta ki, çözüm sürecinin bittiği, sonra Kürt seçmenin tercih yaptığı gibi bir resim çıkıyor ortaya. Hâlbuki çözüm sürecinde masanın devrildiğinin ilan edildiği Dolmabahçe deklarasyonu sonrasında Kürt seçmen aslında kararını vermişti bile. Dolayısıyla süreç düzgün okunacaksa, bu tür ifadeler ve algı yönetimleri bir anlam ifade etmez aksine devletin bıraktığı boşluğun PKK tarafından doldurulmasının bir sonucu olduğu ortaya çıkar.

Diğer taraftan yerel siyaset dinamikleri çokça dile getirilmiş olmasına rağmen yerel siyasetin seçim sonuçlarını etkilemediğinin en güzel örneği Adıyaman'ın kendisidir. Parti teşkilatlanmasında bu kadar sorun olmasına rağmen, AK Parti milletvekili kaybına uğramamıştır. Sadece HDP milletvekili almıştır. Bu da AK Parti'nin başarısızlığı fikri yerine HDP'nin başarısı fikrine odaklanmamız gerektiğini gösterir.

Eğer gerçekten seçmen davranışını sahanın kültürel, siyasal ve güvenlik önlemleri bakımından boş bırakılması belirlemişse, bunu tersi çevirmenin tek yolu yine sahadaki kontrolü sağlamaktır.

AĞRI

Yakın Dönem Siyasi Harita

Ağrı ilinin 2015 verilerine göre nüfusu 551.790'dır Ağrı nüfusunun %54,53 kısmı il ve ilçe merkezlerinde, %45,47 kısmı ise köy ve beldelerde yaşamaktadır.

Yerel Seçimler

2009 yerel seçimlerinde Ağrı'da yüzde 39,1 oy alan AK Parti, 30 Mart 2014'te oyunu yüzde 6,4 arttırdı. Ancak BDP, oy oranını bir önceki seçime göre artırarak yüzde 51 ile çok daha büyük bir başarı elde etti. 2009 seçimlerinde yüzde 21,6 alan Saadet Partisi oylarının büyük bir bölümü BDP'ye, bir kısmı da AK Partiye gitti. İl Genel Meclisi'nde ise yüzde 42,74 ile BDP ilk sırayı aldı. AK Parti yüzde 35,47 ile ikinciliği elde ederken, üçüncü sırada yüzde 5,47 ile DP, dördüncü sırada ise yüzde 4,8 ile SP yer aldı.

Ağrı merkezde olduğu gibi ilçelerde de seçim yarışı AK Parti ve BDP arasında geçti. Ağrı'nın en büyük ilçesi Patnos'ta bir önceki seçime göre oy oranını yüzde 10,5 arttıran AK Parti Belediye Başkanlığı'nı kazanırken, bir başka büyük ilçe olan Doğubayazıt'ı yüzde 62,95 oy oranı ile BDP kazandı. Eleşkirt, Taşlıçay ve Hamur ilçelerini AK Parti, Diyadin ve Tutak'ı ise BDP kazandı.

Ağrı İl Belediye Başkanlığı seçimlerini İl Seçim Kurulu tarafından iptal edildi. 31 Mart günü Ağrı Belediye Başkanlığı'nı 10 oy farkla BDP Adayı Sırrı Sakık'ın kazandığı açıklandı ancak AK Parti yetkililerinin itirazını değerlendiren İl Seçim Kurulu, 196 sandıktaki oyların yeniden sayılmasına karar verdi. 1125 nolu sandığın oy torbasının yırtık olduğu ortaya çıkınca ilk önce AK Parti, daha sonra da BDP seçimin iptal yönünde itirazda bulundu. 1 Haziran 2014'te seçim yenilendi. AK Partinin %45lik oyuna karşılık BDP %51 oranında az bir farkla kazandı.

AĞRI BELEDİYESİ YEREL SEÇİM SONUÇLARI			
Parti	2014	Fark	2009
BDP	51	18,6	32,4 (DTP)
AK Parti	45,47	6,4	39,1
SP	2,92	-18,7	21,6
MHP	1,85	-0,1	2
HÜDA PAR	1,38	1.38	-
CHP	0,78	-0,9	1,7

AĞRI CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SONUÇLARI

Aday	Oy Oranı	Toplam Oy
Selahattin Demirtaş	61.28	121.674
Recep Tayyip Erdoğan	36.44	72.356
Ekmeleddin İhsanoğlu	2.27	4.512

2015 Genel Seçimleri

2015 yılı genel seçimleri AK Parti adına Ağrı da tam bir hezimete dönüştü. HDP oyların %78'lik kısmını alırken, AK Parti sadece %15, 83'lük kısmını alabildi. MHP ise %2,57'de kaldı. Bu sonuçlarla 4 HDP'li aday vekil seçilmiş oldular. HDP Ağrı merkezde %60,97 oy alırken, AK parti %30,44 oy oranına ulaşabildi. HDP Diyadin ilçesinde %88,88, Ak Parti %6,7, Doğu Beyazıt'ta HDP %89,53, Ak Parti %6, Patnos'ta HDP%89, Ak Parti %7,62 oyda kaldı.

Tespitler

Çözüm sürecinin yanlış dizaynı Kürt meselesi ve PKK'nın silahsızlanması olgusunu birleştirmiş ve ister istemez Abdullah Öcalan, PKK ve siyasi uzantılarını meselenin Kürtler nezdindeki tek aktörü haline getirmiştir. Bölgedeki kanaat önderleri ve AK Parti'ye yakın figürler bu durumu sert bir şekilde eleştirerek adeta kendi elimizle Öcalan'ı "Kürtlerin tek lideri" haline getirdik tespitinde bulunmaktadır. Çözüm sürecini boyunca oluşan çatışmazlık ortamı PKK ve uzantıları tarafından suiistimal edilerek, bölgede devlet otoritesi aşındırıldığı kanaati yaygın.

Bölgede hem kırsalda hem de kent merkezlerinde yoğun şekilde örgütlenilmiş, YDG-H yapılanması ile silahlı güçler oluşturulmuştur. AK Partililer Ağrı kent merkezinde dahi kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmekte, yakasına Öcalan fotoğrafları asmış gençlerin her tarafta dolaşarak kendilerine göz dağı verdiklerini söylemektedirler. PKK ve uzantıları kendilerini halka yeni otorite olarak sunmuşlardır. Örgüt tarafından bölgede adeta paralel devlet yapılanması tesis edilmiştir. KCK yapılanması aracılığıyla mahkemeler kurulmuş, vergi toplanmıştır. Bu mahkemelerde cezalandırılan çok sayıda kişinin Ağrı'yı terk ettiği ifade edilmektedir. PKK karşıtı Parti, STK ve toplumun diğer unsurları baskı altına alınmış ve sindirilmişlerdir. Örgüt ve siyasi uzantıları yazılı, görsel, sosyal medya kullanıp, bire bir temasla güçlendirdikleri propaganda ile söylem üstünlüğünü ele geçirmişlerdir.

Demokratikleşme süreci boyunca elde edilen kazanımların PKK'nın silahlı mücadelesi sayesinde olduğu algısı üretilmiştir. Kobani gibi süreçler ajite edilerek bölge halkı manipüle edilmiş, Kürt milliyetçiliği yükseltilmeye çalışılmıştır. Feodal yapının çökmesi gerektiği propagandası ile toplumun önde gelen kanaat önderleri itibarsızlaştırmıştır. Gençler geleneksel aile yapısından koparılarak siyasi endoktrinasyona tabi tutulmuşlardır. Yoğun bir sekülerleştirme faaliyeti yürütülmüştür. Devletin bölgede güç kaybettiği algısı tahkim olunca, büyük aileler, geniş halk kesimleri yeni otorite figürü olan PKK ve siyasi uzantısına doğru

yönelmeye başlamışlardır. PKK-HDP'nin son seçimde kazandıkları İl ve ilçe belediyelerinden ciddi bir güç devşirdikleri görülmektedir. AK Parti teşkilatlarının PKK ve siyasi uzantılarına siyaseten yanıt veremedikleri görülmüştür. AK Parti teşkilatlarının ciddi bir yozlaşma içerisinde olduğu, iç kavgalar verdiği ve halka temas kuramadığı ifade edilmektedir. Aday adayı olmak için istifa eden Ak Parti İl Başkanına yönelik olumsuz kanaatler mevcuttur. Yaygın kanaate göre temayül yoklamasında adaylardan para aldığı düşünülmektedir. İl genel seçimlerinde AK Parti listelerinden gösterilen adayların halk nezdine beğenilmediği, dışardan gelen isimlere tepki duyulduğu anlaşılmıştır. Özellikle birinci sıra aday Abdullah Atalay'a karşı olumsuz bir kanaat hâkimdir. Atalay'ın SKM'nin programına uymadığı, teşkilatları ciddiye almadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Atalay'ın kendisini birçok platformda yeni Enerji Bakanı olarak sunduğu, bu yönde propaganda yaptığı, İl bürokrasisine emri vaki üslupla talepler yönelttiği bununda hem halk nezdinde hem de bürokrasi de olumsuz bir karşılık bulduğu söylenmektedir.

Yeni Dönem

Çatışmazlık sürecinin bitmesi ve askeri operasyonların tekrar başlaması bölgede önemli bir kırılmaya neden olmuştur. Genel anlamda toplumun her kesiminden insanlar çatışmaların yeniden başlamasına yönelik tepkilerini dile getirmektedirler. Kürt halkı savaştan yorulmuş bir görüntü vermekte şuan kadar elde ettikleri kazanımları kaybetme riski içerisinde olduklarını düşünmektedirler. Silvan, Varto, Cizre gibi ilçelerde ilan edilen "öz yönetim" ilanlarına destek söz konusu değildir. Bu anlamda adım adım PKK'ya yönelik tepkinin artması beklenebilir.

Ağrı Merkezde devlet otoritesi hızla tekrar inşa edilmiş bu durum da daha önce PKK tarafından sindirilmiş toplumsal kesimleri hareketlendirmiş ve öz güvenlerini kazanmalarına neden olmuştur. İl merkezindeki KCK yapılanması mahkemeleri ve vergi ağı büyük oranda çökertilmiş ve çok sayıda tutuklama yapılmıştır. Ancak ilçelerdeki PKK dominasyonu devam etmektedir. Genel kanaat eğer operasyonlar yoğun bir şekilde devam ederse ve halk nezdinde devletin artık kararlı bir şekilde PKK yönelik mücadelesini devam ettireceği algısı oluşursa, çözüm süreci boyunca devam eden trendin terse döneceği yönündedir. Güç ve otorite kimdeyse ona doğru meyil eden bölge insanı tekrardan devlete ve AK Parti'ye yöneleceği görülmektedir. Ancak operasyonlar sırasında sivil halka yönelik zarar gelmemesi konusunda hassasiyet gösterilmeli, bölge halkını rahatsız edecek ölçekte uygulama ve söylemlere bulunulmamalıdır.

HDP ve örgüte yakın siyasi unsurlar çözüm sürecinin bitmesinden Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı sorumlu göstermeye çalışmaktadırlar. 400 milletvekili alabilmek ve HDP'yi baraj altı bırakmak için çatışmaların tek taraflı başlatıldığı algısını oluşturmak için söylem kurmuş durumdadır. Sुरुç yaşanan intihar saldırısının arkasında devletin olduğu yönünde bir propaganda yapmaktadırlar. Yine son günlerde batı illerinde HDP teşkilatlarına ve Kürtlere yönelik saldırıları ajite ederek kullanma çabaları söz konusudur. Ancak genel izlenimler yeni durumdan HDP'nin ciddi endişe duyduğunu ve siyasi kazanımlarının tehdit altında olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

7 Haziran Seçimler –Öneriler

Sahada yapılan görüşmelerde şu öneriler öne çıkmaktadır.

- ! Askeri operasyonlar sonuna kadar devam ettirilmeli, devletin kararlılığı gösterilip, devlet otoritesinin tesisi hızla tekrar sağlanmalıdır.

- ! Aleni bir şekilde PKK'ya yardım ve yataklık yapan, ya da sempatzanı olarak boy gösterenlerin sosyal yardımları kesilmeli ve halk tarafından bu uygulamanın bilinmesi sağlanmalıdır.
- ! PKK ve uzantılarının söylem üstünlüğü kırılmalı, çatışma yaşanan bölgelerden hızlı bir şekilde medya aracılığıyla bilgilendirme yapılmalıdır.
- ! AK Parti il ve ilçe teşkilatları yeniden dizayn edilmeli, PKK ve uzantıları karşısında mücadele edebilecek, bire bir propaganda yapacak niteliğe kavuşturulmalıdır.
- ! Din adamları ve kanaat önderleri tekrardan dikkate alınmalı ve toplumsal etki kapasitelerinden yararlanılmalıdır.
- ! AK Parti aday listesi yerel dinamikler göz önünde bulundurarak hazırlanmalı, asla uzun süre Ağrı'da yaşamamış il dışından bir isim aday gösterilmemelidir.
- ! Doğu Beyazıt ve Diyardin gibi tamamen PKK-HDP dominasyonu altına yaşayan ilçelerden aday göstermektense, Merkezden ve kazanılma, oy artırma ihtimali olan ilçelerden aday göstermek daha makul gözükmektedir. Listede 1. Ve 2 sıranın merkez aday olması, 3. sıranın Patnos aday olması, 4 .sıranın da Eleşkirt aday olması tavsiye edilmektedir.
- ! Daha önce aday belirleme sürecinde küstürülmüş olan STK'ların gönlü alınmalı, yeni süreçte PKK ve uzantılarına karşı desteklenmelidir.

ERZURUM

Yakın Dönem Siyasi Harita

Erzurum ili 2009 yerel seçim sonuçları AK Parti %56,8, MHP %33,9, Saadet %5,8'tir. Yerel seçimlerinde arından icra edilen 2011 genel seçim sonuçlarına göre AK Parti %69, MHP %13,32, Bağımsız %8,6, CHP %4,84 oy oranı almıştır. Yine 2014 yılı Büyükşehir Yerel Seçim sonuçlarına göre Ak Parti %58,8, MHP %29, HDP %6,2 Saadet %2,3, CHP %1,6 oy oranları almışlardır. Ancak 2015 yılı genel seçimlerinde Ak Parti %52,02 oy alarak 2011 yılına nazaran %17 oy kaybetmiş, HDP ise oylarını %10 civarında artırmıştır. Sırasıyla MHP %23,47, HDP %17,78, CHP %2,75, SAADET %2,38 oy oranına ulaşmıştır. Bu sonuçlara göre seçilen milletvekilleri; Efkân Ala, Adnan Yılmaz, Zehra Taşkesenoğlu, İbrahim Aydemir, HDP'den Seher Akçınar Bayar, MHP'den Kamil Aydın. Seçime katılım oranı %84'tür. HDP'nin oy artışının Güney ve Doğu bölgelerinde olan Kürt yoğunluklu ilçelerde kazandığı başarısından kaynaklandığı görülmektedir. Karayazı, Karaçoban, Hınıs, Tekman gibi ilçelerde %80'ni geçen oy oranları yakalamıştır.

Genel Dinamikler

Erzurum'da sosyo-kültürel ve etnik çerçevede var olan ikili yapı son zamanlarda iyice tahkim olmaya başlamış durumda. Merkez ve Kuzey, Kuzey Batı ilçeleri yaşayan Türklerle, Güney ve Güney doğuda konuşlu ilçelerdeki Kürtler arasında hızlı bir ayrışma görülmekte. Özellikle çözüm süreci boyunca PKK ve HDP'nin Kürt bölgelerinde etkinliğini artırması, Türkler nezdinde reaksiyona neden olmuş ve karşılık bir duygusal kopuş gerçekleşmiş. Çözüm sürecinin dizaynındaki hatalar ve örgütün istismarı Türk milliyetçisi olan Erzulumlu'ların bir kısmının MHP'ye meyil etmesine neden olurken, reaksiyoner tavır ise Kürtleri daha fazla PKK-HDP çizgisine iter görüntüde. Ancak çözüm sürecinin bitmesi ve askeri operasyonların başlaması mevcut gidişatı durdurma potansiyeline sahip. Tarihsel olarak Erzurum Kürtleri'nin Türkiye Cumhuriyetine bağlı, PKK ve siyasi Kürtçülüğe mesafeli bir yapıda olması mevcut durumun tersine döndürülebileceğinin önemli bir göstergesi olarak tezahür etmekte.

Tespitler

Çözüm sürecinin dizaynının Kürt meselesi ve PKK'nın silahsızlanması olgusunu birleştirdiği ve ister istemez Abdullah Öcalan, PKK ve siyasi uzantılarını meselenin Kürtler nezdindeki tek aktörü haline getirdiğine yönelik bir algı mevcut. Erzurum'un milliyetçi dokusu çözüm sürecine mevcut dinamikleri çerçevesinde çok sert tepki göstermektedir. Çözüm sürecini boyunca oluşan çatışmazlık ortamı PKK ve uzantıları tarafından suiistimal edilerek, Erzurum'un Kürt yoğun ilçelerinde devlet otoritesi aşındırıldığı sürekli tekrarlanmaktadır. Bu bölgelerde YDG-H yapılanması ile silahlı güçler oluşturulmuştur. PKK ve uzantıları kendilerini halka yeni otorite olarak sunmuşlardır. Örgüt tarafından bölgede adeta paralel devlet yapılanması tesis edilmiştir. KCK yapılanması aracılığıyla mahkemeler kurulmuş, vergi toplanmıştır. Bölgede Karayazı ilçesinde kurulan KCK mahkemesinde çok sayıda kişinin yargılandığı ifade edilmektedir. PKK karşıtı Parti, STK ve toplumun diğer unsurları baskı altına alınmış ve sindirilmişlerdir. Örgüt ve siyasi uzantıları yazılı, görsel,

sosyal medya kullanıp, bire bir temasla güçlendirdikleri propaganda ile söylem üstünlüğünü ele geçirmişlerdir.

Demokratikleşme süreci boyunca elde edilen kazanımların PKK'nın silahlı mücadelesi sayesinde olduğu algısı üretilmiştir. Kobani gibi süreçler ajite edilerek bölge halkı manipüle edilmiş, Kürt milliyetçiliği yükseltilmeye çalışılmıştır. Feodal yapının çökmesi gerektiği propagandası ile toplumun önde gelen kanaat önderleri itibarsızlaştırmıştır. Gençler geleneksel aile yapısından koparılarak siyasi endoktrinasyona tabi tutulmuşlardır. Yoğun bir sekülerleştirme faaliyeti yürütülmüştür. Devletin bölgede güç kaybettiği algısı tahkim olunca, büyük aileler, geniş halk kesimleri yeni otorite figürü olan PKK ve siyasi uzantısına doğru yönelmeye başlamışlardır. PKK-HDP'nin son seçimde kazandıkları ilçe belediyelerinden ciddi bir güç devşirdikleri görülmektedir. Sosyo-kültürel açıdan gelenekçi ve dindar bir dokuya sahip olan Kürtlerin dahi HDP'ye meyil ettikleri görülmektedir. Erzurum Çat İlçesinde evinde ailesi ile birlikte görüşme yaptığımız HDP Çat İlçesi Eş Başkanı imam hatiplidir. HDP'nin sol çizgisine ve LGBT'ye yönelik politikalarına ciddi eleştiriler yönetebilmekte, ancak AK Parti'nin kendilerini dışladığı için bir nevi HDP'ye itildiklerini ifade etmektedir. Aynı görüşmede söz alan HDP Eş Başkanı'nın babası ise kendilerinin muhafazakar-dindar bir yapıya sahip olduklarını, asla solcu olmadıklarını, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı sevdiklerini söyleyip, ciddiye alınmak istiyoruz, ilk defa birisi kapımıza gelip bizi dinledi demiştir.

AK parti teşkilatlarının dinamizmini kaybettiği, dindar STK ve seçmenler irtibatını kaybettiğine yönelik eleştiriler söz konusudur. AK parti teşkilatlarının PKK ve siyasi uzantılarına siyaseten yanıt veremedikleri görülmektedir. Güney ilçelerinde seçimlerde sandık güveliği sağlanamamakta, AK Parti sandıkların büyük çoğunluğuna müşahit koyamamaktadır. 7 Haziran seçimlerinde AK Parti aday profiline yönelik eleştiriler vardır.

HDP'lileri taşıyan bir minibüsün şoförü ile birlikte yakılması Kürtlerde infiale neden olmuş ve önemli bir kırılma yaratmıştır. Sorumlularının cezalandırılmadığı izlenimi vardır. Bu saldırının HDP'nin Erzurum'daki oylarını ciddi bir şekilde artırdığı düşünülmektedir. Ayrıca Paralel yapılanma Erzurum'da faal bir şekilde faaliyetlerine devam etmekte ve AK parti aleyhine önemli çalışmalar yaptığı değerlendirilmektedir.

7 Haziran Seçimler –Öneriler

Yapılan görüşmelerde öne çıkan öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- ! Askeri operasyonlar sonuna kadar devam ettirilmeli, devletin kararlılığı gösterilip, devlet otoritesinin tesisi hızla tekrar sağlanmalıdır.
- ! Aleni bir şekilde PKK'ya yardım ve yataklık yapan, ya da sempatzanı olarak boy gösterenlerin sosyal yardımları kesilmeli ve halk tarafından bu uygulamanın bilinmesi sağlanmalıdır.
- ! PKK ve uzantılarının söylem üstünlüğü kırılmalı, çatışma yaşanan bölgelerden hızlı bir şekilde medya aracılığıyla bilgilendirme yapılmalıdır.
- ! AK Parti il ve ilçe teşkilatları yeniden dizayn edilmeli, PKK ve uzantıları karşısında mücadele edebilecek, bire bir propaganda yapacak niteliğe kavuşturulmalıdır.

- ! Din adamları ve kanaat önderleri tekrardan dikkate alınmalı ve toplumsal etki kapasitelerinden yararlanılmalıdır.
- ! AK Parti aday listesi yerel dinamikler göz önünde bulundurarak hazırlanmalı, asla uzun süre Erzurum'da yaşamamış il dışından bir isim aday gösterilmemelidir.
- ! Daha önce aday belirleme sürecinde küstürülmüş olan STK'ların gönlü alınmalı, yeni süreçte PKK ve uzantılarına karşı desteklenmelidir.
- ! Erzurumlu Kürt nüfus siyasi Kürtçülükten uzak bir sosyal dokuya sahiptir. Diğer illere nazaran tekrar kazanılması mümkün bir görüntüdedir. Buna yönelik özel önem gösterilmesinde fayda vardır.
- ! Oyunu HDP'ye vermiş Kürtlerde dahi HDP'nin sol çizgisi, seküler yapısı ciddi tepkiye neden olmaktadır.

VAN VE BİTLİS

GENEL DURUM:

- AK Parti'nin karar aşamalarında yer alan yetkililerin, daha çok kendilerini başarılı gösterme gayretiyle sorunu; parti dışı, tek boyuta indirgemeye çalışmaları, yeni hataların yaşanmasına sebep olacaktır.
- Sadece aday listelerini oluşturan karar mekanizmalarının görüşlerine başvurmaktan ziyade, tüm paydaşlarla süreç değerlendirmesi yapmanın daha sağlıklı sonuçlara götürecektir. Paydaşlara danışıp görüşlerinin dikkate alınmaması, kendilerinden görüş istememekten daha olumsuz bir intiba bırakmaktadır.
- AK Partinin güç kaybı; AK Partiden bağımsız etkenler ve AK Partiden kaynaklanan etkenler olmak üzere iki ana eksen üzerinden analiz edilebilir.
- Aşağıda sayılan bütün sorunlara rağmen AK Parti %40 oy almıştır. Aşağıdaki sorunların toplamı; AK Partiyi, sadece tek başına iktidar olmaktan alıkoymuştur.
- Ancak AK Partinin kendisinden kaynaklanan hataları ortadan kaldırması durumunda 1 Kasım Seçimlerinde tek başına iktidarı mümkün olabilecektir.

VAN'DA DURUM:

Genel Dinamikler ve Aday Listeleri Meselesi

Toplumsal Karşılığı Olmayan Aday Listeleri: 7 Haziran 2015 seçimlerinde bu husus en belirleyici unsur olmuştur. Karar süreçlerindeki yetkililerin görüşlerinden ziyade, halkın konuya bakışına dönük objektif bir anket çalışması, konunun daha net anlaşılması için son derece önemlidir. Soru şu olmalı: 10 ve 15 ay önce yapılan iki seçimden bugüne, bu kadar kısa sürede, ne değişti? Ciddi oy düşüşü yaşanan illerde bunun mutlaka bir izahı olmalıdır. Tehdit, milliyetçilik vs. gibi argümanlarla konu kapatılmamalıdır. "Hangi adayı koysaydık, bu sonuç çıkardı" denmemelidir. Çünkü 10 ay önce de tehdit, milliyetçilik vs. vardı. Örneğin, Van ilinde %42,6 ve %41,2 oy oranlarından nasıl %20'nin altına düştü? 10 ay gibi kısa bir sürede, Van ilinde yaklaşık olarak %53 oy kaybı yaşandı. Bu kayıp ne ile açıklanabilir? Seçim süreci olarak bakıldığında, önceki seçimlere oranla asgari düzeyde tehdit söz konusuydu. En ücra köye bile giden adaylar hiçbir saldırıya maruz kalmadılar. Sandıklara başkan bile yazamayan bazı teşkilatların; "müşahitlerimiz, tehdit ile el çektirildi" söylemleri gerçeği yansıtmamaktadır. Korucu bölgelerinde, korucu oylarının bile alınmadığı kayıtlarla sabittir. Tehdit vs. gibi söylemlerle zayıf aday listeleri kamufle edilmeye çalışıldı. Oysa kamuoyundaki algı; listelerin toplumsal karşılığının olmadığı ve

topluma, genel merkezden adayların dayatıldığı şeklindeydi. Örneğin 600 bin civarı seçmeni olan Van ilinde, yaklaşık 300 bin seçmen Van Merkezde bulunmasına rağmen, sadece bir aday merkezden gösterilmiştir (5. sıra). Özalp ve Çaldıran ilçelerinin toplam seçmen sayısı ancak 1 milletvekiline yetecek iken, bu ilçelerden 2'şer aday, toplamda 4 aday (1, 6, 7 ve 8. sıralar) gösterilmiştir. Kaldı ki her iki ilçenin toplam ortalama tercihi %90'ın üzerinde HDP'dir. Bunun izahı hiçbir şekilde yapılamamıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki oy kaybının, benzer gerekçelere dayandığı, il analizlerinde görülebilir.

Aday Adayları ile İlgili Kötü Süreç Yönetimi: “Güçlülük” psikolojisi ve HDP'nin seçim barajını aşamayacağı anlayışı ile hareket edilerek, “Hangi adayı gönderirsek, o adaya mahkumsunuz” anlayışının genel merkezde hakim olduğu algısı halkta oluşmuştur. Objektif kriterlere dayanmayan bir liste oluşturma anlayışı ile aday adaylarının onurları ile oynanmış, aday adayları iki ay Ankara koridorlarında dolaştırılmıştır. Listeler belli olduktan sonra ise birçok aday adayı tahkir edilmiştir. Liste oluşturma aşamasında büyük bir adaletsizlik söz konusu iken, sonrasında “Dava” kavramı ile aday adayları ikna edilememiştir. Bazı aday adaylarının somut adli dosyaları sümen altı edilirken, bazılarının ise dedikodu kabilinden ‘Davranış Biçimi’ önlerine konulmuştur.

AK Parti'nin, Başlattığı Güzel Süreci Kendi Aleyhine Dönüştürmesi: Teşkilat temayülü, Genel STK, İslami STK, Kanaat Önderleri ve Kamuoyu yoklamalarının sonuçlarının yeterince dikkate alınmaması, bu paydaşların AK Partiden ciddi anlamda kopmalarına neden olmuştur. AK Parti; ya bu süreçleri işletmeden HDP gibi “değerler partisiyiz” anlayışıyla merkezden adaylar belirlemeli, ya da CHP gibi işlettiği süreçlerin sonuçlarına saygı duymalıdır. AK Parti; “CHP yöntemi-HDP uygulaması” anlayışını terk etmelidir.

AK Partinin HDP Saflarına İttiği Dindar Siyasiler: AK Partide siyaset yapmak istemesine rağmen her defasında bu imkândan mahrum bırakılan bazı adaylar HDP gibi yapılarda kendilerini ifade etmeye başlamışlardır. Çok daha farklı kesimlerden insanlara AK Parti çatısı altında siyaset yapma imkânı verilirken, bu insanlara da siyaset yapma imkânı verilebilirdi.

Aday Tespitlerinde, “Yapılan İşler Yerine İlişkilerin” Belirleyici Olması: Yapılan işlerden ziyade, ilişkilerin belirleyici olduğu algısı hakimdir. Aday adaylarının özgeçmişlerine yeterince bakılmamıştır. “Aday önemli değil, zaten süreç böyle gidiyordu” yaklaşımı, doğru bir yaklaşım değildir. Kaldı ki gerçekten “aday” önemli değilse; neden gereksiz aday adaylık süreci çok yönlü olarak işletilip, hem kırınglıklara hem de ciddi masraflara neden olunmaktadır?

2. Çözüm Süreci ve PKK'nın Şehirlerde Güç Kazanması

AK Parti 2014 seçimlerine kadar, bölge halkının %50'sinin oyunu almaktaydı. Buna rağmen; bölge halkının temsilcisi olarak adeta PKK'yı kabul edercesine, Çözüm Masasına sadece Devlet-PKK ikilisini oturtturarak büyük hata yaptığı belirtilmektedir. Bu stratejik hata nedeniyle; zayıf kesimler çözümü, PKK/HDP saflarına katılmakta bulmuşlardır. Oysa bu denklem son derece yanlıştır. Çözüm Masasında; diğer siyasi oluşumlar (Hüda-Par, Hak-Par vs.), Aşiretler, STK'lar (cemaatler vs.), bölgenin ileri gelenleri vs. yer almalıdır. Sınır ötesi sorunların çözümünde aşiret ve cemaatlerden faydalanan AK Partinin, kendi ülkesinde bunları yok sayması anlaşılır bir durum olarak görülmemektedir.

Çözüm süreci ile birlikte bölgede fiili olarak hâkimiyet kuran örgüte hiçbir yaptırım uygulanmaması, tam tersine birçok yerel idareci tarafından göz yumulması, bölge halkını örgüte mahkûm ettiği kanaati yaygındır. Mahkemeler, tehditler, haraç, vergi, ceza, yol kesme, adam kaçırma vs. birçok olay artık sıradan vakıalar olmuştur. Bu konular gündeme getirildiğinde ise, “abartıldığı” söylenerek, adeta pişman edercesine konuyu dillendiren şahıslar tahkir edilmiştir. Bölge halkındaki hakim algı; Devlet ile PKK’nın anlaştığı ve bölgenin PKK’ya terk edildiği yönündedir.

Bölgede görev yapan üst düzey bürokrasinin (Vali, Emniyet Müdürü, Alay Komutanı vs.) önemli bir kısmı risk ve inisiyatif almamaktadır. Çözüm Süreci bahane edilerek, örgütün her türlü faaliyetine göz yumulmaktadır. Birçok idareci, gürültüsüz bir şekilde terfi edeceği günü bekleyerek “idare” etmektedir. AK Partili bazı siyasiler de bu denklemin içinde yer almaktadırlar. İrade beyan ederek farklı davranan idareciler ise Ankara’ya “uyumsuz-geçimsiz-kavgacı” olarak ihbar edilmektedirler. Bu nedenle; örgüte direnen az sayıda irade sahibi idareci ise büyük bir “yalnızlık” içinde bulunmaktadırlar.

Ciddi bir güvenlik sorunu yaşayan Kürt halkının, Uludere olayı bahanesiyle AK Partiden kopuş süreci hızlanmıştır. Oysa AK Parti hükümetinin; tüm provokasyonları (PKK, Paralel Yapı vs.) deşifre etmekle birlikte, sorumlulardan kamuoyu önünde hesap sorması beklenmekteydi.

İslami kesim, uzun zamandan beri; dışlanmışlık, kendi evinde misafir, taleplerinin karşılanmaması ve hep “taşıyıcı güç” olarak kullanılmışlık hissi içindedir. Bu nedenle de hatırı sayılır bir kısmı, 2015 seçimlerinde AK Parti ile arasına mesafe koymuştur.

AK Partinin, tüm süreçleri “prosedürel” olarak işlettiği ancak elde edilen verilerden “uygun gördüğünü” kullandığı kanaati yaygındır. Birçok önemli konuda, milletvekillerinin bile gerçek düşüncelerini açıklayamadıkları ifade edilmektedir.

Kavgacı ve keskinleşen üslup, seçmen tarafından kabul görmemiştir. Çözüm sürecini başlatan AK Partinin; “Silahı bırak, siyaset yap” söyleminden, “HDP’nin barajı aşması, silahlı terör örgütünün Meclise girmesi demektir” söylemine evrilmesi samimi bulunmamıştır. 2015 seçimlerinde; seçmene yeni şeyler sunmaktan ziyade, 12 yıldan beri ilk kez yoğun olarak muhalefetin muhatap alınması ve eski Türkiye manzaralarının sunulması, yadırganmıştır.

- Van’da halkta karşılığı bulunmayan adaylar ağırlıktaydı. Merkezden getirilen adayların parti oyları dışında bir oylarının olmadığı çoğunluk tarafından paylaşıldı. En azından belirli aşiretlerden ve ilçelerden stratejik adayların belirlenmesi oy getirebilirdi. Etkili ama yıpranmamış adayların belirlenmesi gerekir.
- Şehirde seçim kampanyası sırasında ortalıkta görünmenin çok önemli olduğu vurgulandı. 1 Kasım seçimlerinin akıbeti biraz da adayların halkın arasına girmeleriyle mümkündür. Geçen seçimlerde adaylar genel manada ortalıkta görünmediler. Bunun gerçekleşebilmesi için de ya yerel yöneticilerin sağlam bir destek vermesi ya da adayın güçlü toplumsal ilişkilere sahip olması lazımdır. Bunlardan birisi olmadığı takdirde, partinin oy kaybetmeye devam edeceğini beklemek gerekir.

BİTLİS’TE GENEL DURUM:

- Bitlis'te 7 Haziran seçimlerinde ciddi bir oy düşüşü yaşandı. Bunun temel nedenlerinden biri olarak adaylar gösterilmektedir. Üç dönemlik milletvekilinin, keyfi ve şahsi bir şekilde kentin tüm gelişmelerine müdahil olması vilayette bir infial halini almış bulunmaktadır. Özellikle bu kişiye yönelik tepkiler dolayısıyla Bitlis şehir merkezi belediye başkanlığı ilk defa HDP çizgisindeki bir parti tarafından kazanılmıştır.
- Şehirde insanların en çok şikayet ettikleri husus parti temsilcilerinin, özellikle milletvekillerinin halktan kopuk olmalarıdır. Halka tepeden bakan, halkın sorunlarını önemsemeyen, dahası halkı gerçek manada tanımayan vekillerin partiye oy kaybettirdiği AK Parti seçmeni tarafından da diğer parti seçmenleri tarafından da dile getirildi. Sadece sorunsuz kişiliklerin aslında bölgedeki güçlü partiden oy getirebileceği de konulmaktadır.
- 1 Kasım seçimlerinde doğru kişilerin aday gösterilmesi halinde 3 milletvekilinden ikisini alabileceği iddia edilmektedir. Bundan dolayı, temsil gücü olan kişilerin tercih edilmesi önemlidir. Ancak, bazı güçlü ve liyakati olan aday adaylarının küstürüldüğü yönünde iddialarda bulunuldu.
- Şehirdeki AK Parti temsilcileri arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Yerel ve şahsi tepkiler, çıkarlar, ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Bütün bu gergin ilişkiler ve olumsuz tavırlar halk tarafından da izlenmektedir. Eski milletvekili, mevcut milletvekili, belediye başkanı, il ve ilçe yönetimleri arasında ciddi bir iletişim sorunu bulunmaktadır. En azından yaşanan iletişim kopukluğu, 1 Kasım seçimlerinin de akıbetini etkileyecektir.
- En kötüsü, yereldeki siyasetçilerin pervasız rantçı davranışları dolayısıyla, AK Parti pek çok insan için umut olmaktan çıkmıştır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

AK Parti, yeniden 2002 ruhuna geri dönerek “öze dönüş” gerçekleştirilmelidir. İlkeler; herkese, eşit uygulanmalıdır. Adalet, önce evde tesis edilmelidir. Bu bağlamda; Küstürülen “Dindar Camia”, omurga olarak yeniden kazanılmalı; parti içinde ve karar mekanizmalarında fonksiyonel bir hale getirilmelidir. “Liyakat, Ehliyet ve Temsiliyet” üçlü özelliğini taşıyan kişiler aday gösterilmelidir. 2002 seçimlerinden bugüne aday adayları profilleri incelendiğinde, yukarıda sayılan özelliklere sahip aday adaylarının gittikçe azaldığı görülecektir. Bunun temel nedeni, aday adaylarının; hazırlanan aday listelerini keyfi ve kriterleriz olarak görmeleri, rencide olmaları ve sonuçta böyle bir sürece bir daha cesaret edememeleridir.

Aday listelerinde, demografik yapıya ve coğrafik dağılıma dikkat edilmelidir. Kişiyi özel kontenjan anlayışının yani “adamcılık” yaklaşımının terk edilmesi gerekir. Bölge ile hiç ilgisi olmayan, kimsenin tanımadığı ancak genel merkezden kontenjan olarak gönderilen adaylar, seçmen ile “aidiyet” bağını kuramamaktadırlar. Toplumsal karşılığı olan güçlü adaylar tercih edilmelidir. İlişkiler değil, yapılan işler ön plana çıkmalıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde; söyleyecek sözü, önercek çözümü, halkı ikna edebilecek kapasitesi olan güçlü adaylar tercih edilmelidir. AK Partililerin çoğu, Sayın Cumhurbaşkanı'na ve Sayın Başbakan'a sığınarak, menkıbeler anlatarak siyaset yapmaktadırlar. Bölge siyaseti hakkında “söyleyecek sözü olan adaylar” tercih edilmelidir.

Teşkilatların güçlü ve dürüst bir şekilde yeniden yapılandırılması gerekir. Ülkenin ve Partinin değil, kendi geleceğinin hesabını yaparak, teşkilat yapılandırmasında “zayıf

ve şaibeli yapılar” oluşturanlar hemen devre dışı edilmelilerdir. Yolsuzluk, yetersizlik, niteliksizlik vs. artık herkesin dillendirdiği sıradan durumlar olmaya başlamıştır.

KOCAELİ

Yakın Dönem Siyasi Harita

Kocaeli ili Türkiye'nin en kalabalık 11. Şehri olup 2014 yılı itibarıyla 1.722.795 kişilik bir nüfusa sahiptir. Şehir, son 5 yıllık dönemde yapılan seçimlerin de bize gösterdiği gibi AK Parti'nin kalelerinden biri olma özelliğini korumaktadır. Aşağıdaki tabloda bu ilimizde geçtiğimiz bahsi geçen zaman diliminde yapılan seçimlerde ilk 5 sırayı alan partilerin aldıkları toplam oy miktarları ile oranları bulunmaktadır.

SEÇİMLER								
	Genel Seçim 7 Haziran 2015		Cumhurb. Seçimi 10 Ağustos 2014		Yerel Seçim 30 Mart 2014		Genel Seçim 12 Haziran 2011	
Parti	Oy Miktarı	Oy Oranı	Oy Miktarı	Oy Oranı	Oy Miktarı	Oy Oranı	Oy Miktarı	Oy Oranı
Ak Parti	487 bin	% 46	521 bin	% 58	518 bin	% 50	502 bin	% 52
CHP	256 bin	% 24	320 bin % 35	268 bin	% 26	235 bin	% 24	
MHP	161 bin	% 15		143 bin	% 14	113 bin	% 11	
Saadet P.	52 bin	% 4		50 bin	% 5	41 bin	% 4	
HDP	77 bin	% 7	48 bin	% 5	24 bin	% 2	19 bin*	% 2*

* Not: 2011 Genel seçimlerinde HDP, ülke seçim barajı olan %10'u aşamayacağı endişesiyle bağımsız aday Emrullah Bingül aracılığıyla seçime katılmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, 2011 seçimlerinden sonra Kocaeli ilinde oylarını istikrarlı bir şekilde artıran iki parti vardır. Bunlar MHP ve HDP'dir. MHP %11'den %15'e çıkarken HDP bağımsız aday göstererek girdiği 2011 Genel Seçimlerinden 2015 Genel Seçimlerine gelinceye kadar oylarını sayısal olarak neredeyse 4 katı artırmasının yanısıra yüzde olarak da %2'den %7'e tırmanabilmiştir. Tabloda yer verdiğimiz diğer iki partiden biri olan Ak Parti, Cumhurbaşkanlığı seçimleri hariç tutulacak olursa, 2011 sonrasında yüzdelik hesaplamalara göre her seçimde oy kaybına uğrarken sayısal olarak istikrarsız bir tablo ortaya koymuştur. CHP ise hem sayısal olarak hem de yüzdelik olarak inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir. Sonuç olarak Ak Parti'nin hem HDP'ye hem de MHP'ye oy kaybettiği görülmektedir.

HDP'nin Kocaeli'nin oy potansiyelinin yüksek olduğu ilçelerindeki oy oranlarına bakıldığında ise, en fazla oyu yüzde 39,4 ile Kürt nüfusun çok yoğun olarak yaşadığı Dilovası ilçesinde aldığı görülmektedir. Darıca (%12,3), Çayırova (%9,4) ve Gebze (%7) HDP'nin oylarının yüksek olduğu diğer ilçeler olarak öne çıkarken, İzmit merkez ilçesindeki oy oranı yüzde 4,4 ile Kocaeli ilindeki oyunun gerisinde kalmıştır. Son seçimlerde AK Parti'nin Kürt seçmen nezdinde yaşadığı bu oy kaybına rağmen halen daha, seçmen potansiyeli yaklaşık yüzde 20 olarak tahmin edilen Kocaeli ilindeki Kürt nüfusun en fazla oy verdiği parti AK Parti olarak görülmektedir.

Genel Dinamikler

AK Parti'nin Kürt Seçmenin Oyunu Kaybetmesinin Nedenleri

Bu konuda sorulan sorular hem Kocaeli ili özelinde hem de Türkiye genelinde AK Parti'nin son seçimlerde Kürt seçmenden aldığı oy oranlarında ciddi azalma çerçevesinde cevaplanmıştır. Bu çerçevede dile getirilen hususlar şunlar olmuştur:

- 1- *Aday profili ile ilgili sorunlar:* Görüşülen kişilerin tamamı, AK Parti ya da HDP'ye oy vermesinden bağımsız olarak, AK Parti'nin Kürt seçmen nüfusunun yüzde 20'yi geçtiği Kocaeli ilinde seçilebilecek sırada (6. veya 7. sırada) Kürt kökenli bir milletvekili adayının gösterilmemesini eleştirmişler ve Kürt seçmenin bir kısmının AK Parti'ye sırtını dönmemesinin en önemli nedeni olarak bunu göstermişlerdir. Bunu AK Parti içerisindeki Kürtlerin "ötekileştirilmesi" olarak tanımlayarak, bu konudaki yanlısın ısrarla düzeltilmemesinin Kürt seçmeni artık kendilerini "temsil" ettiklerini düşündükleri başka bir parti aramaya ittiğini ve HDP'ye yöneldiklerini söylemişlerdir. Bu çerçevede HDP'ye giden oyların büyük ölçüde tepki oyları olduğu, ancak AK Parti'nin Kürtlerin listelerde ve parti il/ilçe yönetimlerinde temsil edilmemesi politikasını düzeltmemesi durumunda bu giden bu oyların kalıcı olması ve artık AK Parti'ye geri dönmemesi riski olduğunun altı çizilmiştir.

Aday profili konusunda AK Parti'nin tercihlerindeki sorunların Doğu ve Güneydoğu illerinde de kendisini gösterdiği genel olarak ifade edilmiştir. Gösterilen adayların partinin oylarını artırmaya yardım edecek kimseler arasından seçilmek yerine, aşırı özgüven neticesinde, zaten kazanılacağı düşünülen milletvekilliği pozisyonuna kendi adamını yerleştirme kaygısıyla belirlendiği eleştirisi yapılmıştır. Bu çerçevede bu illerde, farklı kaygılarla toplum nezdinde karşılığı olan ve kendilerine güvenilen adayların gösterilmemesinin oy kaybında etkili olduğu ifade edilmiştir.

- 2- *Çözüm Süreci'nin AK Parti tarafından sonlandırıldığı düşüncesi:* Görüşülen kişilerin çoğunluğu, Kürt sorununa barışçı bir çözüm bulma konusunda gösterdiği iradenin başta Kürt seçmenin AK Parti'ye teveccüh göstermesini sağladığı, ancak 7 Haziran seçimleri öncesinde hem Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hem de AK Parti'nin söylemleriyle bu konuda politikalarını değiştirdikleri ve daha sert politikalara yöneldikleri düşüncesi hakim olmuştur. Seçimler sonrasında çatışmaların yeniden başlamasının sorumluluğu da genel

olarak AK Parti'ye yüklenmekte ve bunun partinin Kürt seçmenlerindeki oy kaybını artıracığı ileri sürülmektedir.

- 3- *Yerel yönetimlere karşı duyulan memnuniyetsizlik:* Kocaeli ili ve ilçelerinde Kürt seçmenin yerel yönetimlerde ve AK Parti'nin yerel teşkilatlarında yeteri düzeyde temsil edilmemesinin Kürt yerleşim yerlerine yönelik hizmetlerin de aksamasına yol açtığı görüşülen bazı isimler tarafından öne sürülmüştür. Yerel hizmetlerdeki bazı sorunların çözümüne yönelik olarak yerel yönetimlerde "kendi dillerinden anlayan" muhatap bulamamalarından şikayet etmişlerdir.
- 4- *PKK'nın Doğu ve Güneydoğu'daki otoritesinden çekinme:* Görüşülen bazı isimler, Doğu ve Güneydoğu'daki Kürt nüfusun çözüm sürecinde tamamen PKK'nın insafına terk edildiğini ve PKK'nın otoritesini kabullenmek zorunda kalmalarının onları isteyerek ya da istemeyerek HDP'ye oy atmak zorunda bıraktığını ileri sürmüşlerdir. PKK hakimiyetinin psikolojik atmosferinde HDP doğal tercih olarak görülmüştür. Ayrıca bazıları, PKK'nın bölgedeki seçmenin özgür oy kullanmasına müsaade etmediğinin altını çizmişlerdir.
- 5- *HDP'nin meclise girmesinin barışa katkı sağlayacağı düşüncesi:* Kocaeli ve Türkiye genelinde Kürt seçmenin bir kısmının AK Parti'den HDP'ye kaymasının nedenlerinden bir diğeri olarak, HDP'nin seçim barajını aşip meclise girmesinin barış sürecinin güçlenerek devam etmesine katkı sağlayacağı düşüncesi gösterilmiştir. Mecliste etkili bir gruba sahip olmasının HDP'yi siyasetin meşru sınırları içinde kalmaya zorlayacağı ve KCK'nın silahlı kanadı karşısında güçlendireceği düşünülerek HDP'ye oy verilmiştir. Bu çerçevede yapılması gereken ilginç bir tespit ise, çatışmaların yeniden başlaması sonucu bu beklentinin gerçekleşmemesine rağmen, HDP'ye kayan AK Parti seçmeninin bir kısmının HDP'ye oy atmaktan pişman olmadığıdır. Bunun nedeni de, HDP konusunda yaşadıkları hayal kırıklığının AK Parti'ye karşı duydukları tepkinin önüne geçmemesidir.
- 6- *AK Parti teşkilatının yetersiz çalışması:* Görüşülen kişilerin neredeyse tamamı AK Parti teşkilatının yorgun olduğunu, Kürt seçmene ulaşma konusunda HDP ile karşılaştırılmayacak derecede zayıf olduğunu ifade etmiştir. HDP teşkilatının AK Parti'nin geçmişteki heyecanı ile çalıştığı, bütün seçmenlere ulaştığı, buna karşılık AK Parti teşkilatının çok zayıf ve isteksiz olduğu dile getirilmiştir.

İZMİR

Yakın Dönem Siyasi Harita

2014 yerel seçimlerine göre 7 Haziran seçimlerinde AK Parti 252.956 CHP ise 104.759 oy kaybetmiştir. Aynı seçimlerde sonucu MHP 153.063 HDP ise 184.379 adet oylarını arttırmıştır. Bu seçimlerde AK Parti 3 Milletvekili CHP ise 1 milletvekili kaybetmiştir. Bu 4 Milletvekillini HDP ve MHP paylaşmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere AK Parti ve CHP'nin kaybettiği oylar MHP ve HDP ye gitmiştir. CHP'nin kaybettiği oyların önemli bir kısmı HDP'ye gittiği tahmin edilmektedir. AK Partinin ise oylarının çoğunluğunun öncelikle MHP'ye daha sonra ise HDP'ye kaydığı düşünülmektedir.

İzmir'deki Kürt nüfusun 800 bin civarlarında olduğu tahmin edilmektedir. İzmir'deki Kürtlerin çoğunluğunu Mardin, Erzurum, Diyarbakır'dan göç eden Kürtler oluşturmaktadır. HDP'nin bazı ilçelerde son dört seçimde aldığı oylar aşağıdaki gibidir.

Genel Dinamikler

İzmir'de yaşayan doğu kökenli vatandaşlarımızın genel karakteristiğini tespit etmek İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere göre daha kolay gözükmemektedir. Zira İzmir genel olarak doğunun çeşitli şehirlerinden ve aşiret yardımlaşması suretiyle göçlerin yaşandığı bir yer olarak dikkat çekmektedir. İzmir'e yaşanan göçte karşımıza çıkan en önemli şehirler Erzurum, Mardin ve Ağrıdır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus söz konusu vatandaşlarımızın hemşerilik durumlarına göre İzmir'in çeşitli ilçelerinde yerleşmiş olmalarıdır. Örneğin 340 bin seçmeni olan Buca ilçesinde 100.000 doğu kökenli seçmen bulunurken bu ora'nın önemli bir kısmını Ağrı kökenli vatandaşlarımızın teşkil ettiği vurgulanmıştır. Söz konusu bölgede doğu Anadolu ve Kürt Aleviliği de önemli miktarda bulunmakla birlikte Alevilerin genel olarak Akdeniz bölgesinden gelen tahtacı Alevileri olması dikkat çekmektedir.

Özellikle Cumhuriyet Halk Partili yöneticiler ile yaptığımız görüşmelerde dikkat çeken husus İzmir'de yapılması gereken ayrımın kendisini Kürt olarak tanımlayan seçmen ile doğulu olarak tanımlayan seçmen arasında yapılması gerektiğidir. Bu durumu şöyle izah edebiliriz. Kendisini Kürt olarak tanımlayan seçmenin pek çoğu 7 Haziran seçimleri öncesi yükselen kültüralizm ile temsiliyetini HDP'de bulmuş ve oy verme sürecinde şahsi kararlarının yönlendirmesi ile sandığa gitmiştir. Bununla birlikte kendisini memleketi ile tanımlayan ve bu sebeple doğulu olarak tanımlayabileceğimiz bir Kürt seçmen kitlesi siyasi tercihlerini hemşehri

dernekleri ve dâhil oldukları yöresel toplulukların etkisiyle vermişlerdir. Şu halde kendisini Kürt olarak tanımlayan İzmirli seçmenin HDP'de konsolide olduğu ve önümüzdeki seçimde de tercihini değiştirmeyeceği yorumunu yapmamız mümkündür. Bununla birlikte çevresel etkenler, birebir ilişkiler, diğer partiler tarafından ihmal edilmişlik hissi gibi faktörler sebebiyle söz konusu partiye kayan Kürt seçmenin doğru aday profili ve yakın ilgi ile tekrar geri dönüşümünün sağlanması oldukça büyük bir ihtimal olarak karşımızda durmaktadır. Söz konusu ihtimalin özellikle cumhuriyet halk partisi yönetimi tarafından dikkate alındığı bu yönde çalışmalar yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Hemşehri dernekleri temsilcileri ile yaptığımız görüşmelerde yakından yaptığımız gözlemlerimiz özellikle doğu kökenli grupların birinci dereceden seçmen potansiyeli olduklarını düşündükleri AK Parti tarafından "çantada keklik" seçmen olarak görüldükleri ve bu sebeple pek çok hemşehrilerinin Kürt kökenli ise HDP'ye Türk kökenli özellikle Erzurumlu seçmenin MHP'ye yöneldiği şeklindedir.

Aktif olarak cevabını aradığımız " İzmir'deki Kürtlerin doğudaki Kürtlerde farklı refleksleri olup olmadığı, dolayısıyla İzmirli Kürt karakteri diye bir şeyden bahsedip bahsedemeyeceğimiz" sorusu burada karmaşık bir cevap bulmuştur. Kuvvetli tespitimiz şudur ki İzmirli Kürt karakterinden bahsetmek mümkündür ancak bu karakterin doğudaki uzantılarıyla sürekli etkileşim içinde bulduklarını gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Özellikle doğu Anadolu'da yaşanan terör faaliyetleri ve Cizre'de yaşanan çatışmalar sonrası Türk basınında ve iktidara yakın çizgi izleyen basında yürütülen yayın politikasını İzmir'deki Kürt kökenli seçmenleri olumsuz etkiledikleri gözde görülmektedir. "HDP'ye oy veren şerefsizler" söylemi 7 Haziran seçimlerinde AK Parti'ye oy vermiş Kürt kökenli seçmenlerde önemli bir rahatsızlığa sebebiyet vermiş ve akrabalık gayreti ile söz konusu partiye oy vermiş akrabalarına yapılan böyle bir hakaretin kendilerine yapıldığını kabul eden bir refleks gelişmiştir. Bizim sahada reel olarak gözlemleyebildiğimiz doğulu-Kürt ayrımı ne yazık ki terör örgütünün faaliyetleri sonrası toplumda meydana gelen reaksiyonlar ile birlikte ortadan kalktığı ve bütün doğuluları terör örgütü destekçisi gören bir havanın yaratılmasıyla bu kanaati olmayan doğu kökenli vatandaşlarımızın da kendilerini bir doğulu dayanışmasına muhtaç görmeleriyle neticelenmiş olduğudur. Kürt kökenli vatandaşlarımız genel olarak kolektif söylemler tarafından yönlendirilmektedir. Bu durumda özellikle doğu kökenli vatandaşlarımızın kurmuş olduğu hemşehri dernekleri gibi sivil toplum kuruluşlarına yakın pozisyon almak ve kendilerinin AK parti tarafından dinlenir pozisyonda lanse etmek hayati önem taşımaktadır.

Özellikle doğu derneklerine mensup vatandaşlarımızın cumhurbaşkanımıza karşı sahip oldukları müspet duyguda lanse edildiği kadar büyük bir yıpranma olmadığını gözlemlemiş bulunmaktayız. Bununla birlikte yaşadıkları kırınlığın son günlerde yaşanan teröre karşı mücadele sebebiyle değil de bir zamanlar sahiplenilmiş olmakla birlikte artık sahiplenilmediklerine dair bir hisse sahi olmalarından kaynaklandığını gözlemlemekteyiz. Burada özellikle teşkilatta Karadeniz kökenlilerin ön planda ve çoğunlukta olmaları ön plana çıkarılmaktadır. Bu sebeple doğu kökenli vatandaşlarımızın kurmuş oldukları vakıf ve derneklerin temayülleri kendisini Kürt olarak tanımlayan seçmene göre oldukça farklıdır ve dikkate alınmalıdır.

HDP'ye oy veren seçmen içinde çözüm sürecini Erdoğan'ın bitirdiğine yönelik söylemin yaygın olduğu görülmüştür. PKK'nın Marksist bir örgüt olmadığı ile ilgili bir algıda yayılmış durumdadır. Bu dönemde yine ilk defa İmam Hatip

Liselerinde de HDP'ye oy veren gençlerin ortaya çıktığı dile getirilmektedir. Gençlik ile ilgili çalışmaların çok cılız olduğu ve bu alanın tamamen HDP tarafından domine edildiği görülmektedir.

AK Parti, CHP, MHP'nin aksine HDP kadroları sürekli aktif olarak sahada faaliyetlerini sürdürmekte özellikle düğün cenaze gibi toplantılar vesilesiyle insanlara yaklaşıp propagandalarını sürdürmektedir. Söz konusu propaganda faaliyeti son günlerde hızını artırmış her cenaze her düğün her sünnet merasimi HDP'nin propaganda sahası haline gelmiştir. AK Parti kadroları aktif olarak sahaya inmeli ve bu gibi toplulukları HDP'li çalışmaların tekeline bırakmamalıdır.

Genel olarak AK Parti'nin yeniden ilk dönemlerindeki gibi tevazu ve sadeliği ön plana çıkarması ile ilgili bir beklenti bulunmaktadır. Burada AK Parti'nin ilk dönemde milletvekili lojmanlarını satışa çıkarması örneği verilmektedir. Bu bağlamda Erdoğan'a karşı yapılan "Saray" propagandasının kırılması gerektiğine işaret edilmektedir.

İZMİR İÇİN ÖNE ÇIKAN TESPİT VE ÖNERİLER

- ! İzmir ikinci bölgenin demografik yapısını genel olarak milliyetçi olması sebebiyle özellikle birinci bölgede doğu kökenli bir adaya yer verilmesi ve doğu kökenli adayında bölgede bulunan sivil toplum kuruluşları ve özellikle Doğu kökenli derneklerin temayüllerini göre yerleştirilmesi önemlidir. Bununla birlikte özellikle Erzurumlu seçmenin meyledebileceği milliyetçi eğilimli olan bir adayında listenin ön sıralarında yer bulması gerekmektedir.
- ! İzmir'de birkaç dönemde sürdürülmüş olan CHP seçmenini kazanma politikasının herhangi bir karşılığı olmadığı görülmüştür. Bu maksatla aday yapılan eski Buca belediye başkanı Cemil Şeboy gibi kimselerin CHP seçmenini AK Parti'ye kazandırmadığı gibi Ak Parti'nin potansiyel seçmenini de küstürdüğü ile ilgili ciddi emareler vardır.
- ! Bundan dolayı AK Parti'nin İzmir'deki temel önceliği kendi seçmen tabanını memnun etmek ve ondan sonrada kademe kademe MHP'li ve dindar Kürt seçmene yönelmek şeklinde olmalıdır.
- ! Özellikle sandık müşahitleri ve sandıkların güvenliği ile ilgili sorunları çözmek adına hemşeri dernekleri, STK'lar mobilize edilmelidir.
- ! AK Parti'nin İzmir'deki potansiyel seçmen kitlesi Anadolu muhafazakâr kökenli seçmen, milliyetçi eğilimli seçmen ve kararsız seçmenlerden oluşmaktadır. Bu sebeple söz konusu seçmen kitlesinin ve özellikle milliyetçi hareket partisi ile HDP'ye kayan oyların bir kısmının tekrardan kazanılması maksadıyla aktif saha çalışması yapılmalıdır ancak görünen o ki AK Parti teşkilatları henüz seçim havasına girmemiş herhangi bir mobilizasyon tesis edilememiştir. Parti teşkilatlarında görülen atalet, parti yöneticileri tarafından da açıkça dile getirilmektedir söz konusu ataletin en önemli sebebi geçtiğimiz iki sene içerisinde yaşanan 3 seçim ve bu seçimde yıpranan teşkilat mensupları ile birlikte beklentilerine cevap alamayan ve dikkate alınmadığı hissine sahip olan parti gönüllüleridir.
- ! Özellikle HDP ve PKK yandaşları tarafından sürdürülen dezenformasyonun Kürt kökenli seçimde ciddi bir karşılık bulduğu görülmektedir. Sosyal medya üzerinden yürütülen dezenformasyonlara karşı halkı bilinçlendirecek ekipler kurulmalı ve sosyal medyayı aktif olarak kullanan yeni jenerasyonun

bu dezenformasyonlardan mümkün mertebe az etkilenmelerini sağlanmalıdır. Bu maksatla dengeli politika güden Kürtçe görsel ve yazılı medya organları kurulmalıdır.

- ! Yine bu bağlamda iktidara yakın medyadaki yıpranmış ve kişisel kavgalarını tarafı olmuş isimlerin daha dengeli isimlerle ikame edilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.
- ! AK Parti'nin artık medyaya konuştuğu ile ilgili çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Bundan dolayı doğrudan halka seslenilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- ! AK Parti'nin bu seçimde dar gelirlilere yönelik yeni ekonomik vaatleri ön plana çıkarması gerektiği vurgulanmaktadır.
- ! Başkanlık sistemi ile ilgili tartışmaların 400 milletvekili alınmadığından dolayı savaşın başlatıldığı iddialarına destek olmasından dolayı gündeme getirilmemesi gerekmektedir.
- ! En fazla dikkat edilmesi gereken hususlardan bir tanesi de AK Parti mensupları ve milletvekillerince kullanılan dile önümüzdeki dönemde daha fazla dikkat edilmesi gerektiği ve guruna oldukça düşkün olan Kürt halkını incitici beyanlardan kaçınılması gerektiğidir. Özellikle HDP'ye oy veren dindar kesimleri suçlayıcı ve aşağılayıcı ifadelerden kaçınılması önemli görülmektedir.

MUŞ-BİNGÖL

BİNGÖL

YAKIN DÖNEM SİYASİ HARİTA

7 Haziran Seçimlerinde, Katılım Oranı: %80, Toplam Seçmen: 174. 000 Kullanılan Oy: 139.500 Geçerli Oy: 133.500

	2011 Genel Seçim	2014 Cmhrbşklğı	7 Haziran Seçimleri
AK Parti	%67 (84.500)	%65 (79.500)	% 47 (62.800)
CHP	% 3	% 4.4 (5.400)	
MHP	% 1,6		%3
Bağımsız (HDP)	24 (30.200)	%30.5 (37.335)	%40 (54.130)

GÖRÜŞME NOTLARI:

AK Parti, Seçim Çalışması

- 17-25 Aralık üzerinden Erdoğan'a yönelik propaganda özellikle kırsal kesimde etkili oldu.
-
- AK Parti kendine çok güvendi ve kibirli bir garantici yaklaşım sergiledi. Aday seçiminde bölgesel ve demografik özelliklere dikkat etmediği gibi sosyolojik hassasiyeti de önemsemedi. (dışardan ve kadın aday). Solhan'da AK Parti'ye gidebilecek 2500 oy tepki olarak kullanılmadı.
- Merkez AK Parti, kırsal HDP yanlısı.Karlıova başta olmak üzere ilin kuzey tarafı kendini unutulmuş hissediyor. Buralarda oylar büyük oranda HDP'ye kaydı. Ama doğru adaylarla oylar geri çevirilebilir.
- Yerelden merkeze bilgi akışı sağlıklıdır.
- Bingöl'ün Kuzey bölgesi daha çok HDP'li ama AK Parti teşkilatları da bu bölgeyi ihmal etmiş. Ya buradan ya da buralara hitap edebilecek bir aday gerekli.
- Hizmet: Bingöl'e gelen paranın hizmete dönüşmediğine dair propaganda halkta karşılık bulabiliyor. Bölgeye yönelik hizmet ve yatırımlar şeffaf olmalı.
- HDP'ye oy veren kesimden, mevcut durumdan rahatsız olduğu için AK Partiye oy verebilecek bir kesim var.
- Çatışmalar başladıktan sonra "örgütü durdurabilecek tek güç HDP'dir" propagandası çok yapılıyor ve etkili de oluyor.
- Çözüm süreci bölgeyi ve şehrin kalkınmasında büyük rol oynadı. Ancak şimdi çatışmalardan dolayı tersine bir durum yaşanıyor.

ÇÖZÜM SÜRECİ

- Çözüm sürecinde hükümet güvenlik meselesinde çok gevşek davrandı. Örgüt çok rahat propaganda yaptı.
- Süreç yeniden başlarsa iyi anlatılmalı, içi dolu ve herkes için ikna edici olmalı. HDP'nin "kandırılıyor" propagandasına mahal bırakılmamalı. Diyalog çerçevesi genişlemeli. Süreçte aşiretler ve kanaat önderleri gibi yerel aktörler devreye sorulmalıdır.
- Çatışmalar ekonomik durumu çok etkiledi. Kredi, sigorta çok zorlaştı. Özel yatırımlar durma noktasında. Yol güvenliğinden dolayı nakliye kesildi.
- Demokratikleşme ve Hizmet'in birlikte yürümesi ve doğru bir dille anlatılması gerekiyor. Başa kakacak derecede vulgarize etmek de rahatsız edici.
- ***HDP'li Dindar seçmenin Çözüm Süreci ve Çatışmalara Yaklaşımı:***
HDP'nin Erdoğan'a yönelik söylemleri (400 vekil, masa kalmadı açıklaması vs.) muhafazakar ve dindar seçmen tarafından da sürekli tekrarlanmakta ve sorumluluk noktasında eleştirilerini yoğunlaştırmakta.
- Bu meselenin çözümü mümkün. meseleyi çözecekse, Kürtlerin haklarını birisi verecekse bu, müslüman biri olmalı.

- Verilen haklar Kürtlerin beklentisinin çok üzerinde. Bu gün itibariyle Anadilde eğitim hakkı tanınmalı. Kürtçe enstitüleri yetersiz, daha temelden yetiştirilmeli.
- Adalet olmalı. Kardeşsek aramızda kardeşlik hukuku olmalı. Değilsek ona göre bir hukuk belirlenmeli. Suriyedeki Türkmenler soydaş diye yardım ediliyor. Peki biz neyiz? Kürtler ötekilenmemeli.
- Bazı haklar verildi ama bunlar ihtiyacımız olanlar değil. Suya ihtiyacı olan birisine ekmek vererek ihtiyacını gidermiş olmazsınız.
- Bölge dindar ama bu kullanılmamalı, Kürt meselesi konuşulurken vurgulanmamalı. HDP bu durumu “dinle kandırılıyor” diyerek propaganda yapıyor.
- Kürtler genel olarak dindar olsalar da son zamanda gençlik bozuldu. Bunun nedeni kürt gençliğiyle marksist solun ilgilenmeye başlamasıdır. Erdoğan bu duruma el atmalıdır. Gençliği ancak o kurtarabilir. Bunu için yapması gereken şey çok basit. Biz çok şey yaptık, birazı kaldı onu da yapacağız derse mesele çözülür.
- Ana dilde eğitim olmazsa olmaz bir haktır. Kürtçe eğitim hakkı üniversiteden değil, ilkokuldan itibaren başlamalıdır.
- Atamayla gelen valiler bir kelime kürtçe öğrenme ihtiyacı hissetmiyor. Valiler yerel dinamiklerden haberdar olanlardan seçilmelidir.
- Kürtler hala bir arada yaşamak konusunda ısrarlı
- Yeni nesil dinsiz yetişiyor. Dolayısıyla bölgeden olmasına rağmen bölgeye yabancı.
- AK Parti artık bir “menfaat” partisi olarak değerlendiren bir çok kimse var. Aday profili de oldukça problemlidir. Seçimlerde aday seçimi çok kötüydü. Coğrafi dağılıma bile dikkat edilmemiş. Adaylar neye göre belirlenmiş, belli değil.
- Çatışmalar ekonomiyi çok kötü etkiledi. Nakliye firmaları çalışmıyor. Mal gidip-gelmüyor.

Bingöl İzlenimler

AK Parti ve İcraatları

Bingöl’de görüştüğümüz hemen her kesim, teşkilatın zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Teşkilatın halktan kopuk olduğu, gençlik çalışmalarının neredeyse hiç olmadığı vurgusu mevcut. Bu durum hem HDP’ye önemli bir propaganda alanı açmakta hem de AK Parti tabanında kendi gençleri ile yeterince ilgilenilmediği şikayeti var.

7 Haziran seçimlerinde gösterilen adayların isabetli bir seçim olmadığı ve bu “garantici” tavrın halkta büyük bir rahatsızlık yarattığı görülmüştür. Bingöl’e gönderilen ekonomik kaynağın yeterince yatırıma dönüşmediği algısı da mevcut. Bu durum 17-25 Aralık iddiaları ile birleştirilerek aleyhte propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır.

1 Kasım seçimlerinde önemli bir değişim yaşanacağı beklentisi yoktur. AK Parti oylarının yükselebileceği fakat milletvekili sayısının değişmeyeceği yaygın bir kanaat. 7 Haziran'daki gibi özensiz ve garantici aday tercihinin milletvekili sayısını HDP lehine 2-1 olabileceği bile ifade ediliyor. Giriş kısmındaki tabloda görülen oy geçişkenliği dikkate alındığında bu ihtimalin gerçekçi olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda bölgede aday seçimine dikkat edilmesi ve Bingöl merkez, Kuzey ilçeleri (HDP'nin yoğun seçmen kitlesine sahip olduğu bölge) ve Güney ilçeleri (Genç, Solhan) şeklindeki ayrımın dikkate alınmasında yarar var. Kürt oylarına yönelik bir hamle olarak Kuzey ilçelerinden bir adayın gösterilmesi söz konusu olabilir. Böyle bir tercih yapılacaksa bu bölgeden kitlesel oya sahip ve AK Parti seçmenini rahatsız etmeyecek bir adayın belirlenmesi gerekir. Bu duruma alternatif ise, Merkezden gösterilecek adayın bu bölgeye hitap edebilecek bir figürün olması gerekir.

Çözüm Süreci

Bingöl'de çözüm sürecinin bozulmasına yönelik görüşler, siyasi pozisyona göre değişkenlik gösterebilmektedir. Çözüm sürecinin bozulması noktasında AK Parti seçmeni HDP ve PKK'yı; HDP seçmeni ise Erdoğan'ı suçlamaktadır. Çözüm sürecinde örgütün alan kazandığı ve diğer gruplara yönelik tehdit ve sindirme dahil bir çok baskı mekanizmasını kullandığını ifade etmek mümkündür. Ancak her iki kesimin de vurguladığı şey çözüm sürecinin yeniden mümkün olduğu ve sürece geri dönülmesi gerektiğidir.

Bu beklentinin oluşmasında özellikle gittikçe kötüleşen ekonomik durumun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ancak özellikle AK Parti seçmeni, çözüm sürecine dönülmesi durumunda hataların tekrarlanmaması ve devletin alanı boş bırakmaması gerektiğini ifade etmektedirler.

Ekonomik Durum

Son dönemde, Türkiye'de makroekonomik yapıdaki kötüleşmenin yanında çatışmaların tekrar başlamış olması bölgenin ekonomisini çok fazla etkilemiştir. Bölgede yatırımların durma noktasına gelmiş olduğu, yol güvenliği nedeniyle şehirlere mal giriş-çıkışının olmadığı, bankaların kredi vermeyi neredeyse durdurduğu ve sigorta şirketlerinin de sigorta işlemlerini yapmadığı gerçekleri dikkate alındığında bölgedeki ekonomik gidişatın oldukça kötü bir durumda olduğunu ifade etmek mümkündür.

MUŞ

Yakın Dönem Siyasi Harita

7 Haziran Seçimlerinde, katılım oranı: %88, Toplam Seçmen: 222. 310 Kullanılan Oy: 196.500 Geçerli Oy: 133.500 .

	2011 Genel Seçim	2014 Cmhrbşklğı	7 Haziran Seçimleri
AK Parti	%43 (73.100)	%35.5 (61.500)	% 24 (46.800)
CHP	% 4	% 3.4 (5.500)	%1.5
MHP	% 4		%2
Bağımsız (HDP)	44,5 (75.300)	%61.2 (105.446)	%71,3 (138.730)

Görüşme Notları

Yapılan görüşmelerde Kürt kimliğine sahip kesimin, **ulusal bilince** sahip olmaya başladığını göstermektedir. Siyasal pozisyonlarını meşrulaştırmak için

oldukça irrasyonel argümanları benimsemesi, bu argümanları siyasal bilincin bir parçası haline getirmesi, kurucu bir figüre sahip olması, bir “öteki”ye sahip olması bu anlamda önemli göstergelerdir. Bu bilinç tartışması yapılarak varılan sonuçlar üzerinden değil, tamamen bazı önemli olaylar üzerinden oluşturulan ve bir inanç haline dönüşen argümanlar üzerinden oluşmaktadır. Gerçek bir şey ifade etmemekte, algı ise herşeydir. Özetle; Erdoğan’ı bütün olumsuz gelişmelerden sorumlu bir aktör olarak benimsenmiş ve bu durumun devam etmesi için bir sebep arayan bir kitle söz konusudur. “Erdoğan=Devlet” algısının yanında, Kürt siyasi elitlerinin argüman oluşturma ve tabana doğru yayma noktasındaki organizasyonu da bu açıdan tamamlayıcı bir unsur olmaktadır.

Kürt nüfusunun Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra bir kırılma yaşadığı açıktır. Bu tarihten önce vuku bulan “Roboski olayı” bile dönüm noktası değildi. Ancak Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra meydana gelen Kobani olayları, “Kürt meselesi bitmiştir” sözü, “Dolmabahçe mutabakatı”nın boşluğa düşmesi, Kürt nüfusunun Erdoğan’a bakışını şekillendiren en önemli olaylardır. Buna karşın muhafazakar camiada ise Erdoğan’a yüklenen misyon ve anlam karşılıklı algının keskinleşmesine neden oluyor.

Bu noktada HDP’ye destek veren dindar Kürtlerin durumunu değerlendirmek gerekir. Öncelikle hem genel anlamda Kürt hareketinin hem de dindar kürtlerin çok heterojen bir yapı arz ettiklerini ifade etmekte yarar var. Bazı “cemaatler” HDP’nin bazı taleplerini dini çerçevede meşrulaştırmakta ve ortaklaşılın talepler noktasında HDP’ye destek olmasalar bile bu talepleri dile getirmiş olmasını sorun etmemektedirler.

Bu bilinçlenme sürecinden sonra çatışma döneminin sona ermesinden Erdoğan’ı sorumlu tutmaları sıradan bir tavır olmaktadır. 12 yıllık iktidar döneminde ne Kürt meselesinde alınan mesafe, tanınan haklar, bölgenin ekonomik ve altyapı bakımından gelişimi ne de Türkiye’deki siyasi-ekonomik reform ve gelişmeleri dile getirmektedirler. Ayrıca çözüm sürecinde HDP ve örgütün şehirlere silah taşımış olması, gençleri birer örgüt elemanı olarak mobilize etmesi gibi hamleleri de görmezden gelmektedirler. Ancak Erdoğan’a atfedilen güç, çözüm sürecinde kendisine bağlanan ümitler göz önüne alındığında Erdoğan’ı bir aktör olarak gördüklerini söylemek mümkündür.

Genel Değerlendirme ve Öneriler

Takvimi geri işletip 6 Hazirana getirdiğimizde AK Parti’nin bütün seçim stratejisini bağladığı baraj sorununa dair bir planı olmadığı izlenimi elde etmek mümkündür. Yani HDP barajı geçse de geçmese de AK Parti’nin ne yapacağı belli değildi. İki ihtimale karşı işletebileceği farklı planlar görünmüyordu. HDP %9 civarında baraj altında kalırsa belirecek meşruiyet krizini çözecek bir vizyon, kurum, aktör veya program olmadığı gibi; %11 ile barajı geçecek HDP karşısında nasıl bir strateji izleneceği de belli değildi. Bu belirsizlik diğer unsurlarla birlikte Kürt tabanını ürküten ve HDP’nin makul bir oranla meclise girmesi gerektiği düşüncesine sevk eden bir nedene dönüştü.

Fakat 7 Haziran akşamı gelen sonuçlar Kürt tabanın önemli bir kısmında ciddi bir rahatlama ve özgüvene yol açtı. Sevinç gösterileri bütün şehirlerde yaygındı fakat taşkınlığa neden olacak bir olay gelişmedi.

7 Haziran sonrası AK Parti’nin Kürt tabanı üzerinden açılacağı AK Partili bir aktör kalmadı. Milletvekili listelerinin Kürt temsiliyeti olan adayları kapsamayacak

şekilde oluşması da bunu hızlandırdı. Hatta AK Parti savunuculuğu olabilecek siyasi bir tutum, bu tutumu üstlenen Kürtlerin kendi toplumlarından dışlanmasına, itibarsızlaşmasına neden olacak bir tepkiye yol açıyor. Çünkü AK Parti'yi savunan Kürtlerin, diğerlerine karşı ileri sürebilecek vaadi kalmamış durumda. Barışı savunan ve inşa etmeye çalışan bir AK Parti imajı yerine gittikçe geçmişteki 1993 DYP hükümetine benzetilen bir AK Parti imajı çok daha yaygın durumdadır. Bunda son süreçte AK Parti temsiliyetine sahip aktörler tarafından dile getirilen söylemler, bu söylemlerin ustalıkla manipüle edilerek yaratılan olumsuz algının yanında bölgede DYP kökenli adayların belirgin varlıkları da oldukça etkili olmuştur. Hatta muhafazakar Kürt taban dahi bu imajın doğruluğuna artık inanır hale gelmektedir.

2011'den itibaren son dört seçimde (2011, 2014 yerel ve cumhurbaşkanlığı seçimi ile 2015 seçimi) ilçe ilçe AK Parti'den HDP'ye oy kayışlarının nasıl olduğuna bakılıp oranlar ve geçerli oy sayıları karşılaştırıldığında bu kayışın ani değil düzenli ve istikrarlı olduğu rahatlıkla görülecektir. Bilhassa Nakşi-Şafii havzada (Bingöl ve Muş büyük oranda bu özelliği taşımaktadır.) taban dört yıldır düzenli bir şekilde HDP'ye akıyor ki buralar tarihsel olarak Milli Görüş geleneğinin en güçlü olduğu yerlerdi.

Halk çoğunlukla Haziran sonrası savaşı başlatan tarafın devlet olduğuna inanmaktadır. Ortalama hissiyatın bu yönde olduğunu söylemek mümkündür. Son savaşın PKK tarafından iştahla karşılanmasına yönelik bir tepki de var, ya da PKK'nın başka şekilde karşılık verebileceğini düşünen kesimler de mevcuttur. Özellikle orta sınıf Kürtler, Muhafazakarlar ve Eşraf böyle düşünmektedir. Ama bu kesimlerin PKK'ya yönelik açık alanda eleştiri yapabilmesi için AK Parti'nin barışı arzuladığına yönelik güçlü bir imaj görmeleri gerekmektedir. Maalesef şu anda bu taban, AK Parti tarafından yalnız bırakıldıklarını düşünmektedirler. Öte taraftan Erdoğan tarafından seçim sonuçları eksenli başlatıldığı düşünülen bu savaşa neden PKK'nın iştahla yaklaştığı sorusu HDP yanlısı kitleler içerisinde de sorgulandığından ve PKK'nın neden bu kadar kolay bu oyuna geldiği noktasında eleştiriler yönetildiğinden dolayı PKK bu eleştirileri bertaraf etmek adına bazı girişimlerde bulunabilir. Yani Erdoğan'ın planı olarak görülen –çatışmayla milliyetçi oyları çekme şeklinde formüle edilen- stratejiyi tersine çevirme çabasına girebilir. Dağlıca ve Iğdır patlamaları gibi yüksek maliyetli girişimlerin kritiğinde bu hususun dikkate alınması faydalı olacaktır.

Son savaşın başlayışı konusunda zihinler seçim öncesi Ağrı olayına kadar gidiyor olsa da teknik olarak ilk kurşunun nerede sıkıldığı sorusuna verilen cevaplar Ceylanpınar'da yaşanan polis infazlarından çok Suruç bombasına bağlanmaktadır. Suruç da Kobani'ye ve oradan “düştü düşecek” sözlerine giden bir zincir var. Erdoğan'ın saldırıyı kınamadığına yönelik oluşturulan algı halkın zihninde bunu pekiştirmektedir. Kobani Kürtler için sembolik değeri oldukça yüksek ve adeta kurucu mite dönüşmüş durumdadır. Unutulmamalıdır ki bölgede son çatışmalar başlamamışken bile Kobani'den sürekli Kürt gençlerinin cenazeleri geliyordu ve bu durum Türkiye'nin Kürt karşıtı politikasının bir unsuru olarak düşünülüyordu. Hatta “Batıya cenaze gitmiyor diye savaşı Suriye'ye çektiler ama her gün bizim çocuklarımız ölüyor” tarzı yorumlar çokça vardı ve bu yorumlar Kobani üzerinden Kürtleri hükümete güvenmemeye meylettiren bir duygusallık oluşturuyordu.

Algı yönetimine yönelik uç bir örnek olarak sosyal medyada son dönemde polis ölümlerini tersten okuma örneklerine değinilebilir: “yeni nişanlanan polis 70 yaşındaki ihtiyarı vurdu” “iki çocuğu olan asker 7 yaşındaki kızı vurdu” gibi. Bu tür

söylemler savaşın yeni kuşakta başka bir dille yorumlanmaya başladığını da göstermektedir.

Bütün tarihi boyunca Milli Görüş ve sağ geleneğe oy veren Kürtler bile, bir seferlik AK Parti'ye oy vermedikleri için kendilerine hakaret edildiğini düşünüyor. Bu nedenle de ilk kez koştukları sağ gelenek veya Milli Görüş'e ciddi şekilde küsmüş durumdadır.

Tüm bunlar kadar önemli olan bir konu da AK Parti'yi Kürtlere taşıyacak siyasi figürlerin olmamasıdır. Bölgede AK Parti'nin üzerinde yükselmeye çalıştığı aktörler ise çoğunlukla ya devletten iktisadi pay alan, iş ilişkileri olan ya da devlet üzerinden statülenen ve bu nedenle devletin desteğine muhtaç aktörlerdir. Ama bu aktörlerin toplumla bağlantısı ve topluma yönelik bir siyasi çalışma içinde olacak bir kültürleri olup olmadığı sorgulanmaya muhtaçtır.

Özyönetim ilanları halen halktan HDP'ye verilen oy oranında destek görmemektedir. Ama bir karşı çıkış da olmayacak, çünkü AK Parti'nin Kürtlerin barış umudunu muhatapsız bırakışı itirazları geçersiz kılmaktadır. PKK özyönetim ilanlarında 6-8 Ekim halk hareketinin gücü, %13 desteğinin enerjisi ve Kobani sonrası uluslararası imajının tabandaki etkinliğine güvendi gibi görünüyor ama beklediği halk hareketliliğini yakalayamadı. Ama halk desteği yok iken özyönetimlere sert askeri müdahaleler devleti güçlendirmemekte aksine AK Parti ile Kürtlerin kalan bağlantısının kopmasına neden olmaktadır.

Kürtler bir koalisyon olarak HDP'yi yükseltti ve koalisyon içinde farklı gruplar, bloklar vs. var ama bu blokların bir çeşitlilik ve tartışma getirmesi için barış sürecinin ilerlemesi gerekmektedir. Bunun için uzun zamana ihtiyaç vardır. Koalisyona son katılan İslamcı ve muhafazakar blokun etkinliği için de aynı şey geçerlidir.

HDP'nin Kasım seçiminde oylarının 12 puanını kesinlikle koruyacağı öngörülmektedir. Bunlar Kürtlerden gelen oylar olup geri gidişleri için şu anda bir neden görünmemektedir. Hatta son çatışma dalgası nedeniyle, Kürtler devleti barışa razı edecek bir hamle için HDP'ye daha çok yığılacaklar gibi görünmektedir. Çünkü istikrarlı bir blok olmadıkları sürece devletin kendini barışmaya mecbur hissetmeyeceğini düşünmektedirler.

Önemli bir kırılma noktası olarak Kobani'nin önemi akılda tutulmalıdır. Kürtlerin tarihsel hafızasını tetikleyen Kobani Kürtlerde milli bilinç oluşturdu ve Kürtler uluslaşma sürecinin içerisinde oldukları. Kendilerini diğer milletlerle karşılaştırıyorlar. Ayrıca Batıda Kürtlere dönük gerçekleşen saldırılara karşı 'milli' refleks gösteriyorlar.

Bir diğer önemli nokta da Kürtlerin Erdoğan ile ilgili düşünceleridir. Burada Erdoğan'ın söylemlerinin olumsuzlanarak bütün suçun ona yüklenmesinden bahsetmiyoruz. Bu da ciddiyetle üzerinde durulması gereken bir konu ancak başka bir noktanın da akılda tutulması gerekmektedir: Erdoğan'ın Kürtlere verebileceği her şeyi verdiğini düşündüğünü, Kürtlerin ise alabilecekleri her şeyi henüz almadıkları inancında oldukları algısının netleşmesi durumunda Kürtler Erdoğan dışında bir muhatap arayışına girebileceklerdir.

AK Parti'nin ilk sınavı geçmesi Metropol Kürtlerinin lincine karşı çıkarak, bu linçleri engelleyerek ve bunu topluma açıkça göstermesine bağlıdır. Bunun yanında Kürt orta sınıfının devletle ilişkisini kuran ve onu ranta ortak eden adaylar tekrar değerlendirilmelidir.

Olası bir barış sürecine geri dönülmesi durumunda güvenliğin nasıl sağlanacağı da bir diğer önemli husustur. Kesinlikle bütün alanların PKK'ya bırakıldığı imajı bir daha yaratılmamalıdır. Çatışmasızlık ortamında kırsala yönelik askeri operasyonların düzenlenmemesi anlaşılır ve hatta gereklidir. Ancak bunu yaparken yerleşim alanlarında örgüt tarafından gerçekleştirilen yığınak, eleman toplama, otorite kurma çalışmalarına göz yumulmuş olması bir zaaf olarak geri gelmiştir. En azından bu süreçte örgütün ne yaptığı takip edilmeli, istihbarat çalışmaları en üst seviyede tutulmalıydı. Sonuçta barışı sürekli kılmamanın bir yolu da düşmanın güçlenmesini engellemek, en azından gücünü takip etmekten geçmektedir.

Son olarak Devlet çözüm sürecinde alternatif muhataplar ararken çok dikkatli olmalıdır. Hatta alternatif değil çeşitlendirme yoluna gidilmelidir. Aşiret liderleri, din adamları gibi toplumsal karşılığı olan kanaat önderleri dinlenerek çeşitlilik yaratılmalıdır.

ÖNERİLER:

- 1 Kasım Genel seçiminde parti teşkilatı sahada yüzyüze çalışma yapmalıdır.
- Teşkilatlar sadece seçim dönemlerinde değil, diğer zamanlarda da halkla daha iç içe olmalı ve AK Partinin argümanları doğru bir dille ifade edilmelidir.
- Özellikle Çözüm süreci, çatışma dönemi, 17-25 Aralık, rüşvet ve yolsuzluklar gibi konulardaki argümanlar yapılandırılmalı ve bu argümanlar çerçevesinde halka ifade edilmelidir.
- Yine Genel Merkez, Başbakanlık ve hatta Cumhurbaşkanlığı sürekli bölgede bulunan ve güvenilir kişilerden “danışmanlık” hizmeti almalıdır.
- İçinde sportif faaliyetlerin yapılabileceği gençlik merkezleri kurulmalı. Ayrıca gençlik teşkilatları, gençlere yönelik kitap okuma, şiir, hikaye, kısa film yarışmaları ve avcılık, dağcılık, piknik gibi sosyal etkinlikler düzenleyerek genç kesimle irtibatını güçlü tutmalıdır.
- HDP ve örgütün propaganda amaçlı kullandığı her iddiayı cevaplamaktansa karşı hamle yapılmalı, bir başka ifadeyle savunma durumundan saldırıya geçilmelidir.
- AK Partinin özellikle çözüm süreci ve ilgili konularda yapılandırılmış argümanlar ve yeni bir dil oluşturması ve saha çalışmasında kullanması gerekmektedir.
- HDP ve hatta örgütün bölgede söylemsel üstünlüğü ele geçirdiği dikkate alarak harekete geçmelidir. Özellikle HDP'nin barışçı, Erdoğan'ın savaş savunucusu algısını kırmak için çalışmalıdır.
- Şehirlere silah taşınması meselesi sadece bir tespit olarak kalmamalı. Çözüm sürecini bozan ana unsurun bu olduğu vurgulanabilir. Savaşı şehirlere taşıma hamlesi olarak anlatılabilir.
- Bölgede yerel dinamikler oy oranını etkilemektedir. Özellikle örgütün doğrudan etkili olamadığı şehirlerde bazı hamleler yapılabilir. Ancak esas mesele hala oluşum halindeki “ulusal bilinçlenme süreci”ne müdahale etmektir.

- Banka ve sigorta kuruluşlarının çatışma dolayısıyla takındıkları tutum (kredi vermeme, sigorta yapmama), savaş psikolojisi oluşturmaktır. Bu duruma yönelik bir tedbir alınmalıdır.

İSTANBUL - ANADOLU YAKASI

İstanbul genelinde 2011 genel seçimlerinde 46 milletvekili ile önemli başarılı yakalayan AK Parti, 2015 Genel Seçimlerinde oyların bir miktar düşmesi ile 39 milletvekili çıkarmıştır. Buna karşın barajı geçememe riskinden dolayı 2011 seçimlerinde Bağımsızlar ile 3 milletvekilini alan HDP, 2015 Genel Seçimlerinde 11 milletvekili sayısı ile önemli bir başarı yakalamıştır, aldığı oy oranı ile İstanbul'da üçüncü büyük parti konumuna yükselmiştir.

Çözüm Süreci

Görüşülen kişilerin bir kısmı farklı siyasi görüşte olmalarına rağmen (AK Parti ve HDP'ye oy veren Kürt Seçmen) Çözüm Sürecinin başlaması ile beraber bölgede esen barış havasından çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bir anlamda Kürt Seçmen *barışın tadına varamadık* söylemi ile tepkisini dile getirilmektedir. AK Parti'nin dindar Kürt seçmeni olarak çok mutlu olduklarını ve derhal sürecin yeniden başlatılmasını istediklerini söylemişlerdir. Görüşmelerde Çözüm Sürecinin başlatılması ve yürütülmesinde HDP ile beraber bölgede STK, Kanaat Önderleri, ileri gelen Aşiret Reisleri gibi toplumda karşılığı olan kişi ve kurumlarında muhatap

alınması gerektiğinden bahsedildi. Hükümet için sürecin bedeli ne olursa olsun dondurulması-bitirilmesinin halk tarafından tepkisel karşılandığı gözlemlendi, Kürt seçmen için barış süreci devlet tarafından bir minnet duygusu olarak sunulmasından dolayı duyulan bir rahatsızlık olduğu ve bunun yanında sürecin içeriği ve işleyişi ile ilgili olarak halka yeteri kadar anlatılmaması konusunda şikâyetçi olduklarını dile getirdiler. Çözüm sürecin neden bitirildiği konusunda AK Parti'ye oy veren Kürt seçmen, HDP'nin samimi ve ciddi davranmadığını belirtmekte, buna karşın HDP'ye oy verenlerle, yapılan görüşmede ise sürecin sona ermesinde baş sorumlunun AK Parti olduğuna dair ciddi eleştirilerini yönelterek AK Parti'nin çözüm sürecinin bir oyalama taktiği olarak zaman kazanmak için başlattığını ve bitirilmesinde de aynı çıkar hesaplarının olduğunu belirtmişlerdir.

Çatışmaların Başlaması

Hâlihazırda devam eden çatışmalar ile ilgili görüşülen kişilerde, bölgede sokağa çıkma yasağı ile beraber bir sıkıyönetim durumuna getirildiğine dair tepkisel yaklaşmakta ve Batı'da yaşayan Kürtler olarak ciddi anlamda hayatları konusunda kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerden AK Parti mahalle başkanı ve aynı zamanda Esnaf olan ve yine aynı şekilde Esnaf olan ve AK Parti ilçe yönetiminde olan şahıslar ile yapılan görüşmelerde özellikle Cizre'de yaşanan 7 günlük sokağa çıkma yasağına karşı AK Parti mensubu milletvekili ve seçmenin sessiz kalmasının kendileri nezdinde önemli bir rahatsızlık uyandırdığı belirtilmiştir. Hükümetin Cizre gibi 150 bin nüfuslu bir ilçeye uyguladığı politikalar ile halkı örgüte daha fazla yaklaştırdığını, kesinlikle devletin örgüte rağmen akli-selim politikalarını elden bırakmamasını söylemişlerdir. AK Parti'ye oy veren ve İş adamı olan bir şahıs da *devletin örgüt gibi davranmaması* gerektiğini vurgulayarak son gelişmelerle sanki Kandil'in yaptıklarının acısını, devlet oç olarak Kürt Halkından çıkarmak istiyor gibi bir durumun oluştuğunu vurgulamışlardır. Bu süreçten en yararlanacak olan kesiminde HDP olacağı iddia edilmiştir. Görüşülen kişilerden Terzi olan ve seçimde AK Parti'ye oy veren birisi ise, çatışmaların başlaması ile beraber artık insanların "*Tüm Kürtlerin...*" gibi geneli muhatap ve hedef alan kin ve nefret yüklü açıklamalarda bulunmalarından çok kaygı duyduğunu belirtmiş, siyasilerin daha yumuşatıcı ve sakinleştirici bir dil kullanarak halkı manipüle ve galeyana getirmekten uzak durmalarını istemiştir.

Bu arada bölgede hendeklerin kazılması, kimlik kontrollerin yapılması, özerklik ilanlarının gündeme gelmesinin anlaşılabilir ve yararsız bulduklarını belirtmişlerdir. HDP'nin bunlara karşı sessiz kalmasını da sivil siyaset için samimiyetsizlik olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Devletin bölgede kamu güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almak konusunda meşru hakkı olduğunu lakin bölge insanının güvenliği sağlamak yolunda ve onlara yönelik davranış ve tutumlarında Kürtlerin zihninde geçmişteki yansımaları hala canlı olan ve sicili çok temiz olmayan güvenlik kuvvetlerine emanet edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. HDP'ye oy veren seçmen ise, çatışmaların sorumlusu olarak AK Parti'yi gördüklerini, tek başına iktidar olmak için savaşı sürdürerek *istikrar istiyorsanız beni iktidar yapın* mesajını bölge halkına vermek istediğini iddia etmişlerdir.

Kobani – 6/7 Ekim Olayları

Kobani'de başlayan süreç ile ilgili görüşülen şahıslar, her ne kadar HDP'nin söylemleri ile olayları provoke ettiğini inansalar da AK Parti'nin gerektiği kadar sorumlu davranmadığını belirtmişlerdir. Kobani'de yaşayanların kendi kardeşleri olduğunu belirterek devletin özelde çatışmacı ve ötekileştirici bir dil kullandığını

söylemişlerdir. AK Parti'den daha samimi ve kucaklayıcı mesajlar vermesi gerektiğini belirterek AK Parti'nin Kürt milletvekillerinin seslerinin çok duyulmamasından şikâyet etmişlerdir. HDP'ye oy verenler ise Erdoğan'ın ve devletin söz konusu Kürt olduğu zaman her türlü haksızlığı yaptığını, bunun yanında Kürtlerin Kuzey Suriye'de (Rojava) statü kazanmalarının önüne geçmek için IŞİD'e yardım ettiğini ve ona göz yumduğunu iddia etmişlerdir. Kobani ile beraber HDP'nin algıyı çok iyi yürütmesi ve AK Parti'nin gerektiği sorumluluğu göstermediğini düşünen Kürt Seçmenin önemli bir kısmının oy tercihlerinde kırılmaların yaşandığı ve HDP'ye olan oyların önemli bir kısmını buradan kaynaklandığı gözlenmiştir.

Kürt Seçmenin Tercih – Aday Profili

Kürt seçmenin tercihlerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu sormamız üzerine, İstanbul gibi yoğun bir Kürt nüfusunun olduğu bölgede AK Parti'nin Kürt seçmene hitap edecek Kürt milletvekilinin olmayışı en önemli problemlerin başında geldiğini belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerden Esnaf ve AK Parti ilçe temsilcisi olan şahıs, sahada her türlü koşuşturmacayı elinden geldiğince yapmaları ama aday gösterilen kişilerin halk ile iletişim bile kuramamasının en sorunlu alanları olduğunu söylemiştir. Görüşülen kişilerin genelde Ağrı, Van, Bitlis ve Kars gibi yerlerden olması ve son seçimlerde AK Parti'nin oylarının önemli oranda bu yerlerde düşüş göstermesinin sebeplerinin en başında bölgede gösterilen adayların sicilinin çok temiz olmaması ve halkta karşılıklarının olmamasından etkisini belirtilmiştir. Örneğin Van'da aday gösterilen kişinin daha önce “uyuşturucu” ticareti yaptığının iddialar olmasından dolayı halkın çok sıcak bakmadığı ve HDP'nin de bunu çok iyi kullandığını belirtmişlerdir. Partiler arasında aday profili konusunda en başarılı HDP'yi gören Kürt Seçmen özellikle İstanbul 1.bölgede HDP'nin Selahattin Demirtaş gibi genç, karizmatik bir adayı sahaya çıkartması karşısında AK Parti'nin herhangi bir şekilde sahada karşılığı olan Kürt milletvekilini aday yapmamasının yarattığı bir kırılma ve mahcubiyet olduğunu belirtmişlerdir.

Oyların düşüş göstermesinin bir diğer sebebi de; AK Parti için sahada çalışan Esnafın ortak şikâyet konularından birisi olan Aday Profiline yanında partiden yerele kadar (belediyeler, kamu, taşeron vs..) her tarafta “Karadenizli” insanların daha ağırlıklı istihdam ve görünür kılındığı belirtilmiş, Kürtlerin buralarda istihdam edilmemesinden dolayı ciddi eleştiriler olmuştur. Kürtlerin oy potansiyeli yüksek olmasına rağmen buldukları bölgelerin hemen her yerinde Karadenizli olmasının rahatsızlık uyandırdığı ve kendilerine karşı “faşizan-şovenist” bir tutum bile takındıklarına dair iddialar vurgulanmıştır.

AK Parti'nin oylarının azalmasının diğer bir nedeni olarak da, partinin kuruluş felsefesinin ruhuna artık uyum göstermemesi söylenmiştir. Partinin ilk kuruluş ruhundaki samimiyet, mütevazılık ve halk ile iç içe yaşayan ortak ruhun ve onun oluşturduğu ivme ile çalışmalar yürütülmüş lakin artık partinin içinde ne kadar iş yapamayan, yaramaz ve çıkarıcı olan kesim varsa hepsi bir köşede yer kapmak için yarış halinde olduğu iddia edilmiştir..

İSTANBUL-AVRUPA

AK Parti'nin Kürt Meselesine Bakışı ve Çözüm süreci

Görüşülen kişilerin hepsi Çözüm Sürecinden ciddi derecede bir memnuniyet duyduklarını, yıllardır sürmekte olan savaşın nihayetinde biteceğine yönelik büyük umutlar beslediklerini söylemişlerdir. Bu kişiler aynı zamanda Çözüm Süreci'nin her ne pahasına olursa olsun devam etmesi gerektiğinden de bahsetmişlerdir. Fakat bu şahıslar sürece ve süreçte izlenen yol haritasına yönelik bazı eleştiriler de dile getirmektedir. Örneğin Kanaat Önderi olan ve aynı zamanda da medresede Hocalık yapan kişiye göre Çözüm Süreci boyunca bölgede HDP dışındaki birçok aktör devre dışı bırakıldı ve muhatap alınmadı. Örnek olarak dindar kimliği ön planda olan ve yıllardır bölgede yaşayan “eski” Kürt ailelerinin, mollaların ve aşiret liderlerinin ciddi bir şekilde muhatap alınmaması hata olmuştur. Bunun bölgede AK Partinin elini zayıflatan ve giderek de HDP'yi güçlendiren, bölgenin hâkimi konumuna getiren bir unsur olduğuna da dikkat çekmiştir.

Çözüm Sürecinin neden bittiğine yönelik bir soruya görüşülen kişiler dış güçlerden başlayarak bir çok farklı aktör sıralamaktadır. Bazı görüşmeciler AK Parti ve HDP'nin karşılıklı olarak sözlerini tutamadıklarını iddia etmektedir. HDP'li seçmene göre AK Parti'nin sorumluluğu daha büyük, çünkü kendisi AK Parti'nin HDP'nin barajı geçmesinden ötürü ciddi bir şekilde rahatsız olduğunu ve bundan dolayı sorunun çözümü için eskisi kadar istekli olmadığına inanmıştır. Dolayısıyla bu bakış açısı görüşmecinin siyasal tercihini de etkilemiş ve daha önceden AK Partiyi destekleyen birisiyken bu seçimlerde HDP'yi desteklemiş. Son olarak bölgede Çözüm Süreci'ni kim bitirdi algısının hâkim olduğunu sormamız üzerine Kanaat Önderi insanların genel olarak Derin Devlet ve Tayyip Erdoğan isimleri üzerinde yoğunlaştığını ve bu aktörleri suçladığını belirtmiştir.

Şu anki çatışma ortamı ve bölgenin güvenlik sorunuyla alakalı sorulara bir görüşmeci, 1 hafta önce yaklaşık 25 gün boyunca kaldığı memleketi Bitlis'ten geldiğini ve bölgede ciddi bir güvenlik sorunu olduğunu ve insanların can güvenliklerini tehdit altında hissedecekleri bir hava olduğunu belirtmiştir. PKK ve devletin korkusundan doğduğu köye dahi gidemediğini çünkü gitmesi durumunda "senin burada ne işin var" gibisinden bir tehditle karşılaşacağına dair endişeleri olduğunu da belirtmiştir.

Söyleşi yapılan gençler ise benzer bir şekilde günlük hayatın kendileri için daha tehlikeli bir hal aldığı, özellikle son dönemde şehirlerde Kürtlere karşı gerçekleşen saldırılardan dolayı artık diken üstünde hissettiklerini söylediler. Günümüzdeki çatışmalı ortamın günlük hayatın en ince noktalarına kadar nasıl nüfuz ettiğinin bir başka örneğini de İş Adamı/Dernek Başkanı kendi tecrübelerinden verdiği bir örnekle aktarmakta ve ona göre İstanbul'daki Kürtler artık günlük hayatta konuşamaz hale gelmiş durumdadır. İnsanlar her meseleye siyasi anlamlar yüklemeye başlamışlar ve Kürt olmalarından ötürü direkt olarak politik bir taraf olmak zorunda bırakıldıklarını belirtmektedir.

Kobani'de yaşananların Kürtlerin siyasi tercihi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu sorulması üzerine Kanaat Önderi bu konuda Erdoğan'a ve AK Partiye yönelik ciddi bir tepki olduğunu söylemektedir. Kanaat Önderinin kendisi de AK Partinin Kobani'ye yaklaşımını ve söylemini "dışsallaştırıcı" bulunduğunu belirtmiştir. Oradaki insanlara ve birçok âlime ilk olarak Tayyip Erdoğan'ın sahip çıkması gerektiğini ve onları IŞİD'den koruması gerektiğini söylemiştir. İş Adamı/Kanaat Önderine göreyse Kobani'dekiler Kürtlerin kardeşleri ve AK Parti'nin tavrı onlara sahip çıkılmadı imajı yarattı, dolayısıyla Kürtlerin HDP'ye yönelmelerinde Kobani Süreci ve Hükümetin tavrı çok etkili oldu. Üniversite öğrencisi genç ise Kürt gençleri arasında özellikle Erdoğan'a yönelik öfkenin artmasında ve mobilize edilmesinde Erdoğan'ın Kobani konusunda söyledikleri çok etkili olmuş. Bu genç her ne kadar kendisi Erdoğan'ın kötü bir şey söylemediğini düşündüğünü belirtse de HDP ve PKK'nın bu konuda çok iyi propaganda yaptıklarını, AK Parti'nin ise medya konusunda çok zayıf olduğunu ve başarılı bir propaganda ile Kürtlere ve Kobani'ye sahip çıktığını gösteremediğini iddia etti.

Kürt seçmeninin tercihinin HDP'ye kaymasının ardındaki en önemli sebeplerin sorulması üzerine görüşülen şahıslar soruyu çok çeşitli başlıklar altında cevaplandırırsalar da aslında birbirlerine çok paralel ve benzer şeyler söyleyerek bölgedeki ve İstanbul'daki Kürt seçmen nezdindeki ortak algıyı büyük oranda yansıttılar. Görüşmelerimizin büyük bir kısmını da zaten bu konuyla alakalı sorduğumuz soru aldı, zira her bir şahıs bu konudan ciddi bir şekilde mustarip

olduğunu ve bu konuyu kendilerinin de ciddi bir şekilde dert edindiklerini verdikleri cevaplarla belli ettiler.

AK Parti'nin Aday Tercihi

Görüşülen şahısların neredeyse her birisinin en çok şikâyetçi olduğu konu AK Parti'nin bölgedeki aday tercihi üzerinedir. Görüşmecilerin çoğu İstanbul'da Kürt seçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde Kürtleri temsil edebilecek milletvekili adayları konulmadığını belirtip, halkın antipatisine sahip kişilerin listeye girmesinin Kürt seçmeni ciddi rahatsız ettiğini belirtti. Bu kişiye göre AK Parti İstanbul'daki Kürt seçmenlerden oy alabilmek istiyorsa Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerdeki Kürt seçmenle iletişime geçebilecek en azından onların dilini konuşabilecek adayları listede "kazanılabilecek" sıralara koymalı. Doğu ve Güneydoğu'da gösterilen adayların temsiliyet noktasında sorunlu olduklarını belirterek bölgeyi tanımayan ya da orali olup uzun süredir bölgede yaşamayan sadece aday oldukları için geri dönen birçok kişinin aday yapıldığı söylendi. Aday tercihinin genel merkezden değil de bölgeyi bilen insanlar tarafından yapılması gerektiğini belirttiler.

İş adamı/Dernek Başkanına göre AK Parti yıllardır bölgede halk istememesine rağmen etkisiz adayları göstererek tabiri caizse halkın "zıttına" gitti ve kendi tabanıyla ters düştü. İş adamına göre halk bölgedeki adayları doğru düzgün tanımıyor bile, kime oy vereceğine yönelik ise hiçbir fikri yok. Çünkü adayların çok elit olduğunu ve halkla gerektiği gibi bir diyalog kurmadığını anlatırken, AK Partinin aksine HDP'nin sürekli halkın içinde olduğunu, HDP'li siyasetçilere ulaşmanın çok daha kolay olduğunu ve dolayısıyla halkın teveccühünü daha kolay kazandıklarını belirtmiştir. Üniversite öğrencisi genç ise yerel seçimlerden örnek vererek, Kürt vatandaşların sayıca çok olduğu İstanbul ilçelerindeki Karadenizli adaylar ve belediye çalışanlarının artık bir yerden sonra Kürtlerde tepkiselliğe yol açtığından söz ettikten sonra, seçmen kitlesinin kendisine göre HDP'ye kaymasındaki en önemli etkenlerden birinin makul Kürt adaylar gösterilememesi olduğunu belirtip, aday profilinin değişmesi halinde eğitilmiş ve partizan bir kimliğe sahip olmayan HDP'lilerin dahi AK Partiye tekrardan dönebileceğini belirtmiştir.

Teşkilat ve Siyaset Üretenler

AK Parti'deki Kürt oylarının azalmasındaki sebeplerden bir diğeri ise bu kişilerin neredeyse hepsi tarafından 'KİBİR' olarak ifade edilmiştir. Kibir, halktan kopukluk, zenginleşme ve elitleşme, vs. Görüşmecilere göre partinin özellikle üst kadroları aşırı kibirli ve insanlarda bunu bariz bir şekilde hissediyor. Bu durumu şu ifadeler üzerinden çerçevlendirmektedirler: "Partinin teşkilatları hantal ve partiye ayak bağı olmaktan başka bir işleve sahip değiller. Çünkü partinin ehil insanların toplandığı bir yer olmaktan çıkıp bir nevi bir menfaat yuvası haline gelmiş durumdadır. Özellikle doğudaki Teşkilatlar lağv edilse oyların artma ihtimali bile olduğu belirtilmektedir."

Kanaat Önderi ise partinin artık halkın içinde olmadığını, belli menfaat gruplarının çöreklediği mekânlar haline geldiğini, özellikle de AK Parti Belediyelerindeki "akrabacılık", adam kayırmalar ve yolsuzluk iddialarının artışından söz ettikten sonra partinin artık mazlum ve dürüst bir kimliğinin değil, mağrur, elit bir imaja sahip olduğunu ifade etmektedir. Kanaat Önderine göre, HDP'li siyasetçilerin ise artık Kürt seçmene daha fazla hitap eder bir hale geldiğini çünkü konuşurken şov yapmayan, taleplerini direkt olarak dile getiren, AK Partililere göre daha mütevazı şartlarda yaşayan insanlardan oluştuğunu söyledi. Öte yandan AK Partinin bir nevi

“zengin yuvası” haline geldiğini “2 trilyon para verip vekil olan” insanlarla dolup taşıdığını, liyakatin yerlere düştüğünü söyleyen kanaat önderi, partinin samimiyetini kaybetmesinin ve artık Allah rızası ile iş yapamaz hale gelmesinin başarısızlığının sebepleri olduğunu söyledi. İş adamı ise AK Partinin artık menfaat partisi haline geldiğini, vefanın artık partide sadece adının kaldığını çünkü kendisinin yıllarca partiye hizmet etmesine rağmen en ufak bir ayrılıkta HDP’lilerle bir tutulduğunu söyledi.

Dindar Kürtler ve HDP’ye Giden Oylar

Dindar Kürt Seçmen AK Partiden uzaklaştı ama neden HDP’ye yöneldi sorusuna ise genel olarak önceki kısımlarda bahsedilen sebeplerin oluşturduğu tepkisel havanın büyük ölçüde etki ettiği görülmüştür. Görüşülen kişilerin neredeyse her biri Kobani olayları, aday seçimlerinden duyulan rahatsızlık, seçim Barajının aşılmasının istenmesi ve AK Parti teşkilatlarındaki “kokuşmuşluk”, kibir gibi sebeplerden bahsedilmektedir. Bununla birlikte HDP’ye kayan tepkisel oyların aslında emanet olduğu, fakat AK Parti tercihlerinde ısrarcı olursa bu oyların çok kolay bir şekilde kalıcı hale gelebileceği belirtilmiştir. Van-İstanbul arası ticaret yapan iş adamıysa son olaylardan sonra HDP ve AK Parti arasında oy geçişi yaşandığını belirtmiştir. Özellikle esnaf kesiminin şiddet olmaması için DHP’ye oy verdiğini fakat şiddetin yeniden başlamasıyla bir kısmının AK Parti’ye döneceğini belirtmiştir. Oy geçişi yaşanmasında iş hayatının neredeyse tamamen durmasının etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte İş adamı, ülkücüler tarafından yapılan sokak eylemlerinin ve saldırıların Kürtler arasında tepkiyle karşılandığını ve kendi kimliklerine sahip çıkmak duygusu oluşturduğunu belirtmiştir. Seçimde HDP’ye oy veren iş adamına göre AK Parti iyi ve ılımlı bir siyaset izlerse Doğu’daki oyların bir kısmını geri alabilecektir.

Bunlara ek olarak, HDP’ye kayan oyların “kimlik bilinci” ile de yakından alakalı olduğu da sorulara verilen cevapların cümle aralarında görülmektedir. Örneğin Üniversite öğrencisi genç, barajı aşmanın Kürtler arasında artık “milli bir mesele” haline geldiğini, bir nevi bir ulusun kendisini kanıtlama sürecine dönüştüğünü belirttikten sonra sırf bu sebepten normal şartlar altında HDP’ye hiç oy vermeyecek kişilerin dahi bu yönde tercih kullandıklarını belirtti. Süreç boyunca AK Partinin sanki HDP’nin barajı geçmesini engelliyormuşçasına hareket etmesini Kürtlerin mecliste istenmediği şeklinde yorumlayan Kürt seçmeninin tercihini yönlendiren faktörlerden birinin bu tepkisellik olduğunu da belirtti. Küçükçekmece’de Pazarcılık yapan kişi ise Kürtlerin kesinlikle ayrımcılık maksadıyla oy vermediğini “artık biz de bir yerlere gelelim, biz de varız, meclise çıkalım” gibi motivasyonu hareket ettiğini belirterek aslında barajı aşmanın Kürt seçmende oluşturduğu psikolojik eşiği de göstermiş oldu. İş Adamı/Dernek Başkanı ise Kürtlerin Barış Sürecinde HDP’nin de söz hakkına sahip olmasını istedikleri için oy verdiğini, barajı geçmesi için insanların ciddi bir biçimde yüklendiğini ve doğal olarak kimsenin %13 civarında bir oy oranı beklemediğini söyledi. Konuştuğumuz kişilerin neredeyse her biri, %10’luk seçim barajı olduğu sürece Kürtlerin HDP’ye barajı geçirmek için çaba göstereceklerini de ifade ettiler.

İstanbul için Değerlendirme

İstanbul’da yapılan saha çalışması sonucunda özellikle orta sınıftan insanlarla görüşmeler yapılmıştır. Aşırı HDP’lilerle bilinçli şekilde görüşülmemiştir. Bununla

birlikte görüŖülen isimlerin büyük çoğunluğunun seçimde HDP'ye oy verdiğine dair izlenimler elde dilmiŖtir.

AK Parti'ye yönelik eleŖtirilerde ortak noktalar öne çıkmaktadır. Bunların büyük kısmı daha önceki saha çalıŖmasında da elde edilen sonuçlara yakındır. Mesela kitlesel temsil yeteneği olmayan adayların tercih edilmesi; sadece parası olanların aday olabileceğine dair algının yaygınlaŖması ve pratikte de bu algının karŖılıđının bulunması; Yukardan atamayla aday belirlenmesiyle toplumun adam yerine konulmadığına dair mesaj verilmesi vs. sayılabilir. Tercih edilen adayların ve genel olarak AK Parti TeŖkilatlarında çalıŖanların halktan kopmaya baŖlaması veya halka kibirle yaklaŖması öne çıkan eleŖtireler arasındadır.

İstanbul'daki adayların genel olarak Kürtleri temsil etmemesi veya sayıca çok az olması en fazla eleŖtirilen konulardandır. Mevcut adayların da halkın arasına girerek insanlarla doğrudan iletiŖim kurmadığı belirtilmektedir. AK Parti hakkında oluŖan kötü imajın deđiŖtirilebilmesiyle ilgili yeterli çalıŖmanın yapılmadığı; AK Partililerin kendilerini anlatma noktasında çabadan yoksun oldukları ve sorunlu alanlarla ilgili Kürtleri ikna etmeye uğraŖmadıkları gibi değerlendirmeler öne çıkmıŖtır. İstanbul'da mutlaka Kürtleri temsil edecek aday gösterilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. İstanbul'da yaŖayan Kürtler ile Bölgede yaŖayan Kürtler arasındaki yakın akrabalık yoğun Ŗekilde devam ettiği için aday profilinin yüksek olması bölgeyi de etkileyecek olduğu düşünölmektedir. Yapılan görüŖmelerde Kürtlerin, kendi aralarında öne çıkan ağa, aŖiret baŖkanı, önemli isimler, dini lider vb. sözü geöen isimlerin dikkate alınmasını istemektedir. İstanbul'da belediyelerde veya kamu kurumlarında az olsa baŖlayan fakat giderek artma eğiliminde olduğu düşünölen ayrımcılık olgusunun da ortaya çıkmaya baŖladıđı görüŖmelerde tespit edilmiŖtir. Birbirinden bağımsız konuŖan isimler hem ayrımcılık yaŖadıklarından hem de dikkate alınmadıklarından veya muhatap kabul edilmediklerinden Ŗikâyet etmektedir. Bu sorunun da temsildeki yetersizlikle ilgili olduğu belirtilmektedir.

Kobane olayları, seçim barajı ve yine bu bağlamda Kürt Kimliği oy verme tercihinin deđiŖmesinde net bir Ŗekilde etkili olmuŖtur. Çözüm sürecini baŖlattıđı için Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'a övgü yapılırken yine çözüm sürecinin Erdoğan tarafından bitirildiğine dair yaygın bir kanı bulunmaktadır. Bazıları buna algı da demektedir. Bazıları da karanlık güçlerin çözüm sürecini bitirdiğini vurgulamaktadır.

Kürtler arasında HDP'ye oy vermeyenlerin çözüm sürecine yönelik temel eleŖtisi ise hem sadece PKK'nın muhatap alınması bağlamında Ŗekillenmekte hem de süreç devam ederken dahi askeri operasyonların durmaması gerektiği noktasında yođunlaŖmaktadır.

Gelinen noktada çatıŖmaların yeniden baŖlamasıyla Ŗiddet ortamına girilmiŖ olması oy verme davranıŖını etkileyecektir. Özellikle orta sınıf ve esnaf kesimi durumdan rahatsız görünmektedir. BarıŖ ve kardeŖlik üzerine kurgulanan iyi bir strateji ve Kürtlere yönelik ılımlı söylem çatıŖma istemeyen, ekonomik kaygıları olan seçmen oylarının bir miktarını AK Parti'ye döndürebilir. Ŗiddet ile operasyon arasındaki dengenin kurulması ve Cizre meselesinde olduğu gibi tabloların yaŖanması yaŖanabilecek oy geöiŖlerini olumsuz etkilediği de yapılan görüŖmelerden elde edilen bir sonuçtur.